

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME
METİNLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ÇİFTÇİ

**Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Programı**

KASIM, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME
METİNLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ÇİFTÇİ
(Y2012.014007)

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selim EMİROĞLU

KASIM, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin İncelenmesi” adlı araştırmanın, tezin proje aşamasından sonuçlanmasındaki tüm süreçlerinde bilimsel ahlak ve geleneklere ters düşecek bir yardıma başvurmadan yazıldığını ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada yazılanlardan oluştuğunu, bu eserlerden atıf yapılarak faydalanılmış olduğumu belirtir ve onurumla beyan ederim. (27/11/2023)

Merve ÇİFTÇİ

ÖNSÖZ

Bu çalışma ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin incelenip değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Doküman incelemenin olgu bilim deseniyle desteklendiği araştırmada 48 dinleme metni üzerine incelemeler yapılmıştır. Çalışma kapaklar, onay, etik beyanı, Türkçe ve İngilizce özetler, içindekiler, şekiller, kısaltmalar, kaynakça ve özgeçmiş dışında beş ana bölümden oluşmaktadır. Kapaklarla beraber 114 sayfadan oluşan çalışmada 71 kaynaktan faydalanılmış, 32 şekil kullanılmıştır.

Birinci bölümde araştırma konusu, problem durumu, araştırma soruları, araştırmanın önemi ve sınırlılıklarına, ikinci bölümdeki kavrama dayalı literatüre ve araştırma geçmişine dair veriler sunulmuştur. Türkçe dersi öğretim programlarının bileşenleri, ders kitapları, ders kitabı metinleri ve dinleme metinleri şeklinde ayrıntılı anlatılmıştır. Araştırmanın yöntemine, örnekleme, araştırma materyaline, verilerin toplanmasına ve analizine üçüncü bölümde yer verilirken bulgular ve yorumlara dördüncü bölümde yer verilmektedir. Bulgular ifade edilirken araştırma sorularına dönük cevap teşkil edecek biçimde sıralı başlık kullanımına dikkat edilmiştir. Son bölüm olan beşinci bölümde tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde bilgi ve zaman paylaşımı konularında fedakârlıkta bulunan, akademik ahlakı ve çalışma ilkeleri ile bana örnek olan değerli danışmanım Prof. Dr. Selim Emiroğlu'na çok teşekkür ederim.

Öğrenme yolculuğunda bugüne kadar bana rehberlik eden ve edecek olan bütün hocalarıma, çok kıymetli aileme ve arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim. Sevgilerimle.

Kasım 2023

Merve ÇİFTÇİ

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME METİNLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Çalışmanın konusu ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin, dinleme eğitimi üzerindeki etkisini çeşitli yönlerden incelemek ve buradan hareketle tartışarak öneriler sunmaktır. Anne karnında kazanılan bu beceri insan hayatı boyunca pek çok öğrenmeye kaynaklık etmektedir. Ortaokul Türkçe derslerinde dinleme becerisinin öğrenilmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi süreçleri mevcuttur. Dinleme metinleri, dinleme eğitiminde ana bileşenlerden biridir. Bu çalışma Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinin dinleme eğitimi üzerindeki etkisini çeşitli yönlerden araştırmayı, incelemeyi ve tartışarak öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada 2021-2022 eğitim ve öğretim döneminde ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki 48 dinleme metni, doküman inceleme yöntemiyle incelenerek olgu bilim deseniyle desteklenmiştir. Araştırmada nitel verilerden ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda metinlerde bulunan sözcük sayılarının sınıf seviyelerine göre artış gösterdiği ancak aynı düzey için okutulan ve iki farklı ders kitabında yer alan dinleme metinlerindeki ortalama sözcük sayılarındaki farkın fazla olduğu, dinleme metinlerinde yer verilen atasözü sayısının yeterli olmadığı, deyim ve atasözü sayısının sınıf düzeyine göre artmadığı, metinlerdeki atasözü deyim kullanımının kademelere uygun bir plan eşliğinde düzenlenmediği, metinlerde kullanılan cümle uzunluğunun sınıf seviyesine uygun olduğu ancak sınıf düzeyine göre bir değişiklik göstermediği, dinleme metinlerinin ve etkinliklerinin dinleme kazanımlarıyla örtüşmesi ve metinlerde geçen kazanımların sıklığı durumlarında eksikliklerin olduğu, dinleme metinlerinde en fazla öyküleyici türdeki metinlere ve not olarak dinleme yöntemine yer verildiği, dinleme yöntemlerinin metin türüne, etkinliklere ve kazanımlara uygun olarak çeşitlenmediği, seslendirmelerin diksiyon kurallarına uygun yapıldığı, metinlerdeki seslendirme sürelerinin sınıf seviyelerine göre düzenli bir biçimde değişmediği, metinlerin değer aktarımı

açısından uygun olduğu, metinlerin genel olarak çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu, metinlerde Şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı unsurlarına yer verilmediği ve araştırma kapsamında ifade edilen bulguların sonuçlarıyla 11 Türkçe öğretmeninin görüşme formlarına verdiği cevapların çoğunlukla uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinleme becerisi, Dinleme metinleri, Türkçe Ders Kitapları, Türkçe Dersi.

EXAMINATION OF LISTENING TEXTS IN SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS

ABSTRACT

The subject of the study is to examine the effects of listening texts in secondary school Turkish textbooks through listening education from various aspects and to discuss and offer suggestions based on this. This skill is gained before birth and is a source of many learning throughout human life. There are processes of learning, developing and evaluating listening skills in secondary school Turkish lessons. Listening texts are one of the main components in listening education. This study aims to research, analyze and discuss the effect of listening texts in Turkish lessons of secondary school students in listening education from various aspects and to present suggestions by discussing. In the study, 48 secondary school (5th-8th grade) listening texts in Turkish textbooks (2021-2022) were examined with descriptive scanning model, document analysis and content analysis methods. Along with experts opinions qualitative is used in the research. As a result of the research, it is found that the number of words in the texts increase according to the grade levels; however, the difference in the average number of words in the listening texts in two different textbooks taught for the same level is high, the number of proverbs in the listening texts is not sufficient, the number of idioms and proverbs do not increase according to the grade level, and the number of proverbs in the texts do not increase according to the grade level, the use of proverbs and idioms is not organized according to a plan appropriate to the grades, the sentence length used in the texts is appropriate for the grade level but does not change according to the grade level, there are deficiencies in the overlap of listening texts and activities with the listening gains and the frequency of the gains in the texts, the listening texts mostly rely on narrative type texts and the method of listening by taking notes is included, the listening methods are not diversified in accordance with the text type, activities and achievements, the vocalizations are made in accordance with the diction rules, the vocalization times in the texts do not change regularly according to the

grade levels, the texts are suitable in terms of value transfer, the texts are generally suitable for the principle of suitability for the children, there are not elements of violence and gender discrimination in the texts, and the results of the findings expressed within the scope of the research are mostly compatible with the answers given to the interview forms by 11 expert Turkish teachers.

Keywords: Listening skills, Listening texts, Turkish text books, Turkish lesson.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
I. GİRİŞ	1
A. Problem Durumu	1
B. Literatür Araştırması.....	2
C. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
D. Problem Cümlesi ve Alt Sorular.....	8
E. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
F. Araştırmanın Varsayımları	9
G. Tanımlar.....	9
II. TÜRKÇE DERSİ VE DİNLEME METİNLERİ	11
A. Türkçe Dersi Öğretim Programının Dinleme Becerisi Yönüyle Unsurları	11
1. Türkçe Öğretim Programının Amaçları.....	11
2. Dil Becerileri.....	12
a. Okuma Becerisi	13
b. Yazma Becerisi.....	13

c. Konuşma Becerisi.....	14
d. Dinleme Becerisi	14
e. Dinleme Becerisinin Diğer Dil Becerileri ile İlişkisi	16
f. Dinlemeyi Etkileyen Faktörler	17
g. Dinleme Türleri ve Dinleme Eğitiminde Yöntemler.....	19
3. Türkçe Ders Kitapları	23
4. Türkçe Dersi Öğretim Temaları.....	24
5. Türkçe Dersi Öğretim Programında Kazanımlar	26
6. Dinleme Becerisinin Amaç ve Kazanımları	27
7. Dinleme Metinleri.....	30
8. Dinlemede Ölçme ve Değerlendirme.....	31
III. YÖNTEM.....	33
A. Araştırmanın Modeli.....	33
B. Çalışma Materyali.....	34
C. Verilerin Toplanması ve Analizi	35
IV. BULGULAR VE YORUM.....	36
A. Dinleme Metinlerindeki Söz Varlığı	37
B. Dinleme Metinlerinin Okunabilirliği.....	48
C. Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metni ve Etkinliklerindeki Varlığı	56
D. Dinleme Metinlerinin Türleri ve Dinleme Yöntemleri.....	62
E. Dinleme Metinlerinin Seseleştirme Özellikleri.....	71
F. Dinleme Metinlerinin İçerik Özellikleri	72
G. Dinleme Metinleriyle İlgili Uzman Görüşleri	74
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	79
A. Tartışma	79
B. Sonuç	82

C. Öneriler	84
VI. KAYNAKÇA	86
EKLER.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	98

KISALTMALAR LİSTESİ

- D.M.** : Dinleme Metni
K. : Katılımcı
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
s. : Sayfa
TDK : Türk Dil Kurumu
TTKB : Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Ortaokul 5-8. Sınıflar Alıcı ve İfade Edici Dil Becerileri Oranları (MEB, 2019:35-50)	26
Şekil 2. Ortaokulda Dil Becerilerine Göre Kazanım Oranları (MEB, 2019:35-50). 27	
Şekil 3. Ortaokulda Dinleme Kazanımı Sayıları (MEB, 2019:35-50)	27
Şekil 4. Çalışmada İncelen Dinleme Metinleriyle İlgili Genel Bilgiler.....	34
Şekil 5. Sınıf Düzeylerine Göre Araştırmada İncelenen Dinleme Metinleri	34
Şekil 6. Sınıf Düzeylerine Göre Dinleme Metinleriyle İlgili Sayısal Veriler	36
Şekil 7. Araştırma Kapsamında İncelenen Dinleme Metinlerindeki Sözcük Sayıları	37
Şekil 8. Araştırma Kapsamında İncelen Dinleme Metinlerinde Deyim ve Atasözü Sayıları	39
Şekil 9. Dinleme Metinlerinde Yer Alan Atasözü ve Deyim Sayıları	40
Şekil 10. Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerinde Ortalama Cümle Uzunluğu .	49
Şekil 11. Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerinde Anlamı Bilinmeyen Sözcük Sayıları	54
Şekil 12. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı.....	57
Şekil 13. 5. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı	57
Şekil 14. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı.....	58
Şekil 15. . 6. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı	58
Şekil 16. 7. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı.....	59

Şekil 17.	7. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı	60
Şekil 18.	8. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı.....	61
Şekil 19.	8. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı	61
Şekil 20.	Dinleme Metinlerinin Sınıf Düzeylerine ve Türlerine Göre Dağılımı....	63
Şekil 21.	Sınıf Düzeylerine Göre Dinleme Metinlerindeki Metin Türü Dağılımı .	63
Şekil 22.	5.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi	65
Şekil 23.	6.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi	66
Şekil 24.	6.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi	66
Şekil 25.	7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi	67
Şekil 26.	7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi	68
Şekil 27.	8.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi	69
Şekil 28.	Dinleme Yöntemlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	70
Şekil 29.	Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerinde Seslendirme Süreleri	71
Şekil 30.	Metinlerin Çocuğa Görelik İlkesine Uygunluğu ve Değerler İçeriği.....	73
Şekil 31.	Metinlerdeki Şiddet ve Cinsiyet Ayrımcılığı Unsurları	74
Şekil 32.	Katılımcıların Cinsiyet, Çalışılan Okul Kademesi ve Kıdem Bilgileri...	75

I. GİRİŞ

A. Problem Durumu

Dil, insanoğlunun düşüncelerini ifade etmesi ve bu düşünceleri aktarmayı sağlaması özellikleri ile insan yaşantısında hem etkili bir araç hem de amaçtır. Dil düşüncenin evi olduğu gibi düşünceyi besleyen ve geliştiren çeşitli süreçleri de barındırmaktadır. Dil ve düşünce bir bütündür. Bu nedenle farklı bilim dalları türlü bakış açılarıyla dili ele alır ve açıklamaya çalışır. Dilin iletişime ve insani bir yeti olmasına bakan yönleri bulunmakla beraber dil; kültür, tarih ve toplum bilimi için de önemli bir olgudur. İnsanın dünyayı anlamlandırması ve dünyadaki yerini belirlemesi dil ile mümkündür. Bu aşamada devreye temel dil becerileri girmektedir.

Aksan (1995:11) İnsanı insan yapan niteliklerin başında konuşma yeteneğinin geldiğini dile getirir. Duygu ve düşüncelerin, isteklerin tüm incelikleriyle açığa çıkmasında ve insan yaşamının sürdürülebilmesinde konuşmanın önemini vurgular. Bireyler duygularını ve düşüncelerini ifade etmek için konuşmaya ve yazmaya başvurur. Bu ifade edişin gerçekleşmesi dinleme ve okuma becerileri temelinde mümkündür. Dinleme becerisi anne karnında başlayan ve aile ortamında temeli atılan bir beceridir. İnsan doğumunun ve yaşantısının doğal seyri içerisinde oluşan bir beceri olduğundan dinleme becerisinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi göz ardı edilebilir. Dinleme becerisi eğitimi özellikle bilişim alanındaki gelişmelerin artarak devam ettiği bu dönemde oldukça önemlidir. Yazma ve konuşma becerileri somut birtakım etkinliklerle desteklenirken dinleme becerisinin bu tür etkinliklerle desteklenmesi zaman içinde olmuştur ve hatta ayrı bir beceri olarak kabul edilmesi zaman almıştır. Ortaokul Türkçe programlarına bakıldığında dinleme becerisinin diğer beceri alanlarına göre etkinlik ve kapsam bağlamında öne çıkmadığı görülür. 1968 Türkçe dersi öğretim programında anlama başlığı altında ele alınan dinleme becerisinin alışkanlığa dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Dinleme becerisinin sistemli bir biçimde geliştirildiği yer okuldur ve Türkçe dersidir. Ders

kitaplarında yer alan dinleme metnlerinin uzman görüşleri ve literatürdeki ölçütler ışığında seçilmesi ve dil becerilerinin gelişiminde öncülük eden metinler olması önemlidir. Öğrencilerin farklı seviyelere sahip olması, gelişen iletişim teknolojisi metinlerin niteliğinin belirlenmesinde üzerinde durulması gereken başlıca ölçütlerdir.

Öğretim programının amaçları ve öğrenci ihtiyaçları, Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metnlerinin sorgulanmasını gerekli kılmıştır.

B. Literatür Araştırması

Literatüre bakıldığında dil becerilerinin geçmişte bir bütün olarak ele alındığı görülmektedir. Dinleme becerisi ihmal edilmiş bir beceri şeklinde yorumlanırken 1968 İlkokul Müfredat Programı'nda Türkçe eğitimi ve öğretimi sürecine dinleme becerisi doğrudan dâhil edilerek önemi anlaşılmıştır (Çifçi, 2001:166). Ancak yöntem ve teknikler, ders içi uygulamalar, metinlerin öğrenci seviyesine uygunluğu, ölçme ve değerlendirme gibi pek çok noktada göz ardı edilen durumlar mevcuttur. Ders kitaplarındaki dinleme metnlerinin ağırlıklı olarak makale ve yüksek lisans tezi boyutunda incelendiği görülmektedir. Ayrıca dinleme metnlerinin Türkçe öğretim programına uygunluğu da çeşitli araştırmaların konusu olmuştur.

2006'da oluşturulan programda dinleme ile alakalı kazanımların sayısı 42'dir. Dinleme becerisine ait kazanımlar 6, 7 ve 8. sınıflar için ayrılmadan genel bir başlıkla programda mevcuttur. Dinleme becerisine yönelik kazanımlar 2018 programında sınıf sınıf ayrılmaktadır. 2018 Türkçe dersi öğretim programında dinleme kazanımları başlangıç kazanımları olarak yer almaktadır ve bu programda dinleme daha çok yer almaktadır.

2019 Türkçe dersi öğretim programında beşinci ve altıncı sınıflarda dinleme becerisi ile ilgili 12 kazanım, yedinci ve sekizinci sınıflarda 14 kazanım mevcuttur. Beşinci ve altıncı sınıf ile yedinci ve sekizinci sınıf düzeylerinde kazanımlarda seviye farkının olmadığı görülmektedir. Ancak bazı kazanımlara dair açıklamalarda farklılıklar mevcuttur. Açıklamalardaki bu farklılıklara bakıldığında sınıf düzeyi yükseldikçe bir üst biliş seviyesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Uzun, Aytan, Urgan (2022) yaptıkları çalışmada dinleme metni ve etkinliklerini Türkçe dersi öğretim programı kapsamında ele almış ve bu metinlerin programda yer alan kazanımları ne ölçüde yansıttığını öğretmen görüşlerine de başvurarak açıklamıştır. 2021-2022 eğitim-öğretim dönemi beşinci ve sekizinci sınıf düzeylerinde okutulan kitaplardaki metinlerin, programdaki kazanımları işlevsel hâle getirme noktasında iyileştirilmesi gerektiği görüşüne yer vermiştir. Araştırmacılar bu çalışmanın sonunda öğrenci seviyesine uygun metinlerin seçilmesini, sınıf seviyesine göre metin türü ve dinleme yöntemine yer verilmesini, metinlerin uzunluğunda sınıf seviyesinin önemli olduğunu belirtir. Bunun gibi farklı noktalarda ders kitaplarının dinleme becerisi bağlamında güncellenmesinin önemli olduğunu dile getiren bu çalışmada dinleme becerisinin geliştirilmesinin bir ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

Çırak ve Ceran (2021) Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerini yöntem ve teknik bakımından incelemiştir. Bu çalışma Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinde en sık kullanılan dinleme yönteminin not alarak dinleme yöntemi olduğunu ortaya koymuştur. Beşinci sınıfta eleştirel ve katılımsız dinleme yöntemlerine; altıncı sınıfta eleştirel, katılımsız ve empati yaparak dinleme yöntemlerine; yedinci sınıf düzeyinde katılımlı ve katılımsız dinleme yöntemlerine; sekizinci sınıf düzeyinde yaratıcı dinleme yöntemine yer verilmediği tespit edilmiştir. Çalışmada 2006 yılında hazırlanan Türkçe dersi öğretim programının diğer programlara örnek oluşturduğu, programda uygulanacak yöntem ve tekniklerin ayrıntılı açıklanmasının gelecek programlar açısından önem arz ettiği ifade edilmiştir.

Kılıç ve Erkal (2021) dinleme kazanımları ile metin strateji ilişkisini incelemiştir. Çalışmada 2005 yılından itibaren Türk Millî Eğitim sisteminde öğrenciyi merkeze alan, süreç odaklı eğitim-öğretim yaklaşımlarına yer verildiği ve 2015, 2017, 2019 Türkçe dersi öğretim programlarının 2006 yılında yayımlanan Türkçe dersi programına nazaran yalın ve bazı noktalarda sadeleştirmenin etkisiyle boşlukları olan bir program olduğu tespitleri mevcuttur. 2019 Türkçe dersi öğretim programında 15, 2006 Türkçe dersi öğretim programında 42 dinleme kazanımı yer almaktadır. 2006 öğretim programıyla diğer programlar karşılaştırıldığında kazanım sayısının azaldığı tespiti çalışmada yer almıştır. Araştırmacılar öğrencilerin ana dillerini yeterli seviyede

kullanmalarını yüce bir gaye olarak nitelendirirken ders kitaplarının işlevsel anlamda yetersizliğine ve bazı metinlerin uzun olduğuna değinmişlerdir. Dinleme becerisine eşlik edecek görsel uyarıcıların önemini vurgulamışlardır. Ayrıca araştırmada Türkçe dersi öğretim programını uygulayan Türkçe öğretmenlerinin, dinleme metinleri ve etkinlikleri ile ilgili geri dönüşlerinin önemine dikkat çekilmektedir.

Bayram (2019) Türkçe öğretmenlerinin dinleme uygulamalarında sınıfta yaşadığı sorunlara ve bu sorunların çarelerine araştırmasında yer vermektedir. Araştırmada en fazla sorunun dinleme öncesinde (%51,97) yaşandığı tespit edilmiştir. Bu sırayı dinleme sırasında ve dinleme sonrasında görülen sorunlar takip etmektedir. Dinleme öncesi yaşanan sorunlar öğrenci, öğretmen, metin, ortam ve başka pek çok sorundan kaynaklanabilmektedir. Bu araştırmada Türkçe öğretmenleri toplamda 115 frekansta 66 çözüm önerisi sunmuştur. En fazla çözüm önerisi öğretmen kaynaklı sorunlara yönelik olmuştur (79,13). Sonrasında ise metin kaynaklı sorunlar, diğer sorunlar ve öğrenci kaynaklı sorunlara çözüm önerileri araştırmada ileri sürülmektedir. Gerekli koşullar oluşturulduğunda öğretmen öğrenci iş birliğiyle mevcut sorunların çözüleceğini ve metin seçiminde her zaman alternatiflere yer verilmesi gerektiği tespitlerini ortaya koymaktadır.

Aytan (2011) aktif öğrenme tekniklerinin dinlemeye etkisi ile ilgili çalışmasında öğrencilerin ders dışındaki oyunlarla da dinleme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabileceğini önermektedir.

Kardaş, Çetinkaya, Kaya (2018) çalışmalarında dinleme becerisinin kişilik gelişimi ve etkili öğrenme süreçlerinde önemli bir beceri olduğunu ve dinleme üzerine çalışılan araştırma miktarının ve bu araştırmaların vasıflarının artmasının olumlu bir gelişme olduğunu ifade etmişlerdir. 2005 ve 2017 yılları arasında yapılan dinleme becerisi ile ilgili pek çok araştırma incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında nitelikli akademik çalışmaların artması gerektiği, nicel ve nitel verilerin bir arada kullanıldığı araştırmaların faydalı olacağı, dinleme becerisinin her boyutunun araştırılabileceği belirtilmiştir.

Yazıcı ve Kurudayıoğlu (2017) beşinci sınıflarda dinleme metinlerinin öğrenci düzeyine uygunluğu ile ilgili bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışmada

dinlemenin geliştirilmesi bağlamında öyküleyici metinlerin daha uygun olduğu tespit edilmektedir.

Payza (2015) beşinci sınıflara yönelik dinleme metinlerinin tamamını bütüncül bir yaklaşımla ele almıştır. Çalışmada metinlerin uzunluğunun ve bilimsel terimlere sıklıkla yer verilmesinin kazanımların gerçekleştirilmesinde olumsuz bir etki teşkil edeceği tespiti yapılmıştır. Ayrıca dinleme metni olarak şiir türlerine de yer verilmesi gerektiği tespitini yapan araştırmacı öğrencilerin estetik dinleme kabiliyetlerinin oluşması açısından bu durumun uygunluğuna dikkat çekmiştir. Araştırmacı, dinleme metinlerinde diyaloga yer verilmesinin dinlemeyi daha etkin ve keyifli hâle getireceğini belirtmektedir.

Kemiksiz (2015) araştırmasında Türkçe derslerinde kullanılan dinleme metinlerini dinleme yöntemi ve metin türü ilişkisi bağlamında ele almıştır. 6, 7,8. sınıf düzeyindeki öğrencilere okutulan Türkçe ders kitaplarında her temada bir dinleme metni mevcuttur. Çalışmada incelenen 36 dinleme metninde 11 farklı tür tespit edilmiştir. En çok kullanılan tür, hikâye türüdür. Hikâye türündeki dinleme metinleri incelendiğinde en çok kullanılan dinleme yönteminin kendini başkasının yerine koyarak dinleme yöntemi olduğu tespit edilmiştir. Bu yöntemin dışında seçici dinleme yönteminin öne çıktığı görülmektedir.

Emiroğlu (2013) çalışmasında Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden yararlanarak dinleme sorunlarına açıklık getirmeye çalışmakta ve öğretmen görüşleri doğrultusunda konuşmacı kaynaklı dinleme sorunları üzerinde durmaktadır. Dinleyicinin konuşmacı kadar dinleme sürecinden sorumlu olduğu tespitine de yer verilmektedir. Araştırmacı, bu çalışmada konuşmacıdan kaynaklanan faktörlerin yanında konuşma içeriği, dinleyici, ortam faktörleri üzerinde de durmaktadır. Çalışmada dinleme eğitiminin giderek önemini arttırdığı, dinleme eğitimindeki sorunların tespitinin ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerin sistemli hâle gelmesinin önemi belirtilmektedir.

Tüzel ve Keleş (2013) çalışmasında beşinci sınıf öğrencilerinin dinleme öncesi ve dinleme sonrasında hazırlanmış sorularla karşı karşıya kalmasının anlama becerisi üzerine etkisini araştırmıştır. Araştırmada o metinlerden önce sorular verildiğinde eleştirel düşünmeye dayalı sorulara verilen cevapların oranı düşerken bilgiye dayalı sorulara verilen cevapların oranı yükselmiştir. Bu

araştırma dinleme etkinliği sorularının dinleme etkinliğinden sonra veya önce verilmesinden ziyade öğrencilerin dinlediklerini anlamlandırmalarının soru çeşidi ve metin türü değişkenleri ile değerlendirilerek verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırmada öyküleyici metinlerde, dinleme metni öncesi verilen soruların dinleme metni sonrası verilen sorulara göre daha az etkili olduğu ancak bu uygulamanın bilgilendirici metinlerde yapıldığında dinleme metni öncesi verilen soruların daha etkili olduğu tespiti yapılmaktadır.

Gündoğdu (2011) çalışmasında sekizinci sınıf Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan yer alan (Pasifik Yayınları 2009) dinleme metinlerini farklı değişkenler bağlamında incelemiştir. Dinleme metinlerinin öğrenci seviyesine uygunluğunun tekrar değerlendirilmesi gerektiği görüşünü ifade etmektedir. Metinlerin genelinde insanî değerlere uygun olmayan anlatımların, şiddet, karamsarlık ve argo içeren ifadelerin olduğunu tespit eden araştırmacı; öğrencilerin duygusal gelişimi açısından bu durumların olumsuzluk taşıdığını belirtmektedir. Çalışmada sekizinci sınıf seviyesindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin bağdaşık ve tutarlı olma özelliklerinin yetersiz olduğu ve belirlenen temaya daha uygun metinlerin seçilebileceği, içerik ve biçim uyumunun da yeterli düzeyde olmadığı belirtilmektedir.

Keklik (2009) ders kitaplarındaki metinleri türleri bağlamında inceleyip özellikleriyle ele almıştır. Araştırma sonucunda Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci seviyesine ve Türkçe öğretim programına uygunluğunun sağlanamadığı belirtilmektedir. Araştırmada öğrencilerin sözcük hazinesini kademeli olarak geliştiren ve yaş seviyesine göre oluşturulan metinlerin, ders kitaplarında bulunmadığı tespiti yapılmaktadır. Ayrıca metinlerin ayrıntılı olması, ana düşüncenin açık olmayışı, öğrenci seviyesinin dikkate alınmayışı nedenleriyle eksikliklerin varlığı ortaya konmaktadır.

Kolaç (2009) ders kitaplarındaki metinleri, metin türü bağlamında incelemiştir. Altıncı sınıf düzeyinde programda zorunlu tutulan bütün türlere yer verilmekle beraber en fazla öykü türüne yer verildiği tespiti vardır. Ayrıca olaya bağlı türler, düşünceye dayalı türlerden daha fazladır. Yedinci sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında programda zorunlu olarak verilmesi gerektiği belirtilen biyografi türüne yer verilmediği görülmektedir. Sekizinci sınıf düzeyinde ise programda yer alması zorunlu olan türlerden eleştiriye ve destana yer verilmediği

tespiti mevcuttur. Araştırmacı sekizinci sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabında diğer sınıflarla karşılaştırıldığında gereksiz tür ve örnek varlığını gözlemlemiştir.

Araştırmalar incelendiğinde çoğunlukla metin türleri, dinleme yöntemleri, öğretim programındaki hedefler ve dinleme kazanımları konularını içeren çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Bu araştırma konuları dışında sınıf düzeylerine göre dinleme metinleri incelenmiştir. 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda bulunan dinleme metinlerinin niteliklerini sorgulamaya yönelik ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar arttığında eksiklerin tespiti mümkün olacak ve çözüme yaklaşılabilecektir. Dinleme ve işitme kavramlarının yanlış kullanımı, dinleme becerisinin salt doğuştan getirilen bir kabiliyet olduğu fikri, dinlemenin belli bir sistematiği olan eğitim ile geliştirilemeyeceğine dair yaygın kanı ve kaynak yetersizliği bu alan üzerindeki araştırmaları zorlaştırmaktadır.

C. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dinleme, yaşamın her aşamasında önemini koruyan ve bilgiye ulaşmada bireylere kaynaklık eden bir beceridir. Okuma, konuşma ve yazma becerilerinin oluşması ve gelişmesi dinleme becerisine bağlıdır. Bebeğin anne karnındayken öğrenmeye başladığı bu beceri iletişimi sağlamanın yanında akademik başarıyı da önemli ölçüde etkiler. “Doğumdan önce başlayan, ailede gelişen, okulda devam eden ve hayatın pek çok alanında kullanılan dinleme becerisi, bir bakıma sesleri okuma ve anlamlandırmadır. Her ne kadar sağlıklı bir insan dünyaya geldikten sonra duyu organlarından en çok gözlerini kullansa da anne karnında kulaklarıyla çevresini fark ettiği için bir anlamda insan dünyaya gözlerini değil, kulaklarını açar” (Emiroğlu, 2013: 271).

İşitme dinlemenin sağlanması için gerekli ilk aşamadır ancak her işitme eyleminden sonra dinlemenin gerçekleştiği söylenemez. Dinleme sürecinin amacına ulaşması için bilinçli bir gayretin ortaya konması gerekmektedir. Bunun sağlanması ise belli bir planı olan eğitim merkezlerinde mümkündür. Ana dili eğitimi, ana dilinde yetkinlik, temel dil becerilerinin eğitimi ve öğretimi Türkçe dersinin hedefleri arasındadır. İlköğretimden itibaren sistemli bir şekilde dinleme eğitim öğretim sürecinin yürütülmesi, dinleme süreçlerini ve çıktılarını netleştiren ölçme değerlendirme işlemlerinin uygulanması hâlinde dinleme becerisinin seviyesi tespit edilebilir.

Temel dil becerilerinin özünde dinleme becerisinin yer aldığı görülmektedir. Dil becerilerinin etkili kullanımı bireylerin toplumsal ve akademik anlamda başarılı olmalarını sağlarken yaratıcı düşünmeyi de destekler. Dinleme eğitimi Türkçe dersi ve diğer dersler için yapı taşıdır. Talim Terbiye Kurulu, Türkçe ders kitaplarının programa ve Türkçe dersinin amaçlarına uygunluğunu kontrol etmektedir. Ancak derslerde okutulan metinler içerik ile şekil bakımından eksik olabilmektedir. Ders kitaplarındaki dinleme metinleri Türkçe öğretmeni için dinleme becerisinin geliştirilmesinde temel materyallerden biri olarak kullanılmaktadır. Bu nedenlerle araştırmanın amacı, 2021-2022 eğitim öğretim döneminde ortaokulda okutulan Türkçe kitaplarındaki dinleme metinlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

D. Problem Cümlesi ve Alt Sorular

Çalışmanın problem cümlesi “Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin nitelikleri nelerdir ve dinleme metinlerinde olması gereken nitelikler neler olmalıdır?” olarak belirlenmiştir. Aşağıdaki alt sorular ile bu soruya cevap bulmak amaçlanmıştır:

- Dinleme metinlerindeki söz varlığı öğrenci seviyesine uygun mudur?
- Dinleme metinleri metin türü bakımından öğrencilerin seviyesine uygun mudur?
- Dinleme metinlerinin seslendirme özellikleri öğrencilerin seviyesine uygun mudur?
- Dinleme metinlerinin içeriği öğrencilerin seviyesine uygun mudur?
- Dinleme metinleri ve dinleme kazanımları uyumlu mudur?
- Dinleme yöntemleriyle metin türleri arasında ilişki var mıdır?

E. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı aracılığıyla elde edilmiş, 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde ortaokul Türkçe dersinde okutulan ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenmiş ölçütlere uygun olarak incelemesi ile sınırlıdır.

F. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde ortaokulda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla katılımcılara sorulan sorulara katılımcılar tarafından samimiyetle cevap verildiği varsayılmıştır.

G. Tanımlar

Öğretim Programı: Okullarda ulaşılması gereken amaçları, bunları gerçekleştirecek dersleri ve konuları sıralayan, öğretmene bu işte rehberlik edecek düşünceleri kapsayan kılavuza öğretim programı denir (Arslan, 2001:30).

Ders Kitabı: Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği 4. Maddesinde: “Ders kitabı, her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eserlerdir.” (MEB, 1995) şeklinde tanımlanmaktadır. Türkçe derslerinde temel kaynak olan ders kitabı, öğretmenden sonra en önemli araç konumundadır (Küçük, 1996). Yalınkılıç (2010:5) ders kitabı tanımında farklı bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişime sahip kitlelerin; ders programları çerçevesinde belirlenen bilgi, beceri ve davranış biçimlerine ulaşabilmesi için ders kitabının önemli bir iletişim birimi olduğuna işaret etmektedir. Büyük kitlelerin her alandaki gelişiminin sağlanabilmesi için gerekli görülen bilgi ve becerinin bu kitlelere ulaştırılması amacıyla başvuru yazılı iletişim birimini ders kitabı olarak tanımlar.

Metin: TDK'nin sözlüğünde “1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü. 2. Basılı veya el yazması parça, tekst.” (Türkçe Sözlük, 2005) şeklinde ifade edilmektedir.

Dinleme Metinleri: Türkçe Dersi Öğretim Programında “Dinleme Becerileri” olarak ifade edilen dil becerilerinin geliştirilmesi amacıyla Türkçe ders kitaplarında “Dinleme Metni” ismiyle yer verilen eğitici metinlerdir (MEB, 2019).

Kazanım: Öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları kapsamaktadır (MEB, 2006). Demirel (2012), kazanımı öğrencilere

kazandırılmak istenen istendik özellikler olarak tanımlamaktadır. Çoban ve Akşit (2018) herhangi bir sınıf düzeyinde bireye öğretilmesi amaçlanan içeriği ve bu içeriğin çerçevesini ifade eden cümleleri kazanım olarak tanımlamaktadır.

Etkinlik: Çocukların, kendi amaç ve gereksinimlerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumu (TDK, 2019). Güneş (2017) etkinliği öğrencileri güdüleme, öğrenme sürecini kolaylaştırma, etkili ve kalıcı öğrenme, yaratıcılığı artırma gibi katkılar sağlayan öğrenme durumları olarak ifade etmektedir.

II. TÜRKÇE DERSİ VE DİNLEME METİNLERİ

Türkçe dersi diğer derslerde olduğu gibi hedeflenen kazanımlar doğrultusunda öğrenme ve öğretme etkinlikleri süreçlerini barındırır. Bu etkinlikler sınıf ortamında öğretmen rehberliğinde gerçekleştirilir. Ders kitapları ise MEB ve konunun uzmanları tarafından oluşturulan nitelikli kitaplar olmak durumundadır. Türkçe dersi hedeflerine, programa, Türk dil varlığına ve öğrenciye uygun olmayan, uzmanların belirlediği kriterlere cevap vermeyen bir ders kitabının eğitim sürecinde kullanılması düşünülemez.

A. Türkçe Dersi Öğretim Programının Dinleme Becerisi Yönüyle Unsurları

Ortaokul Türkçe dersi kendi öğretim programının amaçlarına dönük olarak dil becerilerini geliştirirken diğer derslerin kazanımlarını da doğrudan etkileyecek bir öneme sahiptir. Türkçe dersinin öncelikli öneme sahip olması temel dil becerilerini geliştirmesinin dışında, öğrencilerin tüm derslerdeki akademik başarısını ve toplumsal hayattaki varlığını etkilemesinden kaynaklanmaktadır.

1. Türkçe Öğretim Programının Amaçları

Öğrencilerin bireysel ve toplumsal ihtiyaçları doğrultusunda yaşadıkları çağın gereklerine uygun olarak yönlendirilmesinde eğitim öğretim programları önemli bir araçtır. Öğretim programları “Eğitim hedeflerini gerçekleştirmek için öğrencilerin karşı karşıya geldikleri düzenli öğrenme yaşantılarının tümü.” olarak tanımlanmaktadır (Bilen, 2006: 46). 2005 ve 2006 Türkçe dersi öğretim programları ilköğretim ve ortaokul olarak iki ayrı kademe şeklinde planlanmıştır. Son programlarda sekiz yıllık Türkçe dersi öğretim programı uygulanmaktadır. 2009 Türkçe dersi öğretim programı öğrenme-öğretme süreçlerine yer verilen çok boyutlu bir programdır. 2017 ve 2019 programları ile karşılaştırıldığında 2019 Türkçe dersi öğretim programının daha kapsamlı ve ayrıntılı bir program olduğu görülmektedir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan Türkçe dersinin özel amaçları şu şekilde belirtilmiştir (MEB, 2019: 8):

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

Son oluşturulan üç programda özel amaçlar benzerdir. Ancak 2019 Türkçe dersi öğretim programında yaratıcı düşünme, problem çözme, iş birliği, bilimsel düşünme ifadelerini içeren becerilerden söz edilmemiştir. Program doğrultusunda uygulanacak etkinlikler öğrencilerin yerel ve evrensel düzeyde donanımlı olmasını sağlamakla beraber akademik başarılarını da olumlu etkileyecektir.

2. Dil Becerileri

Türkçe dersi dört beceri temelinde işlenen bir derstir. Ders kazanımları da bu beceriler üzerine inşa edilmiştir.

a. Okuma Becerisi

Okuma üzerine pek çok tanım yapmak mümkündür. Okumanın tanımı hangi işlevle kullanılacağına uygun olarak değişmektedir. Okuma zihinde oluşan çeşitli süreçleri barındırır. Bireylerin bilgi edinmesi, kültür sahibi olmaları ancak okumanın sağladığı düşünce süreci sonucunda oluşmaktadır. Anlama becerisini elde etmek, okumayı istendik bir alışkanlık hâline getirmek, sözcük dağarcığının zenginleşmesini sağlamak, bilgi kazanmak, Türkçe yazılmış metinler sayesinde anlatım gücünü geliştirmek okumanın amaçları arasındadır.

Sever (1997:12) okumanın algılama, iletişim, öğrenme süreçlerini içerdiğini belirtir ve bu sürecin çok boyutlu olduğunu vurgular. Okuma ve dinleme becerisinin esasında idrak ederek anlama varken konuşma ve yazma becerisinin esasında ise anlatma vardır. Bütün dil becerileri bütünsellik ilkesi gereğince birbirleriyle ilişkili olmakla beraber biri diğerinden önemsiz değildir. Dildeki yetkinlik için dört temel dil becerisine aynı ölçüde ağırlık verilmesi gerekmektedir.

b. Yazma Becerisi

Yazma becerisi en etkili iletişim araçlarından biridir. Günlük işlerimizde, akademik süreçlerde ve iletişimin her boyutunda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Harris ve Graham (2016: 78) yazmanın okuldaki akademik seviyeyi yükseltmede başat bir etkisi olduğunu, yazma becerisinin dersler için bilginin toplanıp düzenlenmesi ve aktarılıp kullanılmasında önemli olduğunu belirtir. Yazma becerisi aşamalı süreçlerden oluşmaktadır. Öğrenciler bu beceriyi etkili bir şekilde kullandıklarında bilgileri yeniden yapılandırıp transfer edebilmektedir. Esasında iç içe geçmiş pek çok karmaşık süreci barındıran bu eylem geliştirildiği takdirde bireylerin duygu ve düşüncelerini açık ve doğrudan ifade etmelerini sağlamaktadır. Bu beceri zihni organize etme, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi etkinliklere zorlamaktadır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte insanların yazılı olarak haberleşme koşulları iyileşmiştir. Yazma becerisi her sektörde bireylerin hayatını kolaylaştıracak ve çeşitli alanlarda başarılı olmayı destekleyecek bir beceridir.

c. Konuşma Becerisi

Bireyin zihnindeki olguları ifade edebilmesi, zihinsel bir organizasyon becerisi kazanması, kelime dağarcığını yansıtabilmesi ve konu dışına çıkmadan ilişkilendirmeler yapabilmesi konuşma becerisinin etkili bir şekilde kullanılmasıyla mümkündür. “Sağlıklı bir iletişim için tarafların sahip olduğu kişisel kelime servetinin de yeterli düzeyde olması gerekir” (Demir, 2006: 206). Kelime hazinesi veya söz varlığı olarak adlandırılan kelime birikimleri konuşmanın doğru yapılabilmesinde önemli etkenlerden biridir. Konuşma becerisi öğrencilerin derslerindeki başarılarını artırmasının dışında hayatın her kademesinde ihtiyaç duydukları ve kullanacakları bir beceridir. Ortaokul Türkçe derslerinde ve Türkçe programlarında konuşma becerisinin geliştirilmesine dair amaç, kazanım ve etkinliklere yer verilmiştir. Alıcı dil becerilerinden okuma ve dinlemenin konuşma becerisi için kelime hazinesini geliştirme bağlamında bir kaynak olduğu bilinmektedir. Türkçe derslerinde öğrencilerin farklı kelimeler kullanmasını ve öğrenmesini destekleyen çeşitli konuşma stratejilerini de içeren etkinliklere yer verilmesi, konuşma becerisinin etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır.

d. Dinleme Becerisi

Dinleme becerisi işitme duyusu temelinde seslerin anlamlandırılmasıyla oluşmaktadır. Duyu yoluyla zihne iletilen işitmeye dayalı bilgi, bilişsel aşamalardan geçer ve dinlemeyi inşa eder. Tüm bunların sonucunda anlamlandırma oluşur. Emiroğlu (2013:271) bireylerin çevreyi fark etme sürecinin doğum öncesinde dinleme ile başladığını ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında dinlemenin doğuştan getirilmiş olması bir eğitim gerektirmediği ve geliştirilemeyeceği anlamına gelmemektedir.

Dört temel dil becerisi içerisinde en çok kullanılan dinlemedir. Umagan’a (2007) göre bireyler ulaştığı bilgilerin 80%’nini dinlemeyle elde etmektedir. Dinleme ile ilgili yapılmış bazı tanımlar aşağıdaki şekildedir:

“Kulağın işitme işlevini bilinçli olarak kullanmadır. Yani dikkati, seslerin üzerinde toplayarak manayı anlamadır. İşitmede dikkat olmadığı halde dinlemede dikkat vardır. Bir anlamda dinleme, dikkatli işitmedir ya da işitme, dikkatsiz dinlemedir” (Alperen, 2001: 17). Bu tanımda dinlemenin fiziksel bir süreçten

ziyade anlamı barındırdığı ve dikkat gerektirdiği ifade edilmektedir. Sever (2000:11) dinlemeyi “İşitilene almak ve saklamak ya da işitilene anlamak amacıyla dikkat harcamak.” olarak ifade eder. Bu ifadeleriyle dinlemenin işitmeden farklı bir süreç olduğunu dile getirirken Alperen gibi dikkat üzerine vurgu yapmaktadır. “Konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliği” (Demirel 1999:33). Demirel ise bu tanımla dinlemenin pasif bir süreç olmadığını bilakis aktif bir süreci içerdiğini ifade etmektedir.

Etkin bir dinlemenin yapılabilmesi için dinlemenin öğrenilmesi gerekmektedir. Kişiler sağlıklı iletişim kurabilmek, etkili öğrenmeler gerçekleştirmek, sosyal hayatlarındaki çeşitli etkinliklere katılabilmek için dinleme becerisini kullanır. Karşıdaki kişinin düşüncelerine saygı duyma ve etkin dinleme arasında yakın bir ilişki vardır. Nitelikli bir dinleme ortamında dinleyici saygı çerçevesinde süreci sürdürdüğünde dinlenen kişinin benlik saygısı da artacaktır. Nitelikli bir dinleyici olmak kişilerin karşılarındaki bireylere saygısını göstereceği gibi esasında öz saygıyı ifade etmektedir.

Taşer (2012: 206) dinlemeyi konuşmacının ifade ettiği düşünceleri anlama, yorumlama, değerlendirme, organize etme, bunlar arasındaki ilişkileri tespit etme ve hafızada yer etmesini istediklerimizi seçme ve ayırma olarak ifade etmektedir. Bu tanımda dinlemenin zihinsel bir süreci ifade ettiğini, seslerin kişisel bir tercih ve farkındalıkla istenerek algılandığını aşamalarıyla görmek mümkündür. Görüldüğü üzere dinlemenin tanımlarında en belirgin kavramlardan biri de anlamadır. Epçaçan (2013) dinleme tanımlarında ortak öğelerin olduğunu belirtir. Mesajları doğru anlama ve doğru yorumlama gayreti, temel dört beceriden biri olması, bireylerin seçme iradesinin bir dışavurumu olması, işitme duyusunu kapsamaması, öğrenilebilmesi, zihinsel süreçleri gerektirdiği, tek boyutlu olmadığı, etkin ve kolay olmayan bir süreci içermesini tanımlardaki ortak öğeler şeklinde ifade eder.

Tanımlarda vurgulanan bu ortak özelliklerden dinleme becerisinin iletişimin temelini oluşturduğu, işitmenin dinleme için sadece bir basamak olduğu, dinleyicinin etkin ve amaçlı bir bilişsel süreci yönettiği çıkarımlarını yapmak mümkündür.

2005 Türkçe dersi öğretim programında dinleme becerisiyle ilgili ifade edilen noktalar özetle şu şekildedir: Dinleme becerisinin, karmaşık bir süreç olmakla birlikte dinleme sürecinin seslerin zihinde anlamlandırılmasıyla oluştuğu, dikkat verme ve anlamlandırma işlemleriyle işitmeden ayrıldığı, bir dili edinmenin başlangıcı olduğu, iletişimi kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. Programda da ifade edildiği gibi dinleme işitmeden ayrı bir süreçtir ve dinleme kuralları ile bu sürecin yönetilmesi gerekmektedir. Zihinsel işlemler doğrultusunda dinleme kuralları uygulandığında dinleme sürecinin tamamını kapsayacak uygulamalar programdaki dinleme hedeflerinin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Ergin ve Birol (2000: 49) öğrencilerin Türkiye’de bir gün içinde okullarında 2,5 ve 4 saat arasında dinleme yaptığını, bir ders saatinin %67’lik kısmının sözel ifadelerden oluştuğunu, dinlemenin geliştirilmesinin akademik başarıları için elzem olduğunu ifade eder.

e. Dinleme Becerisinin Diğer Dil Becerileri ile İlişkisi

Dinlemeden sonra kazanılan ilk dil becerisi konuşmadır. Konuşmayı öğrenmenin yolu dinleme becerisinden geçmektedir. Sözlü iletişimin temelini dinleme ve konuşma oluşturur. Dinlemenin gerçekleşebilmesi ve verimli olabilmesi dinleme sırasında dikkatin toparlanması, zihnin aktif olmasına bağlıdır. Dinleme ve konuşma karşılıklı eylemlerdir, konuşmacı ve dinleyici etkindir. Hatta dinleyicinin daha etkin olduğunu söylemek yanlış olmaz çünkü konuşmacı sadece ifade etmek istediği düşünceye odaklanırken dinleyici farklı düşüncelerin de zihnine gelmemesi için gayret göstermektedir. Burada dinleme ve konuşma becerisi arasındaki doğrudan ilişkiyi görmek mümkündür. Biri olmadan diğeri mümkün değildir. Konuşma kurallarını uygulamada yetersiz olan bir konuşmacı dinlemeyi olumsuz etkileyeceği gibi dinleme kurallarını uygulamayan ve dikkati eksik bir dinleyici de konuşmacıyı olumsuz etkilemektedir.

Dinleme ve okuma anlamaya dayalı iki beceridir. Bu iki beceride de dıştan gelen bilgilerin anlamlandırılması temeldir. Dinlemedeki zihinsel süreçler okumada da mevcuttur. Ancak dinleme zaman ve mekân değişkenleri açısından esneklik içermez. Bu noktada dikkat devreye girmektedir. Dinleme becerisi daha fazla dikkati gerektirir. Okuma becerisinde dinlemeye göre fiziksel olarak daha

fazla enerji sarf edilir. Bu iki beceri arasında geliştirilebilir olmaları yönüyle de önemli bir benzerlik vardır. Dinleme becerisini geliştirmiş bir bireyin okuma becerisinde de olumlu alışkanlıklar kazanması kolaylaşacaktır. Okuma becerisinde görme duyusu, dinleme becerisinde ise işitme duyusu etkili olmaktadır. Her iki beceri zihinsel aşamaları, dikkati ve gayreti içeren süreçlerle meydana gelmektedir. Öğrencilerin sözcük dağarcıklarını okuma becerisinin daha fazla etkilediği düşünülürse de dinleme süresince elde ettikleri sözcük sayısı okumadan fazladır. Anlama becerileri olan dinleme ve okuma söz varlığının zenginleşmesi ile gelişmekte böylelikle konuşma ve yazma becerisine çıktı sağlamaktadır.

Dinleyici, konuşmacıyı dinlerken sadece sözlerine değil beden diline de odaklanır. Ses tonu, beden dili ve tercih edilen sözcükler dinleme sürecine uygun olduğunda anlama ve anlamlandırma süreçlerini de olumlu etkilemektedir. Anlatmaya dayalı becerilerden olan yazma süreci diğer dil becerilerinin temelinde gelişir. Yazma, alıcı dil becerileri gelişmiş öğrencilerin etkili bir şekilde kullanabildiği bir beceridir. Dinleme becerisi gelişmemiş öğrencilerin anlama becerisi eksik kalacağından yazma süreçleri de verimsizleşir. Yazma bilgilerin organizasyonunu gerektiren ve zihnin uyanık kalmasını sağlayan bir beceridir. Bunların mümkün olması alıcı dil becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. Kelimeleri ve düşünceleri zengin öğrenciler eleştirel, yaratıcı ve nitelikli yazılar ortaya koyacaktır.

Sonuç olarak anlama becerilerinin gelişmiş olması anlatma becerilerini de geliştirecektir. Alıcı dil becerileri birbirine benzeyen anlama basamaklarını oluşturur. Konuşma ve dinleme ise birbirinin varlığını gerekli kılan becerilerdir. Dinleme becerisi eğitimi diğer beceri alanlarının da geliştirilmesini gerekli kılar.

f. Dinlemeyi Etkileyen Faktörler

Dinleme becerisi zihinsel, psikolojik ve kültürel etmenlerin etkisi ile oluşmuş bir dil becerisidir. Esasında dinleme bir kültürü ihtiva eder. Dinleyicinin hedefi, içerik, zaman, ortam gibi çeşitli değişkenler dinleme sürecini etkilemektedir. Dinlemenin nitelikli olmasının koşulu dinleyicinin aktif, istekli ve seçici dinlemeyi geliştirmesine bağlıdır.

Özbay ve Çetin (2011:159) dinlemenin gerçekleşmesinde belli başlı koşulların gerçekleşmesi gerektiğini ifade eder. Seslerin işitilmesi, ortamın işitmeye uygun olması, mesajın açık olması, dilin alıcı seviyesi ile uygunluğu araştırmacıların ifade ettiği koşullardır. Ayrıca bu iki araştırmacı dinlemenin eksiksiz olması amacıyla telaffuz, tonlama ve vurguya da dikkat çeker.

Çifçi (2001) dinlemeyi etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamaktadır: Fizyolojik, fiziki, psikolojik, zihinsel, sosyal faktörler ve öğretmen, verici ve konu faktörü.

Ergin (1988: 161) dinlemenin psikolojik bir süreci içerdiğini, işitmenin fizyolojik olduğunu, dinlemenin oluşturduğu psikolojik sürecin bireylerin işittiklerini fark etmesi ve dikkat vermekle başladığını ifade eder. Dinlemeyi etkileyen fizyolojik faktörlere bakıldığında kulak sağlığı öne çıkmaktadır. İşitme kaybı dinleme becerisini olumsuz etkilemektedir. Bu durumla karşılaşmış öğrencilerin tespit edilmesi, tedbir almayı kolaylaştıracağı gibi derslerin verimli geçmesini de sağlar. Öğrencilerdeki işitme kaybının fark edilmesi ve öğrencilerin sağlık merkezlerine yönlendirilmesi öğretmenler veya aile tarafından tespit edilip belirtilmiş olabilir. Böyle bir durumda öğrencinin konuşmacıyla mesafesinin ayarlanması hususlarında öğretmene önemli sorumluluklar düşmektedir.

Dinlemeyi etkileyen fiziki faktörlerde öncelikle dinleme ortamı unsuru görülmektedir. Türkçe dersinin işlendiği ortam sınıf olduğundan sınıf ortamında sesin yankılanmaması ve sınıfın her köşesine ulaşması, dinleyici sayısına göre sınıfın geniş veya dar olmaması gerekmektedir. Kalabalık sınıflar dinlemede verimi düşüreceği gibi sınıf yönetimi konusunda da sorunlar yaşanmasına neden olur. Sınıftaki oturma düzeni ve oturma malzemelerinin yapısı da dinlemeyi etkilemektedir. Sınıf ortamındaki malzemelerin öğrencilerin fizyolojik gelişimlerine uygun olması gerekmektedir. Ancak oturma malzemeleri fazla rahatlık sağlaması durumunda da dinlemeyi olumsuz etkilemektedir.

Konuşmacı ve dinleyicinin yüz yüze geldiği oturma şekli olan U düzeni oturma planı sınıf kalabalık olmadığı takdirde uygulanabilir, dinleme için daha uygundur. Bunların dışında sınıf ortamının sıcaklığı ve aydınlatma sistemi de dinlemeyi etkilemektedir.

Kişilerin içinde buldukları ruh hâli günlük yaşantılarını etkilediği gibi dinlemeyi de etkilemektedir. Konuşmacının hareketleri ve üslubu, dinleme ortamının fiziki engellerden arındırılmış olması ve konunun dinleyici kitlesine uygun olması dinlemeyi etkilemektedir. Psikolojik faktörlerin olumsuz etkilediği kişiler dinlemede aktif olmakta zorlanabilir, bu durum dinleme verimini düşürebilmektedir.

Dinleme sürecinde işitilen seslerin algılanması ve anlamlandırılması zekâyla mümkündür. Zekâ, zihnin işleyişinin güç kaynağıdır. Bu güç kaynağının verimli çalışması sözcük birikimine bağlıdır. Sözcük birikimi ve sözcüklerin bir bağlam temelinde bütünlükle anlamlandırılması zihinsel faaliyetleri gerektirir.

Dinlemeyi etkileyen önemli faktörlerden biri de dikkattir. Çünkü kişilerin işittiklerine dikkat etmesi dinleme sürecini başlatmaktadır. Öğrencilerin yaşı, dikkat sürelerini etkiler. Dikkat süreleri konuşmacı tarafından dikkate alındığında dinlemede verimlilik artacaktır. Öğrencilerin seviyesine ve konunun içeriğine uygun materyallerin çeşitli olması, dikkati artırır, dinleyici aktif hâle getirir. Göğüş (1978) öğrencilerin dikkat süresiyle ilgili yaptığı çalışmada beşinci sınıftaki öğrencilerin dikkat süresinin 20-30 dakika, 6, 7 ve 8.sınıftaki öğrencilerin ise 50-60 dakika arasında olduğunu belirtir.

Yazar S. ve Yazar İ. (2018:86) dinlemeyi etkileyen unsurlardan konuşmacı üzerinde durur. Konuşma hızı, ses tonu, telaffuz, konuşulan dil, konuşmanın seviyeye uygunluğu, konuyu bütün yönleriyle bilme, konuyu ifade etme biçimi, konunun çeşitli unsurlarla desteklenmesi ve beden dili gibi dinlemeyi etkileyen pek çok unsuru çalışmasında ifade eder.

Dinleme becerisi etkinliklerinde öğrencilerin seviyeleri ve ilgi alanları göz önünde bulundurularak konu belirlemek gerekmektedir. İsbetli konu seçimleri, öğrencilerin daha dikkatli dinleme yapmalarını sağlamaktadır. Merak uyandıran, ihtiyaç duyulan ve öğrencilerin ilgi alanına hitap eden konular dinlemede olumlu etki uyandırır.

g. Dinleme Türleri ve Dinleme Eğitiminde Yöntemler

Dinleyicinin amacı, dinleme sürecindeki yöntem ve tekniğin belirlenmesinde temel oluşturur. Araştırmacılar dinleme yöntemlerini tasnif ederken farklı isimlendirmeler yapmışlardır. Tasnifler benzerlik gösterse de

müşterek bir çerçeve oluşmadığı görülmektedir. Aydın (2018, s. 106-111) araştırmasında 39 kaynak üzerinden dinleme türlerini incelediğinde 93 dinleme türü tespit etmiştir. Araştırmacı 39 kaynakta 21 eleştirel, 9 empatik, 8 estetik, pasif, seçerek ve yaratıcı, 7 ayırt edici ve katılımlı, 6 aktif dinlemenin ortak olduğunu ifade etmektedir.

2006 Türkçe dersi öğretim programında (MEB, 2006, s. 61-62) dinleme becerisi ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilirken katılımlı, katılımsız, not alarak, kendini konuşanın yerine koyarak, yaratıcı, seçici ve eleştirel dinleme tekniklerinin ismi geçmektedir.

2018 programında (MEB, 2018, s. 55) dinleme eğitiminde izlenecek yöntem ve tekniklere başlıklar şeklinde yer verilmektedir:

- Beşinci sınıf: Not alarak dinleme, katılımlı dinleme ve grup halinde dinleme.
- Altıncı sınıf: Katılımlı dinleme, katılımsız dinleme, grup halinde ve not alarak dinleme.
- Yedinci sınıf: Empati kurarak dinleme, katılımlı dinleme, katılımsız ve not alarak dinleme.
- Sekizinci sınıf: Seçici dinleme, yaratıcı dinleme, eleştirel dinleme, empati kurarak ve not alarak dinleme.

Farklı araştırmacılara göre dinleme eğitiminde kullanılacak dinleme türleri şu şekillerde sınıflandırılmaktadır:

Özbay (2005) dinlemeyi gönüllü/gönülsüz, motivasyona dayalı, sempatiye/antipatiye dayalı, seçmeli, yüzeysel, etkin, katılımlı, eleştirel ve pasif dinleme şeklinde ayırır.

Güneş (2014) dinleme türlerini metni takip ederek, sorgulayıcı, yaratıcı, pasif, katılımlı, not alarak dinleme adlandırmalarıyla sınıflandırmaktadır.

Yalçın (2002) seçerek, katılımlı ve eleştirel dinleme şeklinde sınıflandırmaktadır.

Ünalın (2006) “seçerek, aktif, eleştirel, yaratıcı, empatik şeklinde dinleme türlerini sınıflandırmaktadır.

Çelebi (2008) “etkin, pasif, empatik, eleştirel, seçerek dinleme şeklinde sınıflandırmaktadır.

Doğan (2012) ayırt edici, estetik, etkili, eleştirel, empatik şeklinde dinleme türlerini sınıflandırmaktadır.

- **Katılımlı Dinleme**

Katılımlı dinleme tekniğinde dinleyici aktiftir. Dinleme sürecinde konuşmacı ve dinleyici arasında anlamlı bir iletişim söz konusudur. Dinleyici konuşmacı ile göz teması kurar, soru sorar veya konuşmacının ifadelerine katılıp katılmadığını ifade eder. Katılımlı dinlemede anlık geri bildirim dinleyicinin aktif olmasını sağlar. Bu durum iletişimin kalitesini arttırmakta ve konunun anlaşılması kolaylaştırmaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (MEB, 2006) katılımlı dinleme, dinleme esnasında zihinde oluşan soruların konuşmacıya iletilmesi olarak ifade edilmektedir. Katılımlı dinleme sürecine dair dinlenenleri nitelikli bir şekilde kavrama, dinleme süresince farklı bir işle ilgilenmeme ve göz temasının kurulması konularına değinilmiştir. Katılımlı dinleme kapalı anlamlı içeriklerin daha anlaşılır hâle gelmesini sağlayan ve anlatıcıya dinlendiğini hissettiren bir yöntemdir.

Cemiloğlu (2015:164) katılımlı dinlemeyi dinleyici ve konuşmacıların göz teması kurduğu, dinleme sonucunda zihinde oluşan soruların cevaplarının arandığı, konuyla ilgili dinleyenin daha fazla açıklama isteyebileceği veya dinleyicinin anlatılanlara katılıp katılmadığını belirttiği bir dinleme yöntemi olarak ifade eder.

- **Katılımsız Dinleme**

Katılımsız dinleme öğrencilerin sözel geri bildirimlerde bulunmadığı, zihin faaliyetleri ile yürütülen bir dinleme yöntemidir. Katılımsız dinleme, katılımlı dinlemeye göre daha fazla dikkati gerektiren bir süreci barındırır.

- **Eleştirel Dinleme**

Eleştirel dinleme, öğrencilerin soru sorma alışkanlığı kazanmaları amacıyla tercih edilen bir dinleme yöntemidir. Bu yöntem sayesinde konunun olumlu ve olumsuz tarafları değerlendirilir.

Bireyin eleştirel dinleme yapabilmesi için konuşmacının amacını, bilgi birikimini, çözüm önerilerini, ön yargılı olup olmadığını iyi tespit etmesi gerekmektedir (Ungan, 2009:143). Eleştirel dinleme öğrencilerin akademik faaliyetlerinde kullanabileceği bir yöntem olduğu gibi çağımızdaki iletişim mecralarının artması ve bu mecraların yoğun kullanımı nedeniyle önemini artırmaktadır.

- **Not Alarak Dinleme**

Öğrencilerin dinlediklerini daha iyi anlamak ve unutmamak amacıyla kullanabilecekleri bir dinleme türüdür. Dinleme amacını bilen bir öğrenci not alarak dinleme yönteminde daha başarılı olacaktır. Yöntemin verimli olması öğrencilerin dinlediklerinin tümünü not almasıyla mümkün olmaz. Not alma, gelişigüzel yapılabilecek bir iş değildir. Dinlediklerini analiz eden öğrenciler, bunları zihinsel bir yordama yaptıktan sonra seçip kendi ifadeleriyle kâğıda geçirir. Burada öğrencilerin not alma tekniklerini bilme zarurieti de ortaya çıkar.

Yöntem/teknikğin etkili olabilmesi için dinleme öncesi hazırlık yapılmalıdır. Dinleme sürecinde konu hakkında bilgi verdiği için konu başlığına, konuşmacının ses tonuna, beden diline, aktardığı örneklere dikkat etme gibi ipuçları kullanılabilir. Bu ipuçlarına dayanarak önemli bulunan yerler, kısaltmalar yapılarak not alınır (Güneş, 2014:101).

- **Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme**

Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme yönteminde dinleyen konuşmacının ne hissettiğini anlamaya çalışır. Konuşmacıyı konuşmacının bakış açısıyla değerlendirme gayretinde olan dinleyici peşin hükümlerini bir kenara bırakarak eleştiri yapmadan dinleme yapar.

Eleştirmeden, yargılardan kaçınarak, tavsiyede bulunmadan, karşıdakinin duygularını anlamaya çalışmak bu dinleme türünün temel özellikleridir (Doğan, 2013:165).

- **Yaratıcı Dinleme**

Yaratıcı dinleme, öğrencilerin dinlediklerinden hareketle yeni düşünce ve hayaller geliştirmesidir. Katılımlı dinleme ile beraber uygulandığında hem konuşmacı hem dinleyici yeni fikirler üretir. Katılımsız dinleme ile

uygulandığında dinleyici konuşmacıdan hareketle farklı fikirler geliştirir. Yaratıcı dinleme yöntemi çözüm odaklı bir yöntemdir. Dinleyiciler farklı bakış açılarıyla fikirler geliştirir. Yaratıcı dinlemeyi yönlendirmek ve desteklemek amacıyla konuşmacı dinleme öncesinde ve dinleme esnasında dinleyicilere sorular yönelterek süreci yönetebilir.

- **Seçici Dinleme**

Seçici dinleme öğrencilerin dinledikleri metinde ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik, seçerek dinleme yapmasıdır. Eleştirel dinlemeyle benzerliği bulunan bu dinleme yöntemi öğrencilerin dinlediklerine odaklanmasını zaruri kılmaktadır.

3. Türkçe Ders Kitapları

Son yıllarda teknolojik gelişmeler hız kazanmıştır. Ders materyalleri farklılaşmış ve geliştirilmiştir. Buna rağmen ders kitapları tüm öğretim düzeyleri açısından önemini hâlâ korumaktadır. Oral (2005) ders kitaplarının amaçlanan davranışların öğrencilere kazandırılmasında önemli bir vasıta olarak kullanılmasının programa uygun olarak düzenlenmiş olmasına bağlı olduğunu söyler. Türkçe dersi öğretim programı ve Türkçe ders kitabı birbirini tamamlayan iki kaynaktır. Öğretim programı, Türkçe ders kitabı aracılığıyla uygulanmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler için programın hedeflerinin gerçekleştirilmesi noktasında tamamlayıcı olan ders kitabı, Türkçe öğretiminin işlevsel duruma getirilmesinde önemli bir araçtır.

Mert (2013) Türkiye genelinde edebiyat ve Türkçe derslerinde kullanılan en yaygın ders aracının ders kitabı olduğu; ders kitabının dersin amacı, hitap ettiği sınıf seviyeleri ve öğrenme alanları ile kazanımlarının hayata geçirilmesinde önemli bir vazifeye sahip olduğunu ifade eder. Türkçe ders kitapları öğrencilerde dil bilinci ve duyarlılığı kazandırabilecek nitelikte, öğrencinin seviyesine uygun, öğrencilerin okuma isteğini artıran ve okumayı kalıcı bir alışkanlığa dönüştüren nitelikte olmalıdır.

Ünsal ve Güneş (2002 :111) ders kitaplarının genel olarak dört bölümde incelenebileceğini ifade ederken bu dört bölümü fiziksel kriterlere uygunluk, ifade tarzı ve imla, konu-sunum sıralaması ve görsel sunum olarak ifade ederler.

Türkçe ders kitaplarının Türkçenin zenginliklerini öğrencilere kazandırmada önemi büyüktür bu nedenle ders kitaplarında kullanılacak metinler seçilirken dil ve anlatımı güçlü eserlere yer verilmelidir. Metinlerde geçen ifadelerin, cümle yapılarının öğrencilerin dil gelişimini destekleyecek nitelikte olması gerekmektedir. Kitapta kullanılan görsellerin konuyla ilgili ve anlaşılır, estetik duyarlılığı olumlu etkileyecek özellikleri içermesi önemlidir. Kitabın kaliteli malzemeden oluşturulması uzun süre kullanımına olanak sağlayacaktır.

Türkçe dersi öğretim programında (MEB, 2019) derslerde yer alacak metinlerin sahip olması gereken özellikleri belirtilmiştir. Metinlerin kültürel ve edebî değer taşıması, kabul görmüş yazarlardan seçilmesi, eserlerin yazarının eserinden alınması ve aktarma olmaması, metinlerin sınıf düzeyine uygunluğu, öğrencilerin düşünce ve duyu dünyalarını zenginleştirmek amacıyla aynı yazardan en fazla iki metnin alınabileceği, serbest okuma metinlerinin temaları destekler ve estetik nitelikte olması gerektiği, metinlerin bağlamından kopamayacağını ve buna uygun tedbir alınması gerektiği, metinlerin öğrenciler için olumsuzluk oluşturacak uygun olmayan ifadelerden arınık olması gibi belli başlı özellikler belirtilmiştir.

4. Türkçe Dersi Öğretim Temaları

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen Türkçe ders kitapları ile ilgili güncel bilgilere, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı sisteminden ulaşılmaktadır.

2021-2022 eğitim-öğretim döneminde ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda Türkçe ders kitaplarında kullanılan dinleme metinleriyle ilgili verilere de Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı üzerinden ulaşılmıştır. Türkçe dersinde Türkçe öğretim programları gereğince her sınıf düzeyinde sekiz tema yer almaktadır (MEB, 2019: 15). “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Millî Kültürümüz” ve “Erdemler” temaları zorunlu temalardır.

- 2021-2022 eğitim-öğretim dönemi ortaokul 5. sınıf düzeyinde özel yayınevi olan Anıttepe Yayıncılık tarafından çıkarılan ders kitabı kullanılmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalar şunlardır: “Birey ve Toplum”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Doğa ve Evren”,

“Millî Kültürümüz”, “Vatandaşlık”, “Sağlık ve Spor”, “Erdemler”, “Bilim ve Teknoloji”.

- 2021-2022 eğitim-öğretim dönemi ortaokul 6. sınıf düzeyinde özel yayınevi olan Ata Yayıncılık ve Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından çıkarılan ders kitapları kullanılmaktadır.

Ata Yayıncılık tarafından çıkarılan 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalar şu şekildedir: “Erdemler”, “Birey ve Toplum”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Millî Kültürümüz”, “Doğa ve Evren”, “Sanat”, “Bilim ve Teknoloji”, “Sağlık ve Spor”.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalar şu şekildedir: “Okuma Kültürü”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Bilim ve Teknoloji”, “Erdemler”, “Doğa ve Evren”, “Millî Kültürümüz”, “Sağlık ve Spor”, “Birey ve Toplum”.

- 2021-2022 eğitim-öğretim dönemi ortaokul 7. sınıf düzeyinde özel yayınevi olan Özgün Matbaacılık ve Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları hazırlanan ders kitapları kullanılmaktadır. Özgün Matbaacılık tarafından çıkarılan 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalar şu şekildedir: “Erdemler”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Duygular”, “Millî Kültürümüz”, “Doğa ve Evren”, “Sanat”, “Kişisel Gelişim”, “Bilim ve Teknoloji”.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan 7.sınıf ders kitaplarında yer alan temalar şu şekildedir: “Duygular”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Okuma Kültürü”, “Erdemler”, “Kişisel Gelişim”, “Millî Kültürümüz”, “Sağlık ve Spor”, “Sanat”.

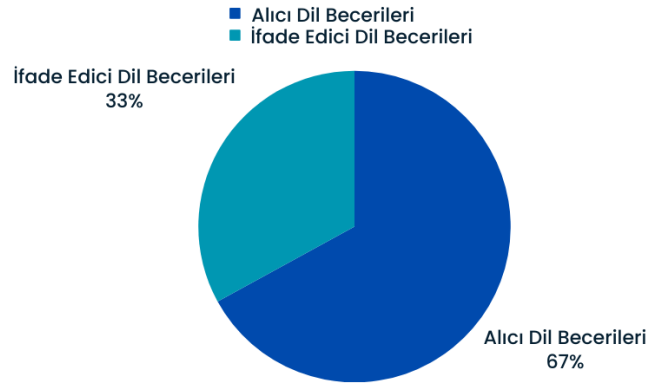
- 2021-2022 eğitim-öğretim dönemi ortaokul 8. sınıf düzeyinde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan ders kitabı kullanılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan temalar şu şekildedir: “Erdemler”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Bilim ve Teknoloji”, “Birey ve Toplum”, “Zaman ve Mekân”, “Millî Kültürümüz”, “Doğa ve Evren”, “Vatandaşlık”.

5. Türkçe Dersi Öğretim Programında Kazanımlar

Programda kazanımlar dört temel dil becerisi temelinde sınıflandırılmıştır. Kazanımlarda Türkçe dersi odaklı bir süreçle beraber diğer derslerle ilişki kuracak şekilde kademeli bir ilerleyiş söz konusudur.

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda 5-8. sınıflar için toplamda 288 kazanım mevcuttur. 193 kazanım alıcı dil becerileri için 95 kazanım ifade edici dil becerileri için oluşturulmuştur.

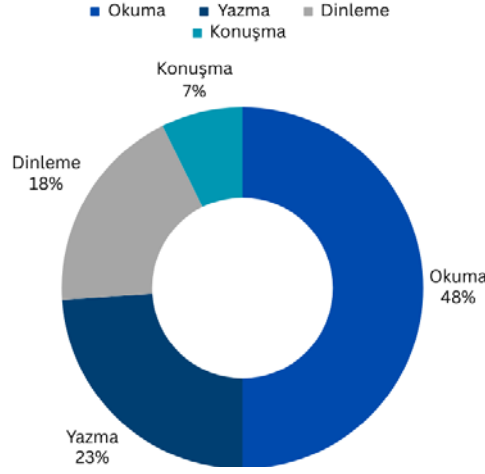

Şekil 1. Ortaokul 5-8. Sınıflar Alıcı ve İfade Edici Dil Becerileri Oranları (MEB, 2019:35-50)

Yukarıda görüleceği üzere alıcı dil becerilerine ait kazanımlar ifade edici dil becerilerine ait kazanımlardan daha fazladır. Ortaokul kademesinde öğrenciler yeni beceriler ve bilgiler edinme dönemindedir. Bu nedenle okuma ve dinleme becerilerine ait kazanım oranları konuşma ve yazma becerilerine ait kazanım oranlarından daha yüksektir.

Sınıf düzeylerine göre incelendiğinde kazanımlar şu şekilde planlanmıştır:

- Beşinci sınıfta alıcı dil becerilerine 46 kazanımda, ifade edici dil becerilerine ise 23 kazanımda yer verilmiştir.
- Altıncı sınıfta alıcı dil becerilerine 47 kazanımda, ifade edici dil becerilerine ise 21 kazanımda yer verilmiştir.
- Yedinci sınıfta alıcı dil becerilerine 51 kazanımda, ifade edici dil becerilerine ise 24 kazanımda yer verilmiştir.
- Sekizinci sınıfta alıcı dil becerilerine 49 kazanımda, ifade edici dil becerilerine 27 kazanımda yer verilmiştir.

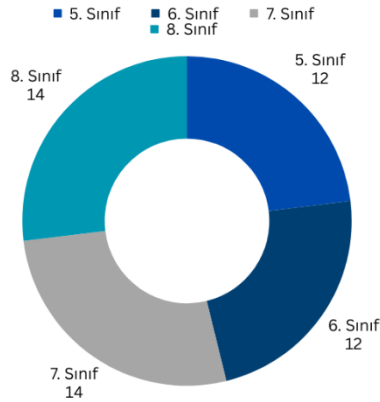
Şekil 2. Ortaokulda Dil Becerilerine Göre Kazanım Oranları (MEB, 2019:35-50).

Ortaokulda en fazla kazanım oranının okuma becerisine, en düşük kazanım oranının ise konuşma becerisine ait olduğu görülmektedir

6. Dinleme Becerisinin Amaç ve Kazanımları

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı Türkçe dersi için on özel amaç içermektedir. Bu özel amaçlarda dinleme becerisine değinilmektedir. Türkçe dersi öğretim programı dahilinde (MEB, 2019) Türkçe dersi için belirlenen on özel amaçta dinleme becerisi dinlemenin geliştirilmesi, sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi, dil bilincinin oluşturulması, dil zevkinin verilmesi, duygu ve düşünce dünyasının geliştirilmesi konularıyla yer almıştır.

Dört temel dil becerisine ait kazanımlar ayrı ayrı ifade edilmektedir. Programda dört temel dil becerisini içeren 288 kazanım bulunmaktadır. Toplamda okuma becerileri 141, yazma becerileri 67, dinleme becerileri 52 ve konuşma becerileri 28 kazanımdan oluşmaktadır.

Şekil 3. Ortaokulda Dinleme Kazanımı Sayıları (MEB, 2019:35-50)

Programda Türkçe dersinde işlenmek üzere dinleme becerisine ait 52 kazanım dört yıla dağıtılmıştır. Programın sarmal yapıda olması nedeniyle sınıf bazında kazanımlar tekrar ediyor şeklinde görünmektedir ancak kazanım açıklamalarından hareketle bir üst düşünme basamağını gerektiren değişikliklerin olduğunu görülmektedir. Türkçe dersi beşinci sınıf dinleme becerisi kazanımlarında genel olarak metindeki olayların gelişimini tahmin etme, anlamını bilmediği kelimeleri tahmin etme, konu belirleme, ana fikir/duygu belirleme, özet yapma, sorulara cevap verme, farklı başlıklar önerme, öyküleyici metinleri canlandırma, sözlü olmayan mesajları kavrama, metin içeriğini değerlendirme, görüş bildirme ve dinleme stratejilerini kullanmadan bahsedilir.

Yukarıdaki ifadeler, öğrencilerin dinlediklerini hatırlama, ilişkilendirme yapma dinledikleri ile ilgili sorulara cevap verme ve farklı bakış açıları kazanarak önerilerde bulunma gibi becerilere yöneliktir. Dinleme metinlerinden faydalanan öğrencilerin sözcük dağarcıklarının geliştirilmesi ve konuyla ilgili görüşlerini dinleme stratejilerini de kullanarak belirtmesi amaçlanmaktadır.

Türkçe dersi altıncı sınıf dinleme becerisi kazanımlarında genel olarak olayların gelişimine yönelik tahminlerde bulunma, anlamını bilmediği kelimeleri tahmin etme, özet yapma, sorulara cevap verme, ana fikir/ ana duygu belirleme, metne uygun başlıklar önerme, öyküleyici metinleri canlandırma, sözlü olmayan mesajları kavrama, metnin içeriğini değerlendirme, görüş ifade etme ve stratejileri uygulamadan bahsedilir.

5 ve 6. sınıf dinleme becerisi kazanımlarına bakıldığında kazanım sayısının ve kazanım maddelerinin aynı olduğunu görülmektedir. 5. sınıflarda dinlediklerini özetler kazanımı beşinci kazanım olarak yer alırken 6. sınıflarda bu kazanım üçüncü sıradadır. Beşinci sınıf düzeyinde öğrencileri dinledikleri olaylarla ilgili tahminlerde bulunur, bilmediği sözcüklerin anlamını tahmin eder ve daha sonra dinlediklerinin konusunu belirler. 6. sınıf düzeyinde ise öğrenciler yine dinledikleri olaylarla ilgili tahminlerde bulunup bilmediği sözcüklerin anlamını da tahmin ettikten sonra konuya bütün bir bakış açısıyla bakıp dinlediklerini özetler. Burada 5. sınıflarda önceliğin konunun tamamının özetlenmesinden ziyade konunun belirlenmesine verilmesi, kolaydan zora ilkesi gereğince uygundur. Ayrıca 5. sınıfta özelden genele doğru bir ilerleme söz konusuysen altıncı sınıfta genelden özele bir gidiş söz konusudur.

Dinlediklerinin içeriğini değerlendirir kazanımı her iki sınıf kademesinde de mevcuttur ancak açıklamada farklılık dikkat çeker. Beşinci sınıfların ilkokuldan yeni ayrılması ve içerisinde buldukları gelişimsel dönem düşünüldüğünde açıklamada yer alan çizgi film gibi içeriklerin dinletilmesi veya izletilmesi makul olmakla beraber altıncı sınıflarda yer alan reklam filmlerinin dinletilmesi veya izletilmesi sonucunda verilen örtülü mesajların tespiti çalışması öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları içeriklere farklı bir bakış açısıyla bakmalarını sağlayacaktır.

5. ve 6.sınıflarda 12. kazanım dinlemenin strateji boyutu ile ilgilidir: 5. sınıfta not alarak, katılımlı, grup hâlinde yöntemlerine yer verilirken 6. sınıfta bu üç dinleme yöntemine katılımsız dinleme de dâhil edilmiştir. Katılımsız dinleme daha uzun süre dikkati gerektirir 5. sınıftaki öğrencilerin gelişimsel özellikleri bu dinleme türünün nitelikli bir şekilde uygulanmasını zorlaştıracığından 6. sınıf düzeyinde bu dinleme türüne yer verilmesi uygundur.

Türkçe dersi yedinci sınıf dinleme becerisi kazanımlarında genel olarak olayların gelişimini ve sonunu tahmin etme, anlamını bilmediği sözcükleri tahmin etme, özetleme, soruları cevaplama, ana fikir/ana duygu belirleme, metinle uyumlu başlıklar önerme, öyküleyici metinleri canlandırma, görüş dile getirme, stratejileri kullanma, açık olmayan mesajları kavrama, metnin konusunu değerlendirmeden söz edilir.

7. sınıfta dinleme kazanımlarında 5. ve 6. sınıf düzeyinde yer verilmeyen tanımlama, karşılaştırma ve benzetmenin tespit edilmesi kazanımı vardır. Ayrıca dinlediklerindeki tutarlılığı sorgulama yapılmasını içeren kazanım, 7. sınıf düzeyinde tam bir kazanım olarak mevcutken beşinci ve altıncı sınıf düzeyinde içerik değerlendirme kazanımının açıklamasında yer almaktadır. 7. sınıf düzeyinde, 5. ve 6. sınıfların kazanımlarında yer verilmeyen empati kurarak dinleme stratejisine yer verildiği görülmektedir.

Sekizinci sınıf dinleme kazanımlarında genel olarak metindeki olayların gelişimini sonucunu tahmin etme, sözcüklerin anlamını tahmin etme, özetleme, soruları cevaplandırma, konu tespiti yapma, ana fikir/ana duygu tespit etme, farklı başlık önerilerde bulunma, öyküleyici metinleri canlandırma, metinlerdeki tutarlılığı sorgulama, görüşleri ifade etme, medya kaynaklı metinleri

değerlendirme, düşünceyi geliştirme tespit etme ve yararlanma, açık olmayan mesajları kavrama, stratejileri uygulama üzerinde durulmuştur.

Programda kazanımlar her sınıf kademesinde sarmal yapı gereğince korunmuştur ancak tema, etkinlikler ve açıklamalar noktasında genişlemektedir. Sekizinci sınıf dinleme kazanımlarında diğer sınıf kademelerinden farklı olarak medya metinlerinin değerlendirilmesi kazanımı görülmektedir. Buna ilave olarak düşünceyi geliştirme yollarından örneklendirme, tanık gösterme ve sayısal verilerden yararlanmanın tespit edilmesi de yer almaktadır. Sekizinci sınıf düzeyinde dinleme kazanımlarında diğer kademelerde yer almayan seçici, yaratıcı ve eleştirel dinleme stratejisi yer almaktadır.

Kazanımların genelinde bilinmeyen sözcüklerin anlamını tahmin etme, metinle ilgili sorulara cevap verme ve dinleme stratejilerini etkili kullanmaya dayalı becerilerin öğrencilere kazandırılması planlanmaktadır. Dinleme kazanımları ve Türkçe ders kitabı uyumlu olduğunda öğrenciler hedeflenen becerileri kazanacaktır. Kazanımların işlevsel olmasını sağlayan ve buna fırsat veren etkinlikler, sistematik bir şekilde kitapta yer almalıdır. Kazanımların kullanılma sıklığının bu sistem içerisinde belli bir düzene tâbi olması önemlidir. Belli başlı kazanımlara odaklanan etkinlikler öğrencilerin dinleme becerisinin gelişimini olumsuz etkileyecektir.

7. Dinleme Metinleri

Dinleme becerisi, insan yaşamı boyunca bilgi edinme ve iletişim amaçları ile kullanılan bununla kalmayıp kişilerin anlamlandırma, ilişkilendirme, sentez yapma gibi üst biliş düşünme yetilerini geliştiren bir beceridir. Bu becerinin okullardaki geliştirilme süreci dinleme metinleri aracılığıyla yürütülmektedir. Metinlerin Türkçe ders programı ve amaçlarıyla paralel olması gerekmektedir. Bunun dışında öğrencilerin gelişim özellikleri metinlerin seçiminde önemlidir. Türkçe dersi öğretim programında (MEB, 2006) dinleme metinlerinin özellikleri ile ilgili şunlar ifade edilmiştir: Türk Millî Eğitiminin temel ilke ve genel amaçlarına uygun olması, milletimizin birlik ve beraberliğine ve millî değerlere aykırı öğeler içermemesi, ideolojik ayrışmalara sebep olacak yıkıcı ve ayrıştırıcı ifadelere yer verilmemesi, öğrencilerin zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz etkilememesi, hak ve özgürlüklere uygun olması, ders kazanımı ve

amaçları ile uyumlu olup bunların işlevsel olmasında etkili olması, öğrenci ihtiyaçlarına uygun olması, ders süresi ile uzunlukların uyumlu olması, dilimizin güzelliklerini ve zenginliğini aktarabilmesi ve dil bilinci ile estetik anlayış geliştirecek nitelikte olması özellikleri üzerinde durulmaktadır.

Dinleme metinlerinde diyaloga yer verilmesi dinlemeyi olumlu etkiler ve dinleyiciyi etkin duruma getirir. Dinleme metinlerinin uzun olması ve yoğun bilgi içermesi, dinlemeyi olumsuz etkilemektedir. Türkiye koşullarında sınıfların kalabalık olması ve ders süreleri düşünüldüğünde dinleme metinlerinin uzun olması sadece öğretmenin metni okumasını mümkün kılar. Öğretmen metni okuyacağı gibi seslendirilmiş hâlini de gerekli materyal sınıfta mevcutsa dinletebilir.

Dinleme metinlerinin öyküleyici olması öğrencinin dikkatini metne vermesine ve metni anlamasına olumlu etki edecektir. Metin içeriklerinin öğrencilerin günlük hayatıyla ilgili konulardan seçilmesi ve merak uyandırması önemlidir. Soyut kavramların ağırlıkta olduğu, bilgilendirici metinler öğrencilerin dikkatlerini olumsuz etkilemektedir. Dinleme metinlerinde her sınıf düzeyinde öğrenci seviyesine uygun yeni sözcükler kazandırmaya elverişli metinlerin olması dinleme kazanımlarının işlevsel hâle gelmesini sağlamaktadır.

8. Dinlemede Ölçme ve Değerlendirme

Dinleme becerisinde ölçme ve değerlendirme süreçlerinin somut ürünlerle takip edilmesi ve dinleme amaçlarının hangi seviyede gerçekleştiği belirlenmelidir. Ölçme ve değerlendirme işleminin uygulanmadığı bir öğrenme eksik olmakla beraber önemini kaybedecektir.

Melanlıoğlu (2012:1586) öğrencilerin dinleme yeterliliğinin belirlenmesinde daha çok metinlerin kullanıldığını, metnin öğretmen veya bir araç vasıtasıyla dinlenildikten sonra uygulama yapıldığını, anlama dayalı sorular sorulduğunu ifade eder ve bu yolun sonuca odaklı olduğunu ekler. Ancak dinleme başarısının ölçümünün sürecin değerlendirilmesi ile mümkün olabileceğini dile getirir.

Öğrencilerin dinleme becerisine ait yeterliliklerinin ölçülmesinde dinledikleri ile ilgili sorulara doğru cevap vermesi tam bir ölçme ve değerlendirme olmayacaktır. Bu şekilde bir ölçme ve değerlendirme sürecinin

yürütülmesi kapsam geçerliliğine aykırı olacaktır. Ölçme ve değerlendirme süreçlerinin öncesinde öğrencilerin dinleme becerisine ait seviyelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Buna uygun olarak bir plan geliştirilir. Dinleme becerisinde öğrencinin dinleme kurallarını uygulama durumları, dinleme stratejilerini kullanma durumları, dinlemeyi dikkatli bir biçimde yürütme süreçleri ölçme ve değerlendirmeye dâhil edilecek önemli ölçütlerdir. Ölçme ve değerlendirme süreçlerinde gözlem ve öz değerlendirme kullanılabilir. Zaman yetersizliği ve sınıfların kalabalık olması gözlem yöntemini olumsuz etkileyecektir. Öz değerlendirme yöntemi öğrencilerin kullanabileceği bir yöntemdir. Bu noktada gözlem formları, tutum ölçekleri, değerlendirme formları ve öğrenci ürün dosyası dinleme sürecinin değerlendirilmesinde kullanılacak bazı ölçme araçlarıdır. Tabak ve Göçer (2014:251) dinleme süreci boyunca yapılan etkinliklerin ve üst biliş hitap eden becerilerin ölçülmesi ve değerlendirilmesinin öğrencinin dinleme becerisini yorumlamada önemli olduğunu, geleneksel ölçme ve değerlendirme araçlarının dinlemenin değerlendirilmesinde yeterli olmayacağını, dinlemenin üst düzey beceri olduğundan buna uygun araçların geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

III. YÖNTEM

A. Araştırmanın Modeli

Çalışmada 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde 5-8. sınıf Türkçe derslerinde okutulmak üzere MEB ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki 48 dinleme metni doküman inceleme yöntemi ile incelenerek olgu bilim deseniyle desteklenmiştir. Çalışma süresince uzman görüşlerinden yararlanılmış, 11 Türkçe öğretmenine, bulgularda ifade edilen araştırma başlıklarını kapsayan ve yarı yapılandırılmış form tekniği ile hazırlanan dört soru yöneltilmiştir. Gönüllülük esasına göre araştırmaya katılan uzmanlar, görüşlerini yazarak ifade etmiştir. Öğretmenlere yöneltilen soruların anlaşılabilir ve çalışma amacına uygun olduğu iki uzman tarafından teyit edilmiştir. Nitel araştırmalarda doküman inceleme, veri toplamak amacıyla kullanılmaktadır. Travers (2001), doküman analizini dokümanlara bakarak, araştırılan olgu hakkında birçok detaylı bilgi elde etmek olarak ifade etmektedir. Doküman inceleme tekniği ve içerik analizi verilerin bütüncül bir yaklaşımla incelenmesini sağlamaktadır. Krippendorff (1980) içerik analizinin verilerden hareketle içeriğe dair tekrarlanabilir, geçerliliği olan sonuçlar çıkarmaya dayalı bir araştırma tekniği olduğunu söyler. İçerik analizi araştırmaya konu olan problemi tarafsız ve sistematik bir yaklaşımla ifade eder.

Yıldırım ve Şimşek (2006) nitel araştırma dahilinde araştırmacıların araştırma konusu ve hedef kitle özelinde birden çok araştırma yönteminden yararlanabileceğini ve bu şekilde verilerin geçerliliği ile elde edilen sonuçların doğruluğunun artacağını ifade etmektedir. Veriler olduğu gibi toplandıktan sonra yorumlanmış ve dinleme metinlerinin göreceli nitelikleri söz konusu olduğunda uzman görüşüne başvurulmuştur.

B. Çalışma Materyali

Araştırma materyalini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ortaokul 5-8. sınıflardaki Türkçe ders kitaplarında yer alan 48 dinleme metni ve uzman görüş formları oluşturmaktadır. Metinleri tanıtmaya dönük bilgiler şu şekildedir:

	YAYINEVİ	YAZAR	YILI	METİN SAYISI
5. SINIF	ANITTEPE	BARAN, Ş.Ç. VE DİREN, E.	2022	8
6. SINIF	MEB	CEYLAN, S., DURU K., ERKEK, G. VE PASTUTMAZ M.	2021	8
6. SINIF	ATA	SARIBOYACI, M.O.	2022	8
7. SINIF	ÖZGÜN	ERKAL, H. VE ERKAL, M.	2022	8
7. SINIF	MEB	KIR, T., KIRMAN, E. VE YAĞIZ S.	2021	8
8. SINIF	MEB	ESELİOĞLU, H., SET, S. VE YÜCEL, A.	2021	8
TOPLAM				48

Şekil 4. Çalışmada İncelen Dinleme Metinleriyle İlgili Genel Bilgiler

5. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> İlk Ders Bir Temmuz Gecesi Sakın Kesme Ali Kuşçu (Anıttepe)	<ul style="list-style-type: none"> Sokak Tavşan ile Kaplumbağa Paylaşalım Aziz Sançar
6. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> Heykeli Dikilen Eşek 120 Bak Postacı Geliyor Selam Veriyor Balıkçıl Kar Kristallerinin Peşinde Bir Yaşam Kara Tren Vazgeçmeyenlerin Hikâyesi Hacettepe (MEB)	<ul style="list-style-type: none"> Sahibini Unutmayan Köpek Bir Dünya Bırakın Mustafa Kemal Nasıl Atatürk Oldu? Bayrak Kış Uykusu Kuklalar Ampulün İlk Yanışı Louis Pasteur (ATA)
7. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> Karadut Penceresi Sonsuzluğa Açılan Oda Anne Frank'ın Hatıra Defter Akıllı Evlat Mesele Kuyumcuyu Bulmakta Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Broşür Yaşayan İnsan Hazineleri (MEB)	<ul style="list-style-type: none"> Akıllı Kız Bayrağımızın Altında Sözcüklerin Gücü Anadolu Üstüne Dünya Kadar Plastik Türkiye'de Geleneksel Sanatlar İletişim Becerilerimiz Elinizin Altındaki Dünya (ÖZGÜN)
8. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> Kedi ile Fare Atatürk'ü Gördüm Uzay Giysileri Karanlığın Rengi Beyaz (MEB)	<ul style="list-style-type: none"> Robinson Crusoe Kız Kulesi Hava Kirliliği Zeytinyağı Üretimi

Şekil 5. Sınıf Düzeylerine Göre Araştırmada İncelenen Dinleme Metinleri

C. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada incelenen doküman MEB ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan ve 2021-2022 eğitim öğretim döneminde ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan 48 dinleme metnidir. Bu metinler 6 ve 7. sınıf düzeylerinde ikiye; 5 ve 8. sınıf seviyesinde ise tek ders kitabından alınmıştır. Araştırmada 6 ve 7. sınıflardaki ders kitaplarının dördü de analize dahil edilmiştir. Bu sebeple bulgular bölümünde Türkçe 6. sınıf ve 7. sınıf ders kitaplarının analizini içeren ifadelerde her iki kitaba da yer verilmiştir. Türkçe ders kitaplarının her birinde 8 dinleme metni mevcuttur. Toplamda 48 dinleme metni araştırmanın verilerini oluşturmaktadır. Dinleme metinlerinin yer aldığı temalar ve ders kitabı sınıflandırılıp ifade edilmiştir. Metinlerin yer aldığı ders kitapları sınıf seviyesine göre Kitap 5A, Kitap 6A, Kitap 6B, Kitap 7A, Kitap 7B ve Kitap 8A şeklinde kodlanmıştır. Dinleme metinleri ise D.M. şeklinde kısaltılıp ifade edilmiştir. Ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin hangi temada kaçınıcı dinleme metni olduğu numaralandırılmıştır. Örnek vermek gerekirse “1. 2.” numaralı dinleme metni, birinci temadaki ikinci dinleme metnini işaret etmektedir.

Metinlerin incelenmesi sürecinde MEB programları (1968, 2005, 2006, 2018, 2019), TTKB (2019) ders kitabı inceleme kriterleri, literatürde halihazırda geçerliliği olan ölçütler ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Dinleme metinleri MEB (2019) programına göre öyküleyici, bilgilendirici ve şiir olarak sınıflandırılmıştır. Araştırmada buna uygun sınıflandırma ve inceleme yapılmıştır. Metinlerin sözcük, cümle ve metin unsurları ile ilgili özellikler belirlenmiştir. Metinlerde kullanılan dinleme yöntemleri ve dinleme türü ilişkisi incelenmiş, dinleme kazanımlarının metinlerle örtüşme ve metinlerde geçen kazanımların sıklık durumuna bakılmıştır. Metinlerdeki seslendirme ölçütlerinde cinsiyet, fon müziğinin kullanımı, diksiyon ve süre değerlendirilmiştir. Metin içeriğinde ise öğrenci seviyesine uygunluk, değerler, cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet unsurları belirlenmiştir. 11 Türkçe öğretmenine dinleme metinlerinin incelenmesi kapsamında yöneltilen açık uçlu sorulardan oluşan nitel özellikteki görüşme formlarının cevapları bir uzman gözetiminde birkaç kez okunmuş, karşılaştırma ve çıkarımlar yapılmıştır. Görüşlerine başvuru katılımcılar K.1, K.2, K.3... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların görüşleri ve bu görüşlerin çalışmada elde edilen bulgularla ilişkisi incelenmiştir.

IV. BULGULAR VE YORUM

Çalışma dâhilinde 2021-2022 eğitim öğretim döneminde 5-8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki 48 dinleme metni söz varlığı, okunabilirlik, dinleme kazanımlarının dinleme metni ve etkinliklerindeki varlığı, dinleme metninin türü ile dinleme yöntemi ilişkisi, dinleme metnlerinin seslendirme ve içerik özellikleri yönleriyle incelenmiş ve bulgular uzman görüşlerine dayandırılarak yorumlanmış, tartışılmıştır.

	YAYINEVİ		TÜM METİNLER İÇİNDE (%)
5. SINIF	ANITTEPE (KİTAP 5A)	8	22,85
6. SINIF	MEB (KİTAP 6A) ATA (KİTAP 6B)	8 8	22,85 22,85
7. SINIF	MEB (KİTAP 7A) ÖZGÜN (KİTAP 7B)	8 8	22,85 22,85
8. SINIF	MEB (KİTAP 8A)	8	22,85
TOPLAM		48	100

Şekil 6. Sınıf Düzeylerine Göre Dinleme Metinleriyle İlgili Sayısal Veriler

Araştırılmak amacıyla 6. ve 7. sınıflarda ikişer ders kitabından yararlanılmış olmasından her iki sınıf kademesinde de fazla metin incelenmiştir. Bütün sınıf seviyelerinde eşit sayıda metne yer verildiği görülmektedir. Tüm sınıf kademelerde yayınevi farkı olmaksızın 8 tema vardır. Her tema içerisinde 1 dinleme metni görülmektedir. Türkçe dersi öğretim programında (MEB, 2019:16) her temaya ait toplam dört metnin olacağı ve bu metinlerden birinin dinleme metni olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Türkçe ders kitaplarının bu kurala uygun bir şekilde hazırlanmış oldukları tespit edilmiştir.

A. Dinleme Metnindeki Söz Varlığı

Bu bölümde araştırmada incelenen Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metninin sözcük, deyim ve atasözleri sayılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Aşağıdaki şekilde dinleme metnlerinde kullanılan sözcük sayılarına ilişkin bilgiler gösterilmiştir.

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8. SINIF
DİNLEME METNİ	KİTAP 5A	KİTAP 6A - KİTAP 6B	KİTAP 7A - KİTAP 7B	KİTAP 8A
1.1.	384	470 - 643	769 - 837	1094
2.1.	336	429 - 82	478 - 374	833
3.1.	116	594 - 273	290 - 206	517
4.1.	423	165 - 111	709 - 529	932
5.1.	224	493 - 353	344 - 433	1215
6.1.	213	293 - 83	518 - 406	409
7.1.	51	406 - 437	792 - 372	1045
8.1.	297	460 - 343	790 - 563	514
TOPLAM	2.044	3.310 - 2.325	4.690 - 3.720	6.559
ORTALAMA	255,5	413,75 - 290,625	586,25 - 465	819,875
EN YÜKSEK	423	594 - 643	792 - 837	1215
EN DÜŞÜK	51	165 - 82	290 - 206	409

Şekil 7. Araştırma Kapsamında İncelenen Dinleme Metnindeki Sözcük Sayıları

Tüm sınıf düzeylerinde dinleme metni sayısı sekizdir. Beşinci sınıf düzeyindeki dinleme metnlerinde ortalama 255,5 sözcük kullanılmıştır. Altıncı sınıf düzeyinde iki ayrı kitap vardır. Kitap 6A'da dinleme metnlerinde ortalama 413,75 sözcük kullanılırken Kitap 6B'de dinleme metnlerinde ortalama 290,625 sözcük kullanılmıştır. Yedinci sınıf düzeyinde de iki ayrı kitap vardır. Kitap 7A'da yer alan dinleme metnlerinde ortalama 586,25 sözcük kullanılırken Kitap 7B'de dinleme metnlerinde ortalama 465 sözcük vardır. Sekizinci sınıf düzeyinde Kitap 8A'da dinleme metnlerinde ortalama 819,875 sözcük kullanılmıştır.

Dinleme metnlerinin sınıf düzeylerindeki ortalama sözcük sayıları incelendiğinde genel bir artışın olduğu görülmektedir. Beşinci sınıf düzeyinde dinleme metnlerinde ortalama 255,5 sözcük kullanılırken sekizinci sınıf düzeyinde 819,875 sözcük kullanılmaktadır.

Dinleme metinlerindeki sözcük sayılarının sınıf düzeyi ilerledikçe aşamalı artması, öğrencilerin sözcük dağarcığı ile paralel ilerlemelidir. Bazı sınıf seviyelerinde çok düşük veya çok yüksek sözcük sayılı metinlerin olması metnin türü ile ilişkili olabilir ancak metinlerdeki sözcük sayısının sınıf seviyesinin üstünde veya altında kalmaması önemlidir. Dinleme metinlerinde sınıf düzeyleri yükseldikçe en yüksek sözcük sayı sınırı düzenli bir biçimde artış göstermektedir. En düşük sözcük sayısı sınırlarına bakıldığında sınıf seviyesine göre -yayınevi farklılığı nedeniyle- düzenli bir artış söz konusu değildir.

Altıncı sınıf düzeyinde ders kitaplarındaki dinleme metinlerine bakıldığında iki kitabın özdeş sınıf düzeyi için hazırlanmış olmasına karşın 6A'da ortalama sözcük sayısı 413,75, 6B'de 290,625'tir. Benzer durumu yedinci sınıf düzeyindeki ders kitaplarında yer alan iki kitapta da görmek mümkündür. 7A'da ortalama sözcük sayısı 586,25, 7B'de 465'tir. Yedinci sınıflarda okutulan Türkçe kitaplarındaki dinleme metinlerinin ortalama sözcük sayıları farklı olmasına rağmen 7A ders kitabında en düşük ortalama sözcük sayısına sahip metin 290 sözcükten oluşur, en yüksek 792'dir. 7B ders kitabında en yüksek 837, en düşük 206'dır. Burada 7. sınıflar için hazırlanan ders kitaplarında ortalama sözcük sayılarında büyük bir fark görülmemektedir ancak 6. sınıflardaki dinleme metinleri yayınevine göre ortalama sözcük sayısında bariz bir farka sahiptir. Ortalama sözcük sayılarının yayınevine göre belirgin bir fark göstermesi olumsuz bir durumdur. Burada esas bakılması gereken nokta sınıf düzeyi olmalıdır.

Aksan (2015:5), söz varlığını bir dilin yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün olarak ifade etmektedir. Türkçe dersi öğretim programında sözcük sayılarına ilişkin öğrenci seviyesi uygunluğu ve söz varlığını zenginleştirmesi ölçütleri yer almaktadır (MEB, 2019:17). Söz varlığını zenginleştirmek amacıyla dinleme metinlerinde metnin anlaşılması amacına hizmet eden ve anlamına ihtiyaç duyulan sözcüklere yer verilmesinden ziyade öğrencilerin ilgi duydukları konulara dönük, hayat boyu kullanabilecekleri dil ve düşünce gelişimine uygun sözcüklerin tercih edilmesi daha uygun olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak Akyol (1997), kelime hazinesini geliştirme sürecinin, yalnızca sözlükten bakıp kelimelerin anlamlarına uygun cümleler yazmak şeklinde olmadığını, bu sürecin kelimelerin fikirlerle ilişkilendirildiği karmaşık

bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Fidan (2019) çalışmasında Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metnlerinin kitapta yazılı bir metnin bulunmaması nedeniyle kelime öğretimi açısından ilave yöntemlerin zorunlu olduğunu belirtmiş; not alma, sözlük oluşturma, eşleştirme, bağlamdan hareketle anlamı tahmin etme, oyunlaştırma, kompozisyon yazma gibi yöntemlerin etkili olacağına işaret etmiştir. Yalçın ve Özek (2006) çalışmalarında etkin dinleme eğitiminin kelime hazinesini geliştirdiğini, dinleme sürecinde öğrencilerin öğrendiği yeni kelimeleri farklı ortamlarda kullanma imkânı sunulmasının öğrencilerin kelime hazinesini olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedir.

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8. SINIF
DİNLEME METNİ	KİTAP 5A	KİTAP 6A - KİTAP 6B	KİTAP 7A - KİTAP 7B	KİTAP 8A
1.1.	8	7 - 10	11 - 12	32
2.1.	5	12 - 1	5 - 5	5
3.1.	5	5 - 4	6 - 5	6
4.1.	12	6 - 3	13 - 6	11
5.1.	4	4 - 2	7 - 3	16
6.1.	7	7 - 1	8 - 3	8
7.1.	8	7 - 4	12 - 8	13
8.1.	9	11 - 3	8 - 9	3
TOPLAM ORTALAMA	58 7,25	59 - 28 7,375 - 3,5	70 - 51 8,75 - 6,375	94 11,75
EN YÜKSEK EN DÜŞÜK	12 4	12 - 10 4 - 1	13 - 12 5 - 3	32 3

Şekil 8. Araştırma Kapsamında İncelen Dinleme Metnlerinde Deyim ve Atasözü Sayıları

Yukarıdaki şekilde atasözü ve deyim sayıları beraber verilmiştir. Şekilden hareketle tespitler aşağıda yer almaktadır:

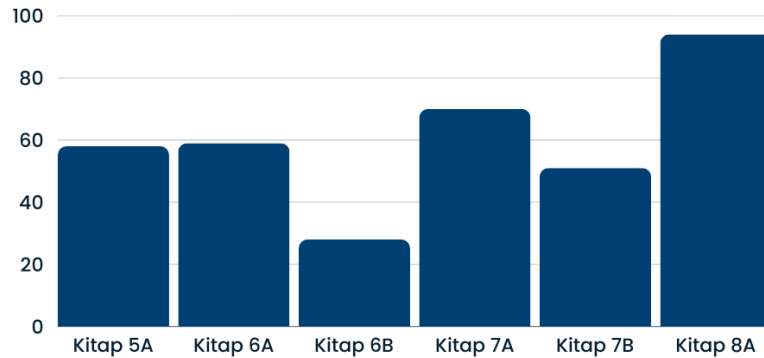
5A Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metnlerinde üçüncü ve yedinci dinleme metinleri içerisinde birer atasözü mevcuttur. Toplamda 2 atasözüne yer verilmiştir. Altıncı sınıf düzeyinde 6A ve 6B Türkçe ders kitabı dinleme metinleri incelendiğinde atasözüne yer verilmediği görülmektedir. Yedinci sınıf düzeyine baktığımızda 7A ders kitabında dinleme metnlerinde geçen 2 atasözü vardır. 7A ders kitabında dördüncü ve beşinci dinleme metnlerinde birer atasözü vardır. 7B Türkçe ders kitabında ise dinleme

metinlerinde geçen bir atasözü yoktur. Sekizinci sınıf düzeyinde 8A ders kitabında dinleme metinlerinde atasözüne yer verilmediği görülmektedir.

5A ders kitabındaki dinleme metinlerinde ortalama 7,25 deyim ve atasözü mevcuttur. 6A ders kitabında ortalama 7,375 deyim atasözü yer alırken 6B ders kitabında bu sayı 3,5'tir. 7A ders kitabında dinleme metinlerinde ortalama 8,75 deyim ve atasözü mevcutken 7B ders kitabında bu sayı 6,375'tir. 8A ders kitabında ise ortalama 11,75 deyim ve atasözü vardır.

Aynı yayınevi tarafından hazırlanan 5A, 6A, 7A ve 8A ders kitaplarına bakıldığında deyim ve atasözü sayılarının ortalamasında düzenli bir artış görülmektedir. Yine 5A, 6A, 7A ve 8A ders kitaplarındaki dinleme metinlerinde geçen deyim ve atasözlerinin sınıf düzeyi yükseldikçe metin bazında en yüksek atasözü ve deyim sayıları da artmaktadır.

Tüm düzeylerde deyim yer verilmeyen bir dinleme metni yoktur. Her temada en az bir deyim yer verilmiştir fakat aynı durumu atasözü için söylemek mümkün değildir. Atasözü altıncı sınıf düzeyindeki dinleme metninin tamamında yoktur. Yedinci sınıf düzeyindeki dinleme metinlerinde ise iki ayrı dinleme metninde olmak üzere toplamda iki atasözü vardır. Sekizinci sınıf düzeyinde dinleme metinlerinde bir atasözüne yer verilmemiştir.

Şekil 9. Dinleme Metinlerinde Yer Alan Atasözü ve Deyim Sayıları

Yukarıda görüleceği üzere dinleme metinlerinde en fazla deyim ve atasözüne 8A kitabında (94) en az ise 6B (28) kitabında yer verilmiştir. Burada sekizinci sınıf düzeyinde dinleme metinlerinde atasözüne daha fazla yer verilmesi öğrenci düzeyi ile uyumlu bir veridir. Ancak kitap 6B'de dinleme metinlerinde yer alan atasözü ve deyim sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Kitaplardaki dinleme metninin atasözü kullanımı açısından yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

- Kitap 5A 1. dinleme metni olan “İlk Ders” adlı metinde atasözüne yer verilmezken aşağıdaki sekiz deyim yer verilmiştir: “Ele avuca sığmamak, başından geçmek, günü gününe yazmak, göz gezdirmek, işaret etmek, kendini tutmak, ısrar etmek.”
- Kitap 5A 2.dinleme metni olan “Bir Temmuz Gecesi” adlı metinde atasözüne yer verilmezken altı deyim yer verilmiştir: “Dikkat çekmek, can almak, yenik düşmek, kulak misafiri olmak, hop oturup hop kalkmak, yola çıkmak.”
- Kitap 5A 3.dinleme metni olan “Sakın Kesme” adlı metinde bir atasözü vardır: “Yaş ağaca balta vuran el onmaz. “Bu dinleme metninde dört deyim kullanılmıştır: “Kuş uçmaz kervan geçmez, yere sermek, yazık olmak, kol kanat germek.”
- Kitap 5A 4.dinleme/izleme metni olan “Ali Kuşçu” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. 12 deyim yer verilmiştir: “Cüret etmek, dünyaya gelmek, akıllanmak, dikkat çekmek, hediye etmek, yardımcı olmak, saygı görmek, ders vermek, karar vermek, teslim etmek, hayatını kaybetmek, defnetmek.”
- Kitap 5A 5.dinleme metni olan “Sokak” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Dört deyim kullanılmıştır: “dikkat etmek, yol vermek, saygı duymak, zevk duymak.”
- Kitap 5A 6. dinleme metni olan “Tavşan ile Kaplumbağa” adlı metinde atasözü yoktur. Yedi deyim kullanılmıştır: “kendini beğenmek, bir arpa boyu yol almamak, aklına getirmek, uygulamak, doğrulmak, kıpkırmızı kesilmek, baştan kaybetmek.”
- Kitap 5A 7.dinleme metni olan “Paylaşalım” adlı metinde bir atasözü vardır: “Bir elin nesi var iki elin sesi var.” Yedi deyim kullanılmıştır: “El ele vermek, güç birliği etmek, birlik olmak, ayrı gayrı olmamak, iş işlemek, iş birliği yapmak, zorlukları aşmak.”
- Kitap 5A 8.dinleme metni olan “Aziz Sancar” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Dokuz deyim kullanılmıştır: “dünyaya gelmek,

önem vermek, karar vermek, devam etmek, hayatını kaybetmek, kontrolden çıkmak, çığır açmak, sürüp gitmek, ortaya çıkmak.”

Yukarıda belirtildiği gibi üçüncü ve yedinci dinleme metni dışında atasözüne yer verilmemiştir. Kitap 5A’da yer alan dinleme metinlerinde en düşük 4 en fazla 12 deyim yer verildiğini görülmektedir.

- Kitap 6A 1. dinleme metni olan “Heykeli Dikilen Eşek” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Yedi deyim kullanılmıştır: “boş boş oturmak, akli yatmamak, mahcup olmak, isim takmak, fark etmek, aklına gelmek, boş boş beklemek.”
- Kitap 6A 2.dinleme/izleme metni olan “120” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. On iki deyim kullanılmıştır: “Geçit vermemek, karar vermek, tavsiye etmek, heba etmek, aklına gelmek, Göz nuru, müdafaa etmek, başvurmak, makbule geçmek, akıl almak, aklına getirmek, yola çıkmak.”
- Kitap 6A 3.dinleme metni olan “Bak Postacı Geliyor” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beş deyim kullanılmıştır: “Selam vermek, merak etmek, telgraf çekmek, karar vermek, pes etmemek.”
- Kitap 6A 4. dinleme metni olan “Balıkçıl” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Altı deyim kullanılmıştır: “Fır dönmek, müşkülpesent olmak, rahat etmek, açgözlülük, küçük görmek, yalayıp yutmak.”
- Kitap 6A 5. dinleme metni olan “Kar Kristallerinin Peşinde” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Üç deyim kullanılmıştır: “Armağan etmek, deneyim kazanmak, keşfetmek.”
- Kitap 6A 6. dinleme metni olan “Kara Tren Türküsü ve Hikâyesi” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Yedi deyim kullanılmıştır: “Alaka kurmak, teyit etmek, kayıp vermek, fersiz göz, gözü yolda olmak, haber yollamak, gözyaşı dinmemek.”
- Kitap 6A 7. dinleme metni olan “Vazgeçmeyenlerin Hikâyesi” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beş deyim kullanılmıştır: “Vazgeçmek, gözyaşlarına hâkim olamamak, ilgi göstermek, armağan etmek, pes etmek.”

- Kitap 6A 8. dinleme metni olan “Hacettepe” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. On bir deyim yer verilmiştir: “Adak adamak, şifaya kavuşmak, gel gelelim, açgözlü olmak, aşk olsun, şafak atmak, ocağına düşmek, gözü kalmak, derde derman bulmak, yalvarıp yakarmak.”

Yukarıda belirtildiği gibi dinleme metinlerinin tamamında atasözüne yer verilmemiştir. Kitap 6A’da yer alan dinleme metinlerinde en düşük 4 en fazla 12 deyime yer verildiği görülmektedir.

- Kitap 6B 1. dinleme metni olan “Sahibini Unutmayan Köpek” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. On tane deyim kullanılmıştır: “maskaralık yapmak, tayini çıkmak, gönlü razı olmamak, gözü olmak, terk etmek, eser kalmamak, bir deri bir kemik kalmak, vedalaşmak, yakasını bırakmak, sopayı basmak.”
- Kitap 6B 2. dinleme metni olan “Bir Dünya Bırakın” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Metinde sadece bir tane deyim yer verilmiştir: “el ele vermek.”
- Kitap 6B 3. dinleme metni olan “Mustafa Kemal Nasıl Atatürk Oldu?” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Metinde dört deyim yer verilmiştir: “ad almak, san kazanmak, karara varmak, üzerinde durmak.”
- Kitap 6B 4. dinleme metni olan “Bayrak” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Üç deyim kullanılmıştır: “destan yazmak, mezarını kazmak, yuvasını bozmak.”
- Kitap 6B 5. dinleme metni olan “Kış Uykusu” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. İki deyim kullanılmıştır: “kendini toplamak, yenik düşmek”
- Kitap 6B 6. dinleme metni olan “Kuklaları” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Bir tane deyim kullanılmıştır: “canlanmak.”
- Kitap 6B 7. dinleme metni olan “Ampulün Yanışı” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Dört deyim kullanılmıştır: “harıl harıl çalışmak, vazgeçmek, halt etmek, nefesi tutulmak.”

- Kitap 6B 8.dinleme metni olan “Louis Pasteur” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Üç deyim kullanılmıştır: “dizlerinin bağı çözülmek, bereket versin, işe yaramak.”
- Kitap 6B’de yer alan dinleme metinlerinin tamamında atasözüne yer verilmediği ve dinleme metinlerinde en düşük 1 en fazla 10 deyime yer verildiği görülmektedir.
- Kitap 6B’de yer alan metinlerin geneli incelendiğinde deyim ve atasözü sayılarındaki azlık dinleme metni kazanımlarından söz varlığını arttırma kazanımının işlevsel hâle gelmesine olumsuz bir etki olarak değerlendirilmiştir.
- Kitap 7A 1. dinleme metni olan “Karadut” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. 11 deyim kullanılmıştır:” yemeye doymamak, düş kırıklığına uğramak, hali vakti iyi olmak, canı sıkılmak, hoş gelmek, akıl vermek, allak bullak olmak, nokta koymak, güç yetmek, feda olmak, laf değiştirmek.”
- Kitap 7A 2. dinleme metni olan “Penceresi Sonsuzluğa Açılan Oda” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beş deyim kullanılmıştır: “kendine gelmek, selamlamak, kıyamet kopmak, gözlerini ayıramamak, umuda kapılmak.”
- Kitap 7A 3. dinleme metni olan “Anne Frank’ın Hatıra Defteri” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Altı deyim kullanılmıştır: “hevesli olmak, gün ışığına çıkmak, karar vermek, dişe dokunmak, laf etmek, çare bulmak.”
- Kitap 7A 4.dinleme metni olan “Akıllı Evlat” adlı metinde 1 atasözüne yer verilmiştir: “Fazla mal göz çıkarmaz.” 12 deyim kullanılmıştır: “gelip çatmak, yolu açık olmak, farkına varmak, sabrı tükenmek, bununda gitmek, göreceği gelmek, tozu dumana katmak, babayiğit, yüzünden kan damlamak, yetim bırakmak, yüzü gülmek, muradına ermek.”
- Kitap 7A 5.dinleme metni olan “Mesele Kuyumcuyu Bulmakta” adlı metinde 1 atasözüne yer verilmiştir: “Bir şeyin kıymetini ancak onun

değerini bilen anlar.” Altı deyim kullanılmıştır: “razı olmak, yerinden fırlamak, dil dökmek, kafası karışmak, yalvarıp yakarmak, değer bilmek.”

- Kitap 7A 6.dinleme/izleme metni olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Sekiz deyim kullanılmıştır: “dile getirmek, emanet etmek, galip çıkmak, diz çökmek, tırısla geçmek, fark etmek, selam almak, defnetmek.”
- Kitap 7A 7.dinleme metni olan “Broşür” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. 12 deyim kullanılmıştır: “işe kalkışmak, fark etmek, derdine çare olmak, konuyu açmak, ilgi göstermek, göz atmak, dikkate almak, canı sıkılmak, yolunu tutmak, bakakalmak, gözü takılmak, gözlerine inanmamak.”
- Kitap 7A 8.dinleme/izleme metni olan “Yaşayan İnsan Hazinesi” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Sekiz deyim kullanılmıştır: “gayret etmek, çırak yetiştirmek, göz ardı etmek, merak sarmak, gönül vermek, gurur duymak, gözü kulağı dili olmak, el ele vermek.”

Yukarıda belirtildiği gibi kitap 7A’da yer alan dinleme metinlerinde dördüncü ve sekizinci dinleme metninde yer almak üzere birer tane atasözü mevcuttur. Bunun dışında atasözü kullanılmamıştır. En düşük 5, en fazla 13 deyime yer verildiği görülmektedir.

- Kitap 7B 1.dinleme metni olan “Akıllı Kız” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. 12 deyim kullanılmıştır: “ilan etmek, öğüt vermek, bir ağızdan söylemek, söz vermek, ağzını aramak, tavsiye vermek, izin vermek, teşekkür etmek, razı olmak, emretmek, terk etmek, karar vermek.”
- Kitap 7B 2.dinleme metni olan “Bayrağımızın Altında” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beş deyim kullanılmıştır: “boynuna sarılmak, karın doyurmak, güven kaybetmek, ümit kesmek, dikili ağacı kalmamak.”

- Kitap 7B 1.dinleme metni olan “Sözcüklerin Gücü” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beşteyim kullanılmıştır: “ihmal etmek, izin vermek, davet etmek, tadını çıkarmak, hayal kırıklığına uğramak.”
- Kitap 7B 4.dinleme metni olan “Anadolu Üstüne” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beş deyim kullanılmıştır: “vurgun olmak, adı duyulmak, dörtlü gelmek, bağı yanık olmak, ananın ak sütü gibi helal olmak.”
- Kitap 7B 5.dinleme metni olan “Dünya Kadar Plastik” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Üç deyim kullanılmıştır: “göze çarpmak, iz sürmek, zarar vermek.”
- Kitap 7B 6.dinleme metni olan “Türkiye’de Geleneksel Sanatlar” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Üç deyim kullanılmıştır: “ortaya çıkmak, şöhret kazanmak, elde etmek.”
- Kitap 7B 7.dinleme metni olan “İletişim Becerilerimiz” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Sekiz deyim kullanılmıştır: “gözleri aramak, çaba göstermek, tercih etmek, akla gelmek, ifade etmek, baş etmek.”
- Kitap 7B 8.dinleme metni “Elinizin Altındaki Dünya” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Dokuz deyim kullanılmıştır: “dört gözle beklemek, kapı aralamak, kontrol etmek, farkında olmak, gözünü dört açmak, harekete geçmek, karar vermek, zarar vermek, özen göstermek.”

Yukarıda belirtildiği gibi kitap 7B’de yer alan dinleme metinlerinde atasözü kullanılmamıştır. En düşük 3, en yüksek 12 deyim yer verildiği görülmektedir.

- Kitap 8A 1.dinleme metni olan “ Kedi ile Fare” adlı metinde 1 atasözüne yer verilmiştir: “Acele işe şeytan karışır.” 31 deyim kullanılmıştır: “işbirliği yapmak, gözlerini yummak, devam etmek, göğüs germek, karın doyurmak, pusuya yatmak, fırsat kollamak, şaşakalmak, gözden kaçırmak, yola koyulmak, gözden kaybolmak, elde etmek, zararı dokunmak, telkin etmek, teslim etmek, ağız birliği yapmak, paniğe kapılmak, elden bırakmamak, bir kenara bırakmak,

kanaat getirmek, temin etmek, ağırdan almak, af dilemek, zararı dokunmak, rehin almak, can havli ile, hayal kırıklığına uğramak, zahmet çekmek, hak etmek, yemin içmek, can düşmanı.“

- Kitap 8A 2.dinleme metni olan “Atatürk’ü Gördüm” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Beş deyim kullanılmıştır: “yer kapmak, kulaktan kulağa, selam vermek, bağına basmak, bir ağızdan söylemek.”
- Kitap 8A 3.dinleme metni olan “Uzay Giysileri” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Altı deyim kullanılmıştır: “merak etmek, izin vermek, yüz yüze kalmak, yanıt vermek, yok etmek, poz vermek.”
- Kitap 8A 4.dinleme metni olan “Karanlığın Rengi Beyaz” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. On bir deyim kullanılmıştır: “dünyaya gelmek, imdada yetişmek, yüreği ağzına gelmek, görmezlikten gelmek, gözleri dolmak, ortaya çıkmak, telaş almak, daktilo etmek, not tutmak, boş geçmek, üzerinden atmak.”
- Kitap 8A 5.dinleme metni olan “Robinson Crouse” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. On altı deyim kullanılmıştır: “yola çıkmak, neye uğradığını şaşırarak, ne yazık ki, morali bozulmak, yüz yüze gelmek, eli değmemek, deliksiz uyku uyumak, bitkin düşmek, boşa çıkmak, gözleri kararmak, fark etmek, karar vermek, uykuya dalmak, yüreği daralmak, karın doyurmak, canını kurtarmak.”
- Kitap 8A 6.dinleme metni olan “Kız Kulesi” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Sekiz deyim kullanılmıştır: “gözünü üstünden ayırmamak, yerinden fırlamak, ağzını bıçak açmamak, önlem almak, kol gezmek, kuş uçurtmamak, çare bulmak, ad vermek.”
- Kitap 8A 7.dinleme/izleme metni olan “Hava Kirliliği” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. 12 deyim kullanılmıştır: “zarar vermek, nefes almak, yol açmak, salık vermek, terk etmek, ceza vermek, mahkûm etmek, göz gözü görmemek, güçlük çekmek, tehdit etmek, endişe duymak, önlem almak.”

- Kitap 8A 8.dinleme/izleme metni olan “Zeytinyağı Üretimi” adlı metinde atasözüne yer verilmemiştir. Üç deyim kullanılmıştır: “zarar vermek, elde etmek, devam etmek.”

Yukarıda belirtildiği gibi kitap 8A’da yer alan dinleme metinlerinde 1. dinleme metni dışında atasözü kullanılmamıştır. En düşük 3, en yüksek 32 deyim ve atasözüne yer verilmiştir.

B. Dinleme Metinlerinin Okunabilirliği

Araştırmada dinleme metinlerinin okunabilirlik durumundan kastedilen cümle uzunluğu ve metinlerde geçen anlamı bilinmeyen sözcük sayısıdır. Okunabilirlik, metinlerin anlaşılma seviyesini ifade eden bir kavramdır. Metinlerin kolay veya zor anlaşılması okunabilirlikle ilgili bilgi verir. Bu kavramlar merkeze alınarak aşağıdaki bulgular tespit edilmiştir:

Yeni öğretim programında ve ders kitabı kriterleri içerisinde metinlerin ortalama cümle uzunluklarına dair belirtilen özellikler şu şekildedir: metinlerin kısa olması ve öğrenci seviyesine uygunluk. (MEB, 2019: 17, TTKB, 2015: 21). Metinlerin zorluk durumunu belirleyen okunabilirlik formülleri vardır. Çalışmada Ateşman’ın formülü esas alınmıştır. Bu doğrultuda Ateşman (1997), yaptığı araştırma sonucunda Türkçede ortalama cümle uzunluğunu 9-10 sözcük olarak ifade etmektedir. Flesch (1970) araştırmasında çocuklar için oluşturulan resimli romanlarda ortalama 8 kelime içeren cümlelere yer verilmesini, derslerde kullanılacak kitaplarda azami 11 kelime içeren cümlelerin kullanımının uygun olduğunu belirtmektedir.

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8.SINIF
DİNLEME METNİ	KİTAP 5A	KİTAP 6A - KİTAP 6B	KİTAP 7A - KİTAP 7B	KİTAP 8A
1.1.	11,29	8,10 - 5,74	6,86 - 8,81	9,51
2.1.	6,33	9,53 - 9,11	9,56 - 10,38	6,31
3.1.	6,82	8,13 - 8,80	7,43 - 9,80	11,48
4.1.	16,92	5 - 12,33	6,81 - 10,58	10,02
5.1.	9,33	12,64 - 10,38	7,47 - 9,41	7,18
6.1.	8,19	9,76 - 5,92	14 - 9,02	6,01
7.1.	6,37	14 - 10,40	9,10 - 9,53	12,90
8.1.	12,91	7,07 - 6,47	12,15 - 8,40	9,33
TOPLAM ORTALAMA	78,16 9,77	74,10 - 69,15 9,27 - 8,64	73,38 - 75,93 9,17 - 9,49	72,74 9,09
EN YÜKSEK EN DÜŞÜK	16,92 6,33	12,64 - 12,33 5 - 5,74	14 - 10,58 6,81 - 8,40	12,90 6,01

Şekil 10. Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerinde Ortalama Cümle Uzunluğu

Yukarıdaki şekil incelendiğinde beşinci sınıf düzeyindeki Kitap 5A'daki metinlerde cümlelerin ortalama uzunluğu 9,77 olarak tespit edilmiştir. Altıncı sınıf düzeyinde Kitap 6A'da dinleme metinlerinin ortalama cümle uzunluğu 9,27, Kitap 6B'de 8,64'tür. Yedinci sınıf düzeyinde Kitap 7A'da dinleme metinlerinin ortalama cümle uzunluğu 9,17, Kitap 7B'de 9,49'dur. Sekizinci sınıf düzeyinde Kitap 8A'da dinleme metinlerini ortalama cümle uzunluğu 9,33 olarak belirlenmiştir.

Sınıf düzeylerinin artmasıyla cümle uzunluğu ortalamalarında bir artış olmamıştır. Metinlerin genel olarak ortalama cümle uzunluğuna sahip olduğu görülmektedir ancak sınıf düzeyine göre belirgin bir farklılığın olmaması dikkat çekmektedir. Dinleme metinlerinde yer alan ortalama cümle uzunluğu sınıf düzeyi arttıkça yükselmekte ve düzensiz dağılım göstermektedir. Metinlerde en yüksek cümle uzunluğu beşinci sınıf düzeyinde Kitap 5A'da (16,92) en düşük cümle uzunluğu Kitap 6A'da (5) görülmektedir.

5-8. sınıf düzeyinde MEB ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan 2021-2022 eğitim öğretim döneminde ortaokulda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki 48 dinleme metninde geçen anlamı bilinmeyen sözcükler ve bu sözcüklerle ilgili etkinlikler; ders kitabı ve uzman görüşleri baz alınarak aşağıda ifade edilmiştir.

5. sınıf düzeyinde yer alan dinleme metinlerinde anlamı bilinmeyen sözcükler aşağıda ifade edilmiştir

- Kitap 5A 1.1. D.M: Telaffuz, fevkaladelik, ıstırap, mektep, vefa, gayri ihtiyari.
- Kitap 5A 2.1. D.M.: Sızı, olağanüstü, baygın, gergin, birlik.
- Kitap 5A 3.1. D.M.: Hemşehri, koruluk, zümrüt, kervan, onmak, öğüt.
- Kitap 5A 4.1. D.M.: Rasathane, astronomi, ferman, medrese.
- Kitap 5A 5.1. D.M.: Bellek, kaba, terbiye, ödev, yetişkin, saygı, baston.
- Kitap 5A 6.1. D.M.: Hantal, keder, kibir, övünme.
- Kitap 5A 7.1. D.M.: Elem, işlemek, birlik, düş.
- Kitap 5A 8.1. D.M.: Çare, deney, genetik, muazzam, gizem, tez, rozet, hürmet, azim, hayli, yılmak, bilimsel, tedavi.

Kitap 5A’da yer alan 5 dinleme metninde (2.1. D. M., 3.1. D.M., 5.1. D.M., 7.1. D.M., 8.1. D.M.) kelime anlamını tahmin etme ve sözlükten kontrol etme etkinlikleri vardır. Bu etkinliklerde bilinmeyen sözcükler etkinlik dahilinde sunulmaktadır ve sözcüklerin anlamını bulma konusunda öğrenciler yönlendirilmektedir. Kitap 5A’da yer alan 2 dinleme metninde (1.1.D.M., 4.1.D.M.) anlamı bilinmeyen sözcükler tahmin edilmeye yönlendirilmiş, sözcük olarak verilmemiştir. Kitap 5A’da yer alan 1 dinleme metninde (7.1.D.M.) anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili bir etkinliğe yer verilmemiştir.

6. sınıf düzeyinde yer alan dinleme metinlerinde anlamı bilinmeyen sözcükler aşağıda ifade edilmiştir

- Kitap 6A 1.1. D.M.: Irgat, mahcup, tasarı, merkep.
- Kitap 6A 2.1. D.M.: Tümen, ihtimam, zatürree, cephe, cephane, sürat, netice, milis, vilayet, müdafaa, kâfi.
- Kitap 6A 3.1. D.M.: Kızılderili, ulak, muamele, konaklama, telgraf.
- Kitap 6A 4.1. D.M.: Muntazam, müşkülpesent, uysal, hazret.
- Kitap 6A 5.1. D.M.: Eyalet, kristal, objektif, kadife, prizma, gözlem.
- Kitap 6A 6.1. D.M.: Saydam, teyit, levazım, akıbet, ağıt.

- Kitap 6A 7.1. D.M.: Ampüte, federasyon, tezahürat, kapasite.
- Kitap 6A 8.1. D.M.: Kiler, divan, som, bozkır, adak, hacet, safran, debdebe, diyar, sini, bayır, kil, derman, çil.

Kitap 6A'da 1 dinleme metninde (5.1.D.M.) anlamı bilinmeyen kelimeler verilmiş olup kelimelerin anlamlarını tahmin etme ve sözlükten kontrol etme etkinliğine, 1 dinleme metninde sözcükleri eş anlamlılarıyla eşleştirme etkinliğine (1.1.D.M.), 1 dinleme metninde (8.1.D.M.) ise kelimeleri anlamlarıyla eşleştirme etkinliğine yer verilmiştir. 4 dinleme metninde (2.1,3.1,6.1.,7.1.D.M.) anlamı bilinmeyen sözcükler verilmemiş ve öğrencinin bu sözcükleri tespit etmesi, sözcüklerin anlamını tahmin etmesi ve sözlükten anlamını kontrol etmesi istenmiştir. Kitap 6A'da anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinliğe yer verilmeyen 1 dinleme metni (4.1.D.M.) vardır.

- Kitap 6B 1.1. D.M.: çelim, inilti, sağrı, alaca, maskaralık, tayin, iltifat, ahbap.
- Kitap 6B 2.1. D.M.: Anlamı bilinmeyen sözcük yoktur.
- Kitap 6B 3.1. D.M.: Rütbe, tashih, öneri, tetkik, konsey, müsvedde, müddet, san, nutuk, terkip.
- Kitap 6B 4.1. D.M.: Destan, süzgün.
- Kitap 6B 5.1. D.M.: Çoban aldatan, karartılmış, karyola.
- Kitap 6B 6.1. D.M.: Sahne, kukla, dans.
- Kitap 6B 7.1. D.M.: Şebeke, mucit, madde, şalter, santral, mukavva, laboratuvar.
- Kitap 6B 8.1. D.M.: Kestirme, boz, adımları sıklaştırmak, muayene, telgraf.

Kitap 6B'de 4 dinleme metninde (1.1, 3.1., 6.1., 7.1. D.M.) anlamı bilinmeyen kelimeler verilip sözcüklerin sözlük anlamlarıyla eşleştirilmesi etkinliklerine yer verilmektedir. Diğer 4 dinleme metninde ise (2.1., 4.1., 5.1., 8.1. D. M.) anlamı bilinmeyen sözcükler verilmemiş ve öğrencilerin bu sözcükleri tespit etmesi, sözcüklerin anlamını tahmin etmesi ve TDK Türkçe sözlükten

kontrol etmesi istenmektedir. Kitap 6B’de anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinliğe yer verilmeyen dinleme metni yoktur.

7. sınıf düzeyinde yer alan dinleme metinlerinde anlamı bilinmeyen sözcükler aşağıda ifade edilmiştir

- Kitap 7A 1.1. D.M.: Kerpiç, budak, çivit, çeşni, patika.
- Kitap 7A 2.1. D.M.: Devşirmek, sızmak, sakınca, evrensel.
- Kitap 7A 3.1. D.M.: Heves, tuhaf, şakak.
- Kitap 7A 4.1. D.M.: Kese, babayiğit, boz, murat.
- Kitap 7A 5.1. D.M.: Nesne, manifaturacı, semer, kaş.
- Kitap 7A 6.1. D.M.: Rumi, medrese.
- Kitap 7A 7.1. D.M.: Broşür, fakülte, kırsal, müdahale, yetki, formül, ahali.
- Kitap 7A 8.1. D.M.: Tezhip, idealist, ordinaryüs, kaligrafi, restorasyon, nadide, icazet, istişare, sedef.

Kitap 7A’da 2 dinleme metninde (7.1., 8.1. D.M.) anlamı bilinmeyen kelimeler verilir sözcüklerin anlamlarının tahmin edilmesi ve bu tahminlerin doğruluğunun TDK Türkçe sözlükten kontrol edilmesi istenmektedir. 1 dinleme metninde (5.1. D.M.) anlamı bilinmeyen sözcükler cümle içinde koyu yazı puntosuyla belirtilip bağlam içinde anlamlarının tahmin edilmesi istenmektedir. 4 dinleme metninde (2.1., 3.1., 4.1., 6.1. D. M.) anlamı bilinmeyen sözcükler verilmemiş ve öğrencinin bu sözcükleri tespit etmesi, sözcüklerin anlamını tahmin etmesi ve TDK Türkçe sözlükten kontrol etmesi istenmiştir. 1 dinleme metninde ise (1.1.D.M.) metinde geçen anlamı bilinmeyen sözcüklerin sözlük anlamı verilmiş ve bu sözcüklerin bazı harfleri eksik olarak etkinlikte yer almıştır. Öğrencilerden kelimeleri anlamlarından yola çıkarak bulmaları istenmiştir. Kitap 7A’da anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinliğe yer verilmeyen dinleme metni yoktur.

- Kitap 7B 1.1. D.M.: Eyer, doğan, han, nasır, hanşa, mirasçı, kibir.
- Kitap 7B 2.1. D.M.: Muhacir, murat, bandıra, köseli.

- Kitap 7B 3.1. D.M.: Gizem, davet, keder.
- Kitap 7B 4.1. D.M.: Hökelekli, oluk, medeniyet, arkeolog, höyük, bakraç.
- Kitap 7B 5.1. D.M.: Üretim, ambalaj, çözünmek, atık.
- Kitap 7B 6.1. D.M.: Estetik, koleksiyon, hattat, icazet, kavis, akik, kitre, öd.
- Kitap 7B 7.1. D.M.: Empati, minimal, risk, faktör.
- Kitap 7B 8.1. D.M.: Nihayet, fantastik, yetişkin, kaba, yazılım, dijital, korsan.

Kitap 7B’de 1 dinleme metninde (1.1. D. M.) anlamı bilinmeyen kelimeler ve bu kelimelerin sözlük anlamı verilip öğrencilerden eşleştirme yapmaları istenmektedir. 4 dinleme metninde (4.1., 5.1., 6.1., 7.1. D.M.) anlamı bilinmeyen sözcükler etkinlikte verilmiş, bu kelimelerin anlamlarının tahmin edilmesi ve bu tahminlerin doğruluğunun TDK Türkçe sözlükten kontrol edilmesi istenmektedir. 1 dinleme metninde (2.1. D.M.) anlamı bilinmeyen sözcükler verilmeyerek öğrencilerin bu sözcükleri tespit etmesi, sözcüklerin anlamını tahmin etmesi ve TDK Türkçe sözlükten kontrol etmesi istenmiştir. Kitap 7B’de anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinliğe yer verilmeyen 2 dinleme metni (2.1, 8.1. D.M.) vardır.

8. sınıf düzeyinde yer alan dinleme metinlerinde anlamı bilinmeyen sözcükler aşağıda ifade edilmiştir:

- Kitap 8A 1.1. D.M.: Hezimet, gafil, seğirtmek, debelenmek, leh, rehavet, badire, alaysı, döneke, rehin, telkin.
- Kitap 8A 2.1. D.M.: Ferah, doğaüstü, okaliptüs, kürsü, denli, kese kağıdı.
- Kitap 8A 3.1. D.M.: Serüven, aktivite, simülatör, kapsül, tesis, slogan.
- Kitap 8A 4.1. D.M.: Kimya, retina, zafiyet, tanı.
- Kitap 8A 5.1. D.M.: Sancak, tayfa, kamara.

- Kitap 8A 6.1. D.M.: Söylence, yinelemek, küfe, çıyan, kazara, yazgı, deniz feneri, kuşku, kaygı, savsaklamak.
- Kitap 8A 7.1. D.M.: Karbonmonoksit, salık vermek, atık madde.
- Kitap 8A 8.1. D.M.: Endüstri, silo, köken.

Kitap 8A’da 4 dinleme metninde (2.1.,3.1.,4.1.,8.1. D.M.) etkinlik dahilinde anlamı bilinmeyen sözcükler verilmeyerek öğrencilerin bu sözcükleri tespit etmesi, sözcüklerin anlamını tahmin etmesi ve TDK Türkçe sözlükten kontrol etmesi istenmektedir. 1 dinleme metninde (1.1. D.M.) etkinlik dahilinde anlamı bilinmeyen sözcüklerin sözlük anlamına yer verilmiş ve bu sözcüklere ait bazı harfler sözcüğün anlam bilgisinin karşısına yazılarak kalan diğer harflerin anlamdan yararlanan öğrenciler tarafından tamamlanması istenmektedir. 2 dinleme metninde (5.1.,7.1. D.M.) anlamı bilinmeyen sözcükler etkinlikte verilerek bu sözcüklerin anlamının tahmin edilmesi ve sözlükten kontrol edilmesi istenmektedir. 1 dinleme metninde (6.1.D.M) ise anlamı bilinmeyen sözcükler ve bu sözcüklerin sözlük anlamları karışık verilerek eşleştirilmeleri istenmektedir. Kitap 8A’da her dinleme etkinliğinin ardından öğrendiğiniz sözcükleri oluşturduğunuz sözlüğe ekleyiniz notu yer almaktadır.

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8.SINIF
DİNLEME METNİ	KİTAP 5A	KİTAP 6A - KİTAP 6B	KİTAP 7A - KİTAP 7B	KİTAP 8A
1.1.	6	4 - 8	5 - 7	11
2.1.	5	11 - 0	4 - 4	6
3.1.	6	5 - 10	3 - 3	6
4.1.	4	4 - 2	4 - 6	4
5.1.	7	6 - 3	4 - 4	3
6.1.	4	4 - 3	2 - 8	10
7.1.	2	4 - 7	7 - 4	3
8.1.	13	14 - 5	9 - 7	3
TOPLAM ORTALAMA	47 5,875	52 - 38 6,5 - 4,75	38 - 43 4,75 - 5,37	46 5,75
EN YÜKSEK EN DÜŞÜK	13 2	14 - 10 4 - 0	9 - 8 3 - 3	11 3

Şekil 11. Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metnlerinde Anlamı Bilinmeyen Sözcük Sayıları

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metinlerde yer alan anlamı bilinmeyen sözcüklerin sayısı ilgili bilgi verilmemektedir. Yıldız (2008) 200 sözcükten oluşan bir metnin anlaşılabilmesi için anlamı bilinmeyen sözcük sayısının 15'ten fazla olmaması gerektiğini belirtmektedir. Metinde toplam sözcük sayısı ile metinde anlamı bilinmeyen sözcüklerin sayısına bakıldığında anlamı bilinmeyen sözcük sayısının metnin anlaşılmasının önünde bir engel olacak miktarda olmaması gerekmektedir.

Türkçe kitaplarındaki dinleme metinlerinde olan anlamı bilinmeyen sözcüklerin sayısına genel olarak baktığımızda anlamı bilinmeyen sözcük sayısının 15'i bulunduğu bir metin bulunmamaktadır. Anlamı bilinmeyen bir sözcüğe hiç yer verilmeyen bir tane metin vardır (Kitap 6B 2.1. D.M.). Metinlerde sınıf düzeyine göre anlamı bilinmeyen sözcük sayısında düzenli bir artışın olduğu söylenemez. Ancak anlamı bilinmeyen sözcük sayısı ortalaması en fazla Kitap 6A'da yer almaktadır (6,5). Anlamı bilinmeyen sözcük sayısına en fazla Kitap 6A, Kitap 5A ve Kitap 8A'daki dinleme metinlerinde yer verilirken anlamı bilinmeyen sözcüğe en az Kitap 6B ve Kitap 7A'da yer verilmektedir. Metinlerde en fazla 14 en az 0 anlamı bilinmeyen sözcük vardır.

Dinleme metinlerinde geçen anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinlikler metnin ilk etkinliğidir. 48 dinleme metninde yer alan anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinliklerin 19 tanesinde anlamı bilinmeyen sözcükler etkinlikte verilmeyip bu sözcüklerin öğrenciler tarafından bulunması, tahmin edilmesi ve sözlükten anlamlarının kontrol edilmesi beklenmektedir. 18 etkinlikte ise anlamı bilinmeyen sözcükler hazır olarak öğrenciye sunulduktan sonra anlamlarının tahmin edilmesi ve sözlükten kontrol edilmesi istenmektedir. 8 etkinlikte anlamı bilinmeyen sözcüklerin sunulan anlamlarıyla eşleştirilmeleri beklenir. 1 etkinlikte cümle bağlamından hareketle sözcüğün anlamını tahmin etme etkinliği vardır. Anlamı bilinmeyen sözcüğe ait bazı harflerin eksik verildiği ve bu sözcüğün sözlük anlamının yer aldığı, eksik harflerin öğrenciler tarafından tamamlanması istenilen 2 etkinlik vardır. Dinleme metinleri arasında anlamı bilinmeyen sözcüklerle ilgili etkinlik olmayan 4 metin vardır.

Uzman görüşlerinden hareketle etkinliklerin benzer şablonda, sırada ve yönlendirmeler eşliğinde olması öğrenciler üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Dikkat çekici olması ve yaratıcı bakış açısını desteklemesi amacıyla

etkinliklerin farklılaşması önemlidir. Anlamı bilinmeyen sözcüklerin öğrenciye kazandırılması merkeze alınarak farklı formatlarda yer alacak etkinlikler, öğrencinin daha aktif olmasını sağlayacaktır. Örneğin: Söz varlığını ve dinleme becerisini geliştirmek amacıyla metinde geçen ve geçmeyen anlamı bilinmeyen bir grup sözcük bir arada verilip hangilerinin dinleme metninde geçtiği ve bu sözcüklerin anlamının tahmin edilmesi istenebilir. Bu doğrultuda metinde geçen sözcükler cümle içinde kullanılabilir. Bu etkinlikle öğrencinin metni dinlemede dikkat seviyesi artar, söz varlığı ve bağlamdan hareketle anlam ilgisi kurma özelliği gelişir. Söz varlığını geliştirme sürecinde öğrencinin anlamını tahmin ettiği veya sözlükten anlamını yeni öğrendiği sözcüğü cümle içinde kullanması sözcüğün kalıcı söz varlığı olarak bellekte yer edinmesinde önemli bir adım olacaktır. Dinleme becerisi aracılığıyla edinilen sözcükler konuşma ve yazma becerileriyle üretici sözcük hazinesine dönüşür. Bu tür uygulamalar pasif kelime hazinesini aktif duruma dönüştürmede önemli bir yoldur. Etkinliklerin bir kısmında anlamı bilinmeyen sözcüklerin cümle içinde kullanılması istenmekte ancak bu durum ayrı bir etkinlik olmadığından göz ardı edilebilmektedir. Dinleme becerisi eşliğinde söz varlığını geliştirmeye yönelik kazanım sayısının artması gerekmektedir. Dinleme becerisi dahilinde söz varlığıyla ilgili kazanım sayısı 1'dir. Sözlük kullanımının teşvik edilmesi ve öğrencinin kendi sözlüğünü oluşturması oldukça önemlidir. Öğrencilerin anlamını bilmediği sözcüklerden oluşturduğu sözlük vurgusu sadece Kitap 8A'da vardır. Öğrencilerin anlamını bilmedikleri sözcüklerle ilgili kendilerinin oluşturacakları sözlük çalışmasını teşvik eden etkinliklere 8. sınıf düzeyinden önce yer verilmesi ve bu çalışmanın alt yapısının kademeli bir şekilde desteklenmesi sözcük öğretimi açısından oldukça önemlidir.

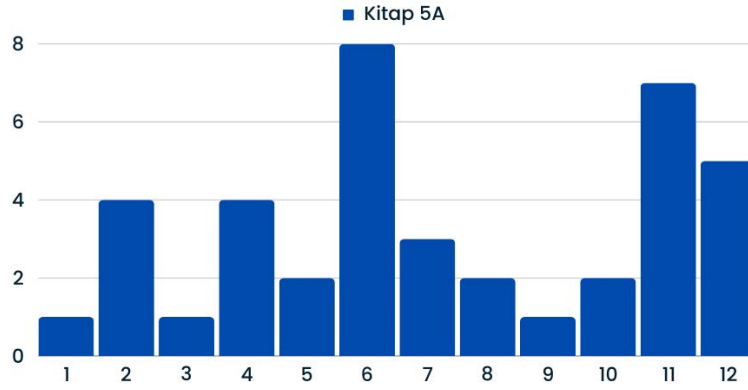
C. Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metni ve Etkinliklerindeki Varlığı

Bu bölümde 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan dinleme kazanımlarının araştırma kapsamındaki dinleme metinleri ve etkinliklerindeki karşılığına bakılmıştır. Sınıf düzeylerine göre sınıflandırma yapılmıştır. Her kazanımın karşısına bu kazanımın karşılık bulduğu dinleme metni numarası verilmiş, bulgular uzman görüşlerinden de yararlanılarak tablolatırılmış ve yorumlanmıştır.

	5. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı Dinleme/ İzleme Becerisi Kazanımları	Dinleme Metinleri ve Etkinlikleri
1	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	KİTAP 5A: 6.1.
2	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	KİTAP 5A: 1.1.,2.1.,4.1.,8.1.
3	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	KİTAP 5A: 5.1.
4	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	KİTAP 5A: 2.1.,3.1.,5.1.,7.1.
5	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	KİTAP 5A: 1.1.,4.1.
6	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	KİTAP 5A: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
7	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	KİTAP 5A: 1.1.,5.1.,6.1.
8	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	KİTAP 5A: 1.1.,6.1.
9	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	KİTAP 5A: 3.1.
10	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	KİTAP 5A: 1.1.,4.1.
11	Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	KİTAP 5A: 1.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
12	Dinleme stratejilerini uygular.	KİTAP 5A: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1.

Şekil 12. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı

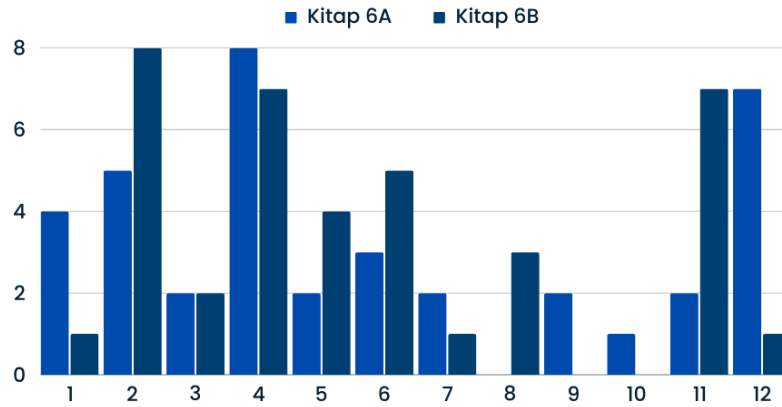

Şekil 13. 5. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı

Şekil 13'te görüldüğü gibi KİTAP 5A'da 1.1. D.M. sekiz, 4.1. D.M. altı, 3.1. ve 5.1. D.M. beş, 2.1. D.M. dört, 7.1. ve 8.1. D. M. üç dinleme kazanımı ile örtüşmektedir. Dinleme kazanımlarının her biri en az bir metin veya etkinlikte karşılığını bulsa da bazı kazanımların çok sık (6,11.) bazılarının ise çok seyrek (1,3,9.) kullanılması dikkat çekmektedir. Kazanımlarla uyumu fazla olan metin ve etkinlikler (1.1.,4.1. D. M.) dinleme becerisinin geliştirilmesinde daha işlevsel bir niteliğe sahiptir.

	6. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı Dinleme/ İzleme Becerisi Kazanımları	Dinleme Metinleri ve Etkinlikleri
1	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	KİTAP 6A: 5.1.,6.1.,7.1.,8.1. KİTAP 6B: 7.1.
2	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	KİTAP 6A: 3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1. KİTAP 6B: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
3	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	KİTAP 6A: 2.1.,4.1. KİTAP 6B: 3.1.,7.1.
4	Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	KİTAP 6A: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1. KİTAP 6B: 1.1.,2.1.,3.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
5	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	KİTAP 6A: 2.1.,4.1. KİTAP 6B: 1.1.,6.1.,7.1.,8.1.
6	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	KİTAP 6A: 2.1.,4.1.,7.1. KİTAP 6B: 1.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
7	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	KİTAP 6A: 1.1.,7.1. KİTAP 6B: 7.1.
8	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	KİTAP 6A: - KİTAP 6B: 3.1.,6.1.,7.1.
9	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	KİTAP 6A: 2.1.,4.1. KİTAP 6B: -
10	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	KİTAP 6A: 1.1. KİTAP 6B: -
11	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	KİTAP 6A: 2.1.,3.1. KİTAP 6B: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1. 6.1.,8.1.
12	Dinleme stratejilerini uygular.	KİTAP 6A: 2.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1. KİTAP 6B: 1.1.

Şekil 14. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı

Şekil 15.. 6. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı

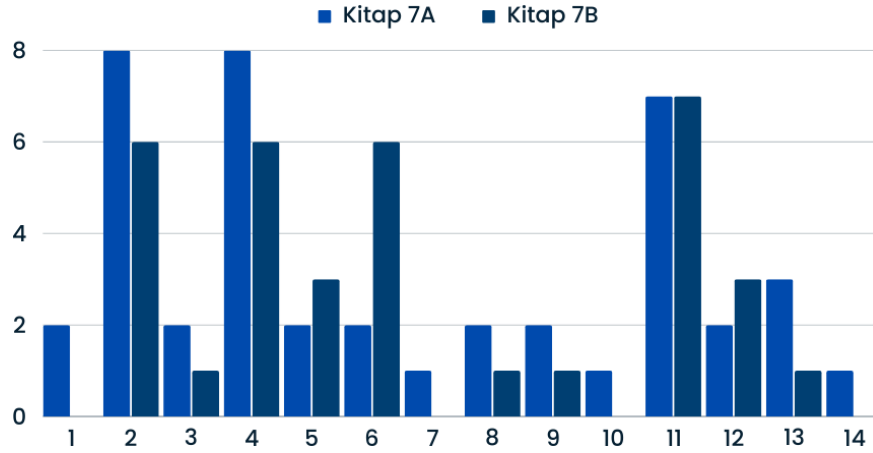
Şekil 15'te görüldüğü gibi KİTAP 6A'da 2.1. D.M. yedi, 4.1 ve 7.1. D.M. altı, 5.1. D.M. beş, 3.1. ve 6.1. D.M. dört, 1.1. D.M. üç dinleme kazanımı ile örtüşmektedir. KİTAP 6A'da bir dinleme metni ve etkinliğinde en fazla yedi, en az üç kazanıma yer verilmiştir. KİTAP 6A'daki dinleme metinlerinde 4 ve 12. kazanım en sık kullanılan kazanımlardır. KİTAP 6A'da dinleme metinleri ve

etkinliklerinin hiçbirinde 8. kazanıma yer verilmemiştir. Bu durum eksiklik göstergesidir.

KİTAP 6B’de 7.1. D.M. sekiz, 1.1 ve 8.1. D.M. altı, 3.1. ve 5.1. D.M. beş, 6.1. D.M dört, 2.1. D.M. üç, 4.1. D.M. iki dinleme kazanımıyla uyumludur. KİTAP 6B’de bir dinleme metni ve etkinliği en fazla sekiz, en az iki dinleme kazanımıyla uyumludur. KİTAP 6B’deki dinleme metinlerinde 2 ve 11. kazanım en sık kullanılan kazanımlardır. KİTAP 6B’de 9 ve 10. kazanım dinleme metinleri ve etkinliklerinin hiçbirinde kullanılmamıştır. Burada kazanımların metin ve etkinliklerde yansıtılması noktasında bir eksiklik ve düzensizlik söz konusudur.

	7. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı Dinleme/ İzleme Becerisi Kazanımları	Dinleme Metinleri ve Etkinlikleri
1	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	KİTAP 7A: 5.1.,7.1. KİTAP 7B: -
2	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	KİTAP 7A: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1. KİTAP 7B: 2.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
3	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	KİTAP 7A: 5.1.,7.1. KİTAP 7B: 3.1.
4	Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar.	KİTAP 7A: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1. KİTAP 7B: 1.1.,3.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
5	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	KİTAP 7A: 2.1.,5.1. KİTAP 7B: 5.1.,7.1.,8.1.
6	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	KİTAP 7A: 2.1.,5.1. KİTAP 7B: 1.1.,3.1.,4.1.,5.1.,7.1.,8.1.
7	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	KİTAP 7A: 5.1. KİTAP 7B: -
8	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	KİTAP 7A: 4.1.,6.1. KİTAP 7B: 2.1.
9	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.	KİTAP 7A: 1.1.,8.1. KİTAP 7B: 6.1.
10	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	KİTAP 7A: 4.1. KİTAP 7B: -
11	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	KİTAP 7A: 1.1.,2.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1. KİTAP 7B: 1.1.,3.1.,4.1.,5.1.,6.1.,7.1.,8.1.
12	Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	KİTAP 7A: 1.1.,6.1. KİTAP 7B: 3.1.,7.1.,8.1.
13	Dinleme stratejilerini uygular.	KİTAP 7A: 1.1.,2.1.,5.1. KİTAP 7B: 3.1.
14	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	KİTAP 7A: 8.1. KİTAP 7B: -

Şekil 16.7. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı

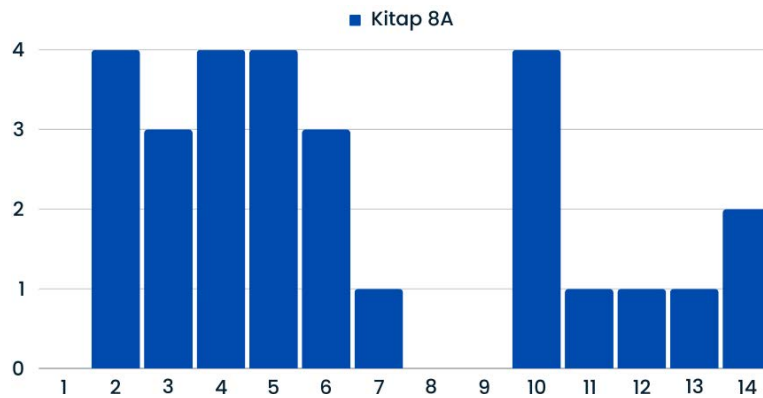
Şekil 17.7. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı

Şekil 17’de görüldüğü gibi KİTAP 7A’da 5.1. D.M. dokuz, 7.1. D.M. yedi, 1.1., 2.1., 4.1., 8.1. D. M altı ve 6.1. D. M. beş ve 3.1. D.M. üç dinleme kazanımı ile örtüşmektedir. KİTAP 7A’da bir dinleme metni ve etkinliğinde en fazla dokuz, en az üç kazanıma yer verilmiştir. KİTAP 7A’daki dinleme metnlerinin tamamı 2, 4 ve 11. kazanımla uyumludur. Bu kazanımlar KİTAP 7A’da en sık kullanılan kazanımlardır. 7 (5.1. D. M.), 10 (4.1. D. M.), 14. (8.1. D. M.) kazanımlar dinleme metinleri ve etkinliklerinde bir defa kullanılmıştır. Bu durum eksiklik göstergesidir.

KİTAP 7B’de 3.1., 7.1., 8.1. D.M. altı, 5.1. D. M. beş, 4.1., 6.1. D.M. dört, 1.1. D. M. üç ve 2.1. D.M. iki dinleme kazanımıyla uyumludur. KİTAP 7B’de bir dinleme metni ve etkinliği en fazla altı, en az iki dinleme kazanımıyla uyumludur. KİTAP 7B’deki dinleme metinleri ve etkinliklerinde 11. kazanım en sık kullanılan kazanımdır, tüm dinleme metinlerinde kullanılmıştır. KİTAP 7B’de 1, 7, 10 ve 14. kazanım dinleme metinleri ve etkinliklerinin hiçbirinde kullanılmamıştır. 3, 8, 9 ve 13. kazanım sadece bir defa kullanılmıştır. KİTAP 7B’de kazanımların metin ve etkinliklerle uyumlu olma durumunda eksiklik ve düzensizlik söz konusudur.

	8. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı Dinleme/ İzleme Becerisi Kazanımları	Dinleme Metinleri ve Etkinlikleri
1	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.	KİTAP 8A: -
2	Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	KİTAP 8A: 2.1.,3.1.,4.1.,5.1.
3	Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	KİTAP 8A: 1.1.,2.1.,5.1.
4	Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar.	KİTAP 8A: 2.1.,3.1.,4.1.,5.1.
5	Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu tespit eder.	KİTAP 8A: 1.1.,2.1.,3.1.,4.1.
6	Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	KİTAP 8A: 1.1.,2.1.,4.1.
7	Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	KİTAP 8A: 2.1.
8	Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	KİTAP 8A: -
9	Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.	KİTAP 8A: -
10	Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.	KİTAP 8A: 1.1.,3.1.,4.1.,5.1.
11	Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.	KİTAP 8A: 3.1.
12	Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.	KİTAP 8A: 5.1
13	Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	KİTAP 8A: 1.1.
14	Dinleme stratejilerini uygular.	KİTAP 8A: 1.1.,4.1.

Şekil 18.8. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinleri ve Etkinliklerindeki Varlığı

Şekil 19.8. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Dinleme Metinlerindeki Sıklığı

Şekil 19’da görüldüğü gibi KİTAP 8A’da 1.1., 2.1., 4.1. D.M. altı, 3.1., 5.1. D.M. beş dinleme kazanımı ile örtüşmekle beraber 6.1., 7.1., 8.1. D.M. dinleme kazanımlarından hiçbirini yansıtmamaktadır. KİTAP 8A’da bir dinleme metni ve etkinliğinde en fazla altı kazanıma yer verilmiştir. 2, 4, 5 ve 10. kazanım KİTAP

8A'da en sık kullanılan kazanımlardır. 1, 8 ve 9. kazanım dinleme metinleri ve etkinliklerinin hiçbirleriyle uyumlu değildir. Bu durum eksiklik göstergesidir. Dinleme kazanımlarının yansıtılmadığı metin ve etkinlikler dinleme becerisinin gelişimini olumsuz etkileyebilir.

Araştırma kapsamında incelenen tüm dinleme metinleri ve etkinliklerinin dinleme kazanımlarıyla örtüşmesi durumuna bakıldığında kimi kazanımların kullanım sıklığı fazladır, kimi kazanımların kullanım sıklığı azdır, kimi kazanımlar ise metin ve etkinliklerin hiçbirleriyle örtüşmemektedir. Özellikle KİTAP 6B, 7B ve 8A'da yer alan dinleme metin ve etkinliklerinin dinleme kazanımları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesinin, Türkçe Dersi Öğretim Programının amaçlarının gerçekleşmesinde ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada olumlu olacağı düşünülmektedir.

D. Dinleme Metinlerinin Türleri ve Dinleme Yöntemleri

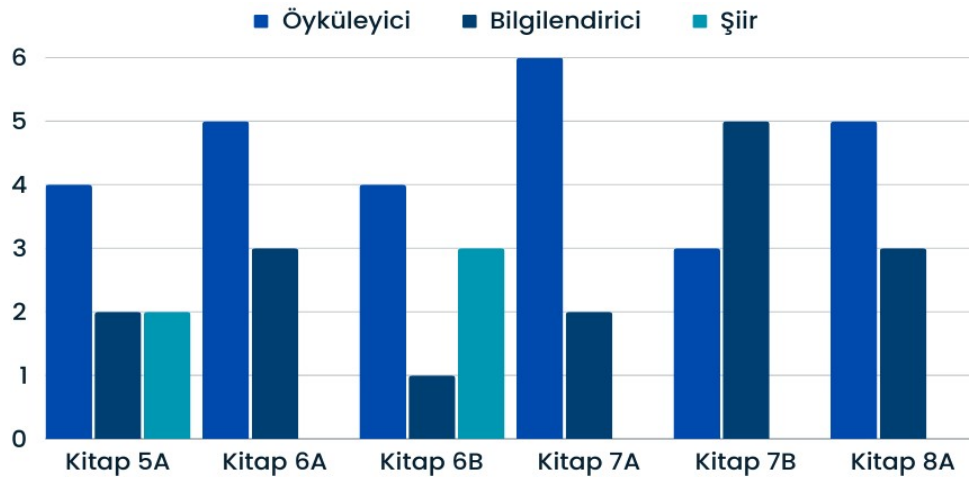
Ders kitaplarında yer alacak metin türleri ile ilgili 2006 öğretim programında sınıf seviyelerine göre zorunlu türler yer almaktadır. 2006 öğretim programında metin türlerinin olaya dayalı (öyküleyici), düşünceye dayalı (bilgilendirici) ve şiir olmak üzere üç kategoriye ayrıldığını görülmektedir (MEB, 2006: 57). Bu türler şu şekilde sınıflandırılır: Beşinci ve altıncı sınıf düzeylerinde: şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup. Yedinci sınıf düzeyinde: şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet, gezi yazısı, biyografi. Sekizinci sınıf düzeyinde: şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet, eleştiri, destan. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metinler yine üç ana biçim altında gruplandırılmıştır: bilgilendirici, hikâye edici, şiir (MEB, 2019:16).

Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinde kullanılan metin türleri incelenerek elde edilen bulgular uzman görüşlerinden de yararlanılarak tablolatırılmış ve yorumlanmıştır.

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8. SINIF		
TÜRLER	KİTAP 5A	KİTAP 6A - KİTAP 6B	KİTAP 7A - KİTAP 7B	KİTAP 8A		%
ÖYKÜLEYİCİ	4	5 - 4	6 - 3	5	27	56,25
BİLGİLENDİRİCİ	2	3 - 1	2 - 5	3	16	33,33
ŞİİR	2	0 - 3	0 - 0	0	5	10,41
TOPLAM	8	8 - 8	8 - 8	8	48	100

Şekil 20. Dinleme Metinlerinin Sınıf Düzeylerine ve Türlerine Göre Dağılımı

Şekildeki verilere baktığımızda metinlerin çoğu (56,25) öyküleyici metin türünde, daha sonra bilgilendirici (33,33) ve şiir (10,41) türünde metinlerdir.

Şekil 21. Sınıf Düzeylerine Göre Dinleme Metinlerindeki Metin Türü Dağılımı

Türkçe dersi öğretim programı tüm sınıf düzeylerinde öyküleyici metin türlerinin diğerlerine göre daha fazla olması gerektiği önerilmektedir. Yukarıdaki Şekil 9 incelendiğinde aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır:

- Beşinci sınıf düzeyinde Kitap 5A'da dinleme metinlerinde dört adet metnin öyküleyici olduğu ikişer adet metnin bilgilendirici ve şiir türünde olduğu görülmektedir.
- Altıncı sınıf düzeyinde Kitap 6A'da 5 öyküleyici, 3 bilgilendirici metin varken şiir türünde metin yoktur. Kitap 6B'de 4 öyküleyici, 1 bilgilendirici, 3 şiir türünde metin vardır.

- Yedinci sınıf düzeyinde Kitap 7A'da 6 öyküleyici, 2 bilgilendirici metin varken şiir türünde metin yoktur.
- 7B ders kitabında 3 öyküleyici, 5 bilgilendirici metin varken şiir türünde metin yoktur.
- Kitap 8A'da 5 öyküleyici, 3 bilgilendirici metin varken şiir türünde metin yoktur.

Bütün sınıf düzeyleri ve kitaplar bazında metin türleri incelendiğinde şiir türüne daha az oranla yer verildiği görülmektedir. Kitap 7B dışındaki tüm sınıf düzeylerinde öyküleyici metin türünün daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin bulunduğu eğitim öğretim kademesiyle uyumludur. Öyküleyici metinler, dinleme sürecinde dikkati sağlama ve sürdürme noktalarında olumlu bir etkiye neden olabilmektedir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dinleme kazanımlarında 5. Sınıf düzeyinde not alarak, katılımlı ve grup halinde; 6. sınıf düzeyinde katılımlı, katılımsız, grup halinde ve not alarak; 7. Sınıf düzeyinde empati kurarak, katılımlı, katılımsız ve not alarak; 8. sınıf düzeyinde seçici, yaratıcı, eleştirel, empati kurarak, not alarak dinleme yöntemlerinden bahsedilmektedir.

Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinleri, dinleme yöntemi ve metin türü ilişkisi bağlamında incelenmiş, elde edilen bulgular uzman görüşlerinden de yararlanılarak tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

KİTAP 5A	METNİN TÜRÜ	DİNLEME YÖNTEMİ
1.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
2.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
3.1.D.M.	Şiir	Not alarak dinleme
4.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
5.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
6.1.D.M.	Öyküleyici	Tahmin ederek dinleme
7.1.D.M.	Şiir	Not alarak dinleme
8.1.D.M.	Bilgilendirici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme

Şekil 22. 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi

Şekil 22’de ifade edildiği gibi KİTAP 5A’da not alarak dinleme yönteminin altı metinde kullanıldığı görülmektedir. Tahmin ederek ve kendini konuşanın yerine koyarak dinleme yöntemleri birer metinde kullanılmıştır. Dinleme metinlerinin etkinlikleri, kullanılacak dinleme yönteminin hangisi olması gerektiği hususunda yönlendirmeler içermektedir. Genellikle metinlerin ilk kısmına öğrencilerin not alması, tahminde bulunması veya kendini konuşan kişinin yerine koyarak dinlemesi konusunda notlar yazılmıştır. KİTAP 5A’da yer alan öyküleyici metinlerde, ağırlıklı olarak not olarak dinleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu metinlerle ilgili dinleme sonrası sorulan ayrıntılı bilgi ve dikkat gerektiren sorulara öğrenciler, dinleme esnasında aldığı notların yardımıyla cevap verebilmektedir. Kitap 5A’da Türkçe dersi dinleme kazanımlarında dinleme yöntemleri başlığı altında yer almayan tahmin ederek dinleme yönteminin bir metinde geçtiği görülmektedir.

KİTAP 6A	METNİN TÜRÜ	DİNLEME YÖNTEMİ
1.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
2.1.D.M.	Öyküleyici	Tahmin ederek dinleme
3.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
4.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
5.1.D.M.	Bilgilendirici	Tahmin ederek dinleme
6.1.D.M.	Şiir	Not alarak dinleme
7.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
8.1.D.M.	Öyküleyici	Tahmin ederek dinleme

Şekil 23. 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi

KİTAP 6B	METNİN TÜRÜ	DİNLEME YÖNTEMİ
1.1.D.M.	Öyküleyici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
2.1.D.M.	Şiir	Not alarak dinleme
3.1.D.M.	Bilgilendirici	Katılımsız dinleme
4.1.D.M.	Şiir	Not alarak dinleme
5.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
6.1.D.M.	Şiir	Katılımsız dinleme
7.1.D.M.	Öyküleyici	Tahmin ederek dinleme
8.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme

Şekil 24. 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi

KİTAP 6A'da not alarak dinleme yönteminin 5, tahmin ederek dinleme yönteminin 3 metinde; KİTAP 6B'de not alarak dinleme yönteminin 4, katılımsız dinleme yönteminin 2, kendini konuşanın yerine koyarak ve tahmin ederek

dinleme yönteminin birer metinde yer aldığı görülmektedir. Dinleme metinlerinin etkinlikleri, kullanılacak dinleme yönteminin hangisi olması gerektiği hususunda yönlendirmeler içerir. 6. sınıf düzeyindeki dinleme metinlerinin ilk bölümlerine öğrencilerin not alması, tahminde bulunması, empati yapması konularında notlar yazılmıştır. Katılımsız dinleme yönteminin geçtiği dinleme metinlerinde ise bu tür bir yönlendirme yer almamaktadır. Kitap 6A ve 6B’de Türkçe dersi dinleme kazanımlarında dinleme yöntemleri başlığı altında yer almayan tahmin ederek dinleme yönteminin geçtiği görülmekte ve KİTAP 6B’de dinleme yöntemi çeşitliliği dikkat çekmektedir.

KİTAP 7A	METNİN TÜRÜ	DİNLEME YÖNTEMİ
1.1.D.M.	Öyküleyici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
2.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
3.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
4.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
5.1.D.M.	Öyküleyici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
6.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
7.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
8.1.D.M.	Bilgilendirici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme

Şekil 25. 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi

KİTAP 7B	METNİN TÜRÜ	DİNLEME YÖNTEMİ
1.1.D.M.	Öyküleyici	Tahmin ederek dinleme
2.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
3.1.D.M.	Öyküleyici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
4.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
5.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
6.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme
7.1.D.M.	Bilgilendirici	Katılımsız dinleme
8.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme

Şekil 26. 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi

KİTAP 7A'da not alarak dinleme 5, kendini başkasının yerine koyarak dinleme 3; KİTAP 7B'de not alarak dinleme 5, katılımsız dinleme 1, kendini konuşanın yerine koyarak ve tahmin ederek dinleme yöntemi birer metinde yer almaktadır. Dinleme metinlerinin etkinlikleri, kullanılacak dinleme yöntemi konusunda öğrencileri yönlendirmektedir. 7. sınıf düzeyindeki dinleme metinlerinde diğer düzeylerdeki dinleme metinlerinde olduğu gibi öğrencilerin not alması, tahminde bulunması, empati yapması konusunda notlar vardır. KİTAP 7B'de Türkçe dersi dinleme kazanımlarında dinleme yöntemleri başlığı altında yer almayan tahmin ederek dinleme yönteminin bir metinde geçtiği görülmektedir.

KİTAP 8A	METNİN TÜRÜ	DİNLEME YÖNTEMİ
1.1.D.M.	Öyküleyici	Katılımsız dinleme
2.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
3.1.D.M.	Öyküleyici	Not alarak dinleme
4.1.D.M.	Bilgilendirici	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
5.1.D.M.	Öyküleyici	Tahmin ederek dinleme
6.1.D.M.	Öyküleyici	Katılımsız dinleme
7.1.D.M.	Bilgilendirici	Eleştirel dinleme
8.1.D.M.	Bilgilendirici	Not alarak dinleme

Şekil 27. 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntemi

KİTAP 8A'da not alarak dinleme 3, katılımsız dinleme 2, kendini başkasının yerine koyarak dinleme 1, tahmin ederek dinleme 1, eleştirel dinleme 1 metinde yer almaktadır. Dinleme metinlerinin etkinlikleri, kullanılacak dinleme yöntemi konusunda öğrencileri yönlendirir. KİTAP 8A'da diğer sınıf düzeylerinde yer almayan eleştirel dinleme yönteminin kullanıldığı ve dinleme yöntemi çeşitliliği görülmektedir. Türkçe dersi dinleme kazanımlarında dinleme yöntemleri başlığı altında yer almayan tahmin ederek dinleme yöntemi KİTAP 8A'da da vardır.

DİNLEME YÖTEMİ	KİTAP 5A	KİTAP 6A	KİTAP 6B	KİTAP 7A	KİTAP 7B	KİTAP 8A	TOPLAM
Not Alarak Dinleme	6	5	4	5	5	3	28
Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme	1	-	1	3	1	1	7
Eleştirel Dinleme	-	-	-	-	-	1	1
Katılımsız Dinleme	-	-	2	-	1	2	5
Tahmin Ederek Dinleme	1	3	1	-	1	1	7
Seçici Dinleme	-	-	-	-	-	-	-
Katılımlı Dinleme	-	-	-	-	-	-	-
Yaratıcı Dinleme	-	-	-	-	-	-	-

Şekil 28. Dinleme Yöntemlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Şekil 28’de görüleceği üzere araştırma kapsamında incelenen dinleme metinlerinde her düzeyde ve her kitapta tür ayrımı olmaksızın en fazla kullanılan dinleme yöntemi not alarak dinlemedir. Not alarak dinleme yöntemi 12 öyküleyici, 11 bilgilendirici ve 5 şiir metin türünde kullanılmıştır. Bilgilendirici metinlerin anlaşılması ve akılda kalıcı duruma gelmesi daha fazla dikkati gerektirir, bu nedenle not alarak dinleme yönteminin bu türdeki metinlere uygun olabileceği düşünülmektedir. Tahmin ederek dinleme yönteminin kullanıldığı 7 metinden 6’sı öyküleyicidir. KİTAP 7A dışında her düzeyde en az bir defa kullanılmıştır. Olay örgüsü unsurunu içeren metinler, tahminde bulunmak için daha uygun olduğundan tahmin ederek dinleme yönteminin bu metinlerde kullanılması olumlu karşılanmaktadır. Ancak tahmin ederek dinleme yöntemi 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı dinleme kazanımlarında adı geçen bir dinleme yöntemi değildir. Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme yöntemi; 4 öyküleyici, 3 bilgilendirici metinde geçmektedir. Bu yöntem KİTAP 6B dışında her düzeyde vardır. Katılımsız dinleme yöntemi; 2 öyküleyici, 2 bilgilendirici, 1 şiir metin türünde geçer. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini kazanmasında önemli bir yeri olan eleştirel dinleme yöntemi sadece 8. sınıf düzeyinde 1 metinde kullanılmaktadır. Seçici, katılımlı ve yaratıcı dinleme yöntemleri hiçbir düzeyde kullanılmamıştır. Bazı yöntemlerin sıklıkla kullanılması bazı yöntemlerin ders kitabının tamamında hiçbir dinleme metninde yer almaması olumsuz bir durumdur.

Dinleme metinlerindeki dinleme yöntemlerinin çeşitliliğinin artırılması, öğrenci seviyesine, dinleme kazanımlarına, metin türüne ve etkinliklere en uygun dinleme yöntemiyle metinlerin işlenmesi derslerin verimli geçmesini olumlu etkileyecektir.

E. Dinleme Metinlerinin Seslendirme Özellikleri

Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin seslendirme süreleri, seslendiren kişinin cinsiyeti ve diksiyonu ile ilgili veriler bilimsel görüşlere ve uzman görüşlerine dayanarak incelenip aktarılmıştır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dinleme metinlerinin seslendirme süresi konusunda herhangi bir ölçüt yoktur. Konuyla ilgili 1981 programında beşinci sınıflar için 20-25 dakika, altıncı sınıflar için 25-30 dakika, yedinci sınıflar için 30-35 dakika, sekizinci sınıflar için 35-40 dakika uygun görülmüştür (MEB, 1981: 332). Burada belirtilen süreler ölçüt olarak kabul edilirse Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin ortalama sürelerinin sınıf seviyelerinin altında olduğu görülmektedir. Aşağıdaki şekilde sınıf düzeylerine göre dinleme metinlerinin seslendirme süreleri paylaşılmaktadır:

	5. SINIF	6. SINIF	7. SINIF	8.SINIF
DİNLEME METNİ	KİTAP 5A	KİTAP 6A - KİTAP 6B	KİTAP 7A - KİTAP 7B	KİTAP 8A
1.1.	4' 05"	4' 18" - 6' 24"	7' 02" - 7' 58"	9' 20"
2.1.	3' 22"	27' 08" - 0' 59"	4' 58" - 4' 17"	7' 39"
3.1.	1' 11"	5' 50" - 2' 41"	2' 24" - 2' 19"	4' 54"
4.1.	4' 46"	1' 50" - 1' 30"	6' 56" - 5' 57"	8' 26"
5.1.	2' 10"	4' 22" - 3' 32"	3' 20" - 4' 02"	10' 55"
6.1.	2' 02"	6' 45" - 1' 01"	6' 06" - 4' 05"	3' 50"
7.1.	0' 40"	4' 01" - 4' 19"	7' 20" - 3' 38"	10' 19"
8.1.	2' 57"	4' 46" - 3' 28"	12' 20" - 5' 03"	4' 57"
TOPLAM ORTALAMA	19' 93" 2' 49"	57' 4" - 22' 24" 7' 17" - 2' 79"	40' 06" - 35' 99" 6' 13" - 4' 49"	58' 2" 7' 27"
EN YÜKSEK EN DÜŞÜK	4' 46" 0' 40"	27' 08" - 6' 24" 1' 50" - 0' 59"	12' 20" - 7' 58" 1' 44" - 2' 19"	10' 55" 3' 50"

Şekil 29. Türkçe Ders Kitabı Dinleme Metinlerinde Seslendirme Süreleri

Şekil incelendiğinde sınıf düzeyinin yükselmesinin metin seslendirme süresinde bir fark yaratmadığı görülecektir. Metinlerin seslendirme sürelerinin ortalamalarına baktığımızda en düşük seslendirme süre ortalamasına sahip olan metinler Kitap 5A'da olduğu görülecektir (2'49"). En yüksek seslendirme süre ortalamasına sahip olan metinler Kitap 8A'daki metinlerdir (7'27"). En yüksek seslendirme süresine sahip metin Kitap 6A'daki 2.1.dinleme metnidir (27'08"). En düşük seslendirme süresine sahip metin Kitap 5A'daki 7.1. dinleme metnidir.

Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin tamamı değerlendirildiğinde %55 erkek sesi, %45 kadın sesi ile metinlerin değerlendirildiği görünmektedir. Kitap 5A'da yer alan metinlerin tamamı erkek sesi ile seslendirilmiştir. Kitap 6A'da yer alan metinlerde ikinci metin dışında kalan metinlerin kadın sesi ile seslendirildiği görülmektedir. Kitap 6B'de yer alan metinlerden üç tanesi kadın sesi, beş tanesi erkek sesi ile seslendirilmiştir. Kitap 7A'da yer alan metinlerden dört tanesi erkek, dört tanesi kadın sesiyle seslendirilmiştir. Kitap 7B'de yer alan metinlerden dört tanesi kadın, dört tanesi erkek sesi ile seslendirilmiştir. Kitap 8A'da yer alan metinlerin tamamı erkek sesi ile seslendirilmiştir. Bazı metinlerin girişinde başlık söylenmeden önce kısa bir fon müziği vardır (Sadece Kitap 6B'deki tüm metinler bu özelliği taşır). Bu fon müziği ortalama 7-8 saniye aralığındadır. Bunun dışında seslendirme esnasında fon müzik kullanımı mevcut değildir. Metinleri seslendiren bireylerin diksiyon kurallarını bildiği, metinlerin anlaşılır bir şekilde seslendirildiği görülmektedir. Bu çalışmada metinlerin sadece dinleme becerisine bakan özellikleri ele alındığından izlemeye yönelik herhangi bir tespit ve değerlendirme yapılmamış olmakla beraber şu bilgileri vermek yerinde olacaktır: Kitap 5A'da 4.1. D.M., Kitap 6B'de 2.1. D.M., Kitap 7A 6.1. ve 8.1. D.M., Kitap 8A'da 7.1. ve 8.1. D.M tamamen dinlemeye yönelik değildir dinleme ve izleme becerisini beraber geliştirme amacına dönük metinlerdir.

F. Dinleme Metinlerinin İçerik Özellikleri

Dinleme metinlerinin içerik özellikleri çocuğa görelilik, değerler, cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet unsurları bakımından uzman görüşlerine göre incelenip olarak elde edilen bulgular sunulmuştur. Aşağıdaki şekilde metinlerin çocuğa görelilik ve değerler ile ilgili içerikleri aktarılmaktadır:

	ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ	
	Uygun - Uygun Değil	DEĞERLER
Kitap 5A	8 - 0	Sevgi, yardımseverlik, acıma, dayanışma, başarılı olma, çevreyi koruma bilinci, saygı, mütevazı olma, vatandaşlık sorumluluklarını bilme, sorumluluk sahibi olma, milli birlik şuurunu, arkadaşlık, başarılı olma, fedakârlık, cesaret ve doğruluk.
Kitap 6A	8 - 0	Sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik, adalet, dürüstlük, saygı, iyilikseverlik, vefa, merhamet, başarı, dostluk, sabır, öz denetim, milli değerler, sorumluluk, yeniliğe açıklık.
Kitap 6B	7 - 1	Sevgi, ulusal değerler, vatanseverlik, vefa, yardımseverlik, Atatürk sevgisi, sorumluluk, saygı, dayanışma, çalışkanlık, milli değerler, bilimsellik, adalet, estetik, dayanışma, çalışkanlık.
Kitap 7A	8 - 0	Sevgi, sorumluluk, doğa sevgisi dürüstlük, hoşgörü, merhamet, hayvan sevgisi, nezaket, bilimsellik, çalışkanlık, milli değerler, saygı, arkadaşlık, misafirperverlik, yardımseverlik, barış.
Kitap 7B	8 - 0	Sevgi, adalet, dostluk, dürüstlük, saygı, sabır, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, öz denetim, nezaket, çevre bilinci, milli değerler, yeniliğe açık olma, bilimsellik.
Kitap 8A	8 - 0	Sevgi, saygı, dayanışma, estetik, çalışkanlık, misafirperverlik, Atatürk sevgisi, yardımseverlik, vatanseverlik, mutluluk, nezaket, samimiyet, aile birliği, sorumluluk.

Şekil 30. Metinlerin Çocuğa Görelilik İlkesine Uygunluğu ve Değerler İçeriği

Türkçe kitaplarındaki dinleme metinlerinin çocuğun yaşına, ilgisini ve ihtiyaçlarına uygun olması öğrencilerin hayatı ve var oluşlarını anlamaya katkı sağlayacağı gibi gündelik yaşamla bağ kurmayı da destekler. Çocuğa görelilik ilkesi gereğince dinleme metinlerinin öğrencilerin gelişimsel özellikleri ile uyumlu ve öğrenme öğretme ilkelerini bir nitelik olarak bünyesinde taşıyan metinler olmalıdır. Çocuğa görelilik ilkesine uygun metinlerin ders kitaplarında yer verilmesi dinleme becerisi eğitiminin amacına ulaşmasını sağlamada önemli bir özelliktir. Çalışmada incelenen dinleme metinleri genel olarak çocuğa görelilik ilkesiyle uyumlu metinlerdir. Kitap 6B’de yer alan 8.1. dinleme metni (Louis Pasteur) bilimsellik, yardımseverlik, dayanışma değerleri ile ilgilidir. Ancak metinde olay örgüsü akışında köpek saldırısına uğrayan bir kişinin kurtarılması esnasında geçen “Elindeki sırikla köpeğe vurmaya başladı.” ifadesi tekrar değerlendirilip metnin aslına zarar vermeden düzenlenebilir. Köpeğin

uzaklaştırılması ve kişiye zarar vermesinin engellenmesi durumu, şiddete sevk etme düşüncesine yol açmayacak bir ifade ile değiştirilebilir.

Türkçe dersleri, Türk ve dünya kültürünün, sanatının öğrencilere tanıtıldığı millî ve evrensel değerlerin aktarıldığı bir derstir. Türkçe ders kitaplarında bulunan dinleme metinleri programda somut kazanım hâlinde sunulan değer aktarımı noktasında önemli bir işlev görmektedir. Dinleme metinlerinin her birinde en az bir değere yer verilmiştir. Metinlerin aktardığı değerler programla uyumlu olmakla beraber öğrencilerin bireysel ve toplumsal yaşantılarıyla ilgilidir.

	ŞİDDET UNSURLARI	CİNSİYET AYRIMCILIĞI
	Uygun - Uygun Değil	Tutarlı - Tutarlı Değil
Kitap 5A	8 - 0	8 - 0
Kitap 6A	8 - 0	8 - 0
Kitap 6B	8 - 1	8 - 0
Kitap 7A	8 - 0	8 - 0
Kitap 7B	8 - 0	8 - 0
Kitap 8A	8 - 0	8 - 0

Şekil 31. Metinlerdeki Şiddet ve Cinsiyet Ayrımcılığı Unsurları

Dinleme metinleri uzman görüşlerine göre incelendiğinde Kitap 6B’de yer alan bir metin dışında şiddet ögesine yer verilmediği ve metinlerde cinsiyet ayrımcılığının bulunmadığı saptanmıştır.

G. Dinleme Metinleriyle İlgili Uzman Görüşleri

2021-2022 eğitim-öğretim döneminde ortaokulda Türkçe ders kitaplarında kullanılan dinleme metinlerinin incelenmesi kapsamında, yarı yapılandırılmış form yöntemiyle oluşturulan 4 soruya 11 Türkçe öğretmeni cevap vermiştir. Katılımcılara araştırmanın alt sorularını içeren açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Katılımcılara ait cinsiyet, çalışılan okul ve kıdem bilgisi aşağıdaki şekildedir:

KOD	CİNSİYET	OKUL KADEMESİ	TOPLAM KIDEM
K.1	Erkek	Ortaokul	10
K.2	Kadın	Ortaokul	10
K.3	Kadın	Ortaokul	10
K.4	Kadın	Ortaokul	10
K.5	Erkek	Ortaokul	10
K.6	Kadın	Ortaokul	10
K.7	Erkek	Ortaokul	12
K.8	Kadın	Ortaokul	14
K.9	Kadın	Ortaokul	18
K.10	Kadın	Ortaokul	18
K.11	Kadın	Ortaokul	28

Şekil 32. Katılımcıların Cinsiyet, Çalışılan Okul Kademesi ve Kıdem Bilgileri

Katılımcılara yöneltilen 1. soru ve katılımcıların bazılarının sorulara verdiği cevaplar şu şekildedir: Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin seslendirme özelliklerini (diksiyon, telaffuz, seslendiren kişinin cinsiyeti, fon müzikleri vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?

Katılımcı K.4: *“Seslendirmeyi genellikle aynı kişi yapıyor. Çocuklar sese aşına ancak bence daha iyi sanatçılar tarafından yeniden seslendirilebilir. Ben bazen farklı vurgu ve tonlama yapacak kişiler arıyorum.”*

Katılımcı K.9: *“Diksiyon, telaffuz uygun. Fon müziği yok, olmalıdır. Öğrenci bir şiiri fon müziği ile dinlemeli ve düşüncelerinde bu anlamda bir beğeni oluşmalıdır. Özellikle teknoloji döneminde kuru anlatımlardan uzak durulmalıdır. Seslendirmelerde erkek kadın her iki cinsiyete yer verilmelidir. Hatta bazı metinlerde beraber seslendirmeler de yapılmalıdır.”* Katılımcı K.11: *“Anlaşılır bir telaffuz, vurgu ve tonlama ile seslendirilmiş.”*

Katılımcı K.1, K.3, K.4, K.5, K.7, K.9, K.10 ve K.11 dinleme metinlerinin diksiyon ve telaffuz özellikleriyle ilgili olumlu ifadeler kullanmıştır. Katılımcı K.9 dinleme metinlerinde fon müziğinin olması gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcı K.1, K.5, K.6 dinleme metinlerinde müzik çeşitliliğine ve bu konuda ilavelere ihtiyaç olduğuna değinmiştir. Katılımcı K.4, K.5, K.6 metinlerin farklı kişiler tarafından seslendirilmesi gerektiğine değinmiştir. Katılımcı K.9 seslendirmelerde her iki cinsiyete de yer verilmesi gerektiğini belirtir. Katılımcı K.8 kadınların dinleme metinlerini seslendirmesinin, vurgu ve tonlama bakımından çocuklar üzerinde daha etkili olduğu görüşünü yazmıştır. Araştırmada dinleme metinlerindeki seslendirme özelliklerinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular ile katılımcıların görüşleri örtüşmektedir.

Katılımcılara yöneltilen 2. soru ve katılımcıların bazılarının sorulara verdiği cevaplar şu şekildedir: Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinde en fazla öyküleyici türdeki metinlere yer verildiği görülmektedir. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Katılımcı K.2: *“Öğrenciler için dinlemesi zevkli oluyor. Ama daha farklı türde metinler olursa öğreticiliği ve kalıcılığı farklı olur. Karşılaştırma yapılabilir, tür artırılmalı.”*

Katılımcı K.3: *“Öyküleyici metinler özellikle 5 ve 6. sınıflarda anlamaları bakımından doğru tercih olduğunu düşünüyorum.”*

Katılımcı K.9: *“Farklı metin türlerine de yer verilmelidir. Öğrenci her türü dinleme yoluyla da sezebilmelidir. Bir şiiri, bir masalı bu yolla kavramayı öğrenmelidir.”*

Katılımcı K.2, K.3, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8 dinleme metinlerinde ağırlıklı olarak öyküleyici türdeki metinlere yer verilmesini olumlu bulmaktadır. Katılımcı K.1, K.9, K.10, K.11 metin türlerinin çeşitlendirilmesi gerektiğini ifade eden cevaplar vermiştir. Araştırma kapsamında öyküleyici metinlerin ağırlıklı olarak kullanılmasının, öğrenci seviyesine uygun olması ve dinleme esnasında dikkati canlı tutması gibi özellikleri barındırması nedeniyle olumlu etkisi olabileceği sonucu elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar katılımcı görüşleri ile paraleldir.

Katılımcılara yöneltilen 3. soru ve katılımcıların bazılarının sorulara verdiği cevaplar şu şekildedir: Dinleme metinlerinde hangi dinleme yönteminin kullanılması gerektiğini nasıl belirliyorsunuz? Dinleme yöntemini belirlemenizde Türkçe ders kitabında yer alan dinleme öncesi ve sonrası uygulanan etkinlikler ve metnin türü sizi yönlendiriyor mu?

Katılımcı K.1: *“Uygulanan etkinlikler ve sınıfın hazırbulunuşluğuna göre hareket ediyorum.”*

Katılımcı K.3: *“Dinleme yöntemini hem metin türü hem de sınıf seviyesi belirliyor.”*

Katılımcı K.9: *“İlk olarak öğretim programındaki kazanım dikkate alınır. Daha sonra metnin türü ve etkinlikler doğrultusunda hangi dinleme stratejisini kullanması gerektiği söylenir. Yani tür ve etkinlikler de belirleyicidir.”*

Katılımcı K.1, K.2, K.5, K.6, K.7, K.10 dinleme metinlerinde kullanılacak dinleme yöntemini belirlemede kitapta yer alan etkinliklerin etkili olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı K.3, K.4, K.8, K.11 metnin türünün dinleme yöntemini belirlemede öncelikli değişken olduğunu belirtmiştir. Katılımcı K.9 dinleme yöntemi belirlemede ilgili kazanım doğrultusunda, metnin türüne ve etkinliklere uygun yöntemin kullanılmasını uygun görmüştür. Araştırmada dinleme metinlerinin türü ve dinleme yöntemi başlığı altında elde edilen bulgularla katılımcıların görüşlerinin birbirini desteklediği görülmektedir.

Katılımcılara yöneltilen 4. soru ve katılımcıların bazılarının sorulara verdiği cevaplar şu şekildedir: Dinleme metinlerinin seslendirme sürelerini (uzunluğunu) sınıf seviyesini de göz önünde bulundurarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Katılımcı K.2: *“Bence kademe kademe düzenlemeye gidilmeli.”*

Katılımcı K.4: *“Uygun ancak öğrenciler dinlemeyi genel olarak sevmiyorlar. Bu yüzden metin uzun olunca sınıf içinde ilginç süreçlere şahit oluyorum. Sınıflar açısından sürenin artarak devam etmesi güzel, böyle de olmalı. Ancak sanırım yeteri kadar doğru uygulayamıyoruz ki öğrenciler bir anda dikkatini kaybediyor.”*

Katılımcı K.11: *“Sürenin uygun olduğunu düşünüyorum.”*

Katılımcı K.4, K.6, K.8, K.9, K.10, K.11 dinleme metinlerinin seslendirme sürelerinin uygun olduğu görüşünü ifade etmiştir. Katılımcı K.1 ve K.2 sınıf düzeylerine göre metinlerdeki seslendirme sürelerinin düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Katılımcı K.3 metinlerin uzun olmaması gerektiğini, Katılımcı K.7 sınıf seviyesine göre seslendirme süresinin tutarlı olmadığını söylemiştir.

Araştırmada incelenen metinlerin süre ortalamasının sınıf seviyesine uygun olduğu, sınıf seviyesinin yükselmesinin metin seslendirme süresinde bir fark yaratmadığı daha önce belirtilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında katılımcıların görüşlerine bakıldığında uyumlu sonuçlar elde edildiği görülecektir.

V.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında 2021-2022 eğitim öğretim yılında ortaokul 5-8. Sınıf düzeyleri için MEB ve özel yayın evleri tarafından yayımlanan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinleri incelenmiştir. 48 dinleme metni söz varlığı, okunabilirlik, dinleme kazanımlarının dinleme metni ve etkinliklerindeki varlığı, metin türleri ve dinleme yöntemleri, seslendirme ve içerik başlıklarıyla analiz edilmiş, bulgular uzman görüşlerine dayandırılarak sunulmuştur. Elde edilen bulgular aşağıda tartışılarak sonuçlandırılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

A. Tartışma

Çalışma kapsamında ele alınan kitaplarda her temada bir dinleme metni tespit edilmiştir. Tema bazında dört metnin olması gerektiği ve bunların içerisinden her tema için bir dinleme metnine yer verilmesi kriterini program belirler (MEB, 2019:15). Araştırılan ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin sayısı ile bunların dağılımı öğretim programı doğrultusunda her temada birdir.

Dinleme metinlerindeki sözcük sayılarının miktarı yeni Türkçe dersi öğretim programında yer almamaktadır. Uzman görüşleri, metinlerdeki sözcük sayılarının sınıf seviyesi ve yaş ilerledikçe artması yönündedir. Araştırma kapsamında ele alınan dinleme metinlerinde ortalama sözcük sayıları sınıf düzeylerine göre artmıştır. Ancak yayınevlerine göre farklılıklar mevcuttur. Aynı sınıf düzeyindeki iki farklı ders kitabında aynı sınıf düzeyi için hazırlanmış olmalarına karşın ortalama sözcük sayılarında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Burada esas kriter düzey olmalıdır.

Dinleme metinlerinin tamamında deyimlere yer verilmiştir. Ancak atasözü kullanımının çok yetersiz olduğu görülmektedir. Bazı temalarda ve metin türlerinde atasözü ve deyim daha fazla yer verilmiştir. Metinlerdeki deyimler arasında çok fazla tekrara düşme durumu söz konusudur.

Araştırmada metinlerin okunabilirliği kısmında cümle uzunluğu ve metinlerde geçen anlamı bilinmeyen sözcük varlığı ele alınmıştır. Yeni öğretim programı (MEB, 2019:17) metin uzunluklarının öğrenci düzeyine uygun olmasını önermektedir. Araştırma kapsamında incelenen dinleme metinlerinde ortalama cümle uzunlukları sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir ve düzensiz bir dağılım söz konusudur. Ateşman (1997) tarafından ifade edilen ortalama cümle uzunluğu 9-10 sözcük olarak ifade edilmektedir. Metinlerde kullanılan ortalama cümle uzunlukları bu kritere uygundur. Ancak sınıf düzeylerine göre herhangi bir farklılık olmamıştır. Yine aynı sınıf düzeyindeki iki ders kitabında farklı yayınevi aracılığıyla hazırlanmaları sebebiyle farklılıklar göze çarpmaktadır. Metinlerdeki ortalama sözcük uzunluklarına bakıldığında okunabilirlik durumunun orta olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen metinlerin geneli orta düzeydedir ancak okunabilirlik durumu zor olan metinler de vardır. Dinleme metinlerindeki ortalama sözcük uzunlukları sınıf düzeylerine uygun olarak bir plan dahilinde ilerlememektedir.

Metinlerdeki söz varlığının incelenmesinde bir gösterge de bilinmeyen sözcük miktarıdır. Yeni öğretim programı bu konuyla ilgili metinlerin anlaşılabilir olmasını tavsiye eder ve bu tavsiye dışında konuyla ilgili bir kritere yer verilmemiştir. İncelenen dinleme metinlerinde yer alan anlamı bilinmeyen sözcüklerin metnin anlaşılmasına engel olmayacak miktarda kullanıldığı görülmektedir. Metinlerdeki anlaşılabilirlik düzeyi yüksektir. Anlamı bilinmeyen sözcük oranı sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Dinleme metinlerindeki metin türleri incelendiğinde bir kitap dışındaki tüm seviyelerde öyküleyici metinlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. En fazla öyküleyici metinlere yer verilirken daha sonra bilgilendirici ve şiir türünde metinlere yer verilmiştir. Siviş (2019), çalışmasında ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin tür dağılımını incelemiştir. Bu çalışmanın sonuçlarıyla araştırmada elde edilen ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin tür dağılımı benzerlik göstermektedir. Bu durum metin türünün seçiminde programla uyum içinde olduğunu gösterir. Metin türlerinde sınıf düzeylerine göre planlı bir değişiklik görülmemektedir. Sınıf düzeyi yükseldikçe bilgilendirici metin sayısında bir artış olmamıştır. İncelenen dört kitaptaki dinleme metinlerinde şiir türüne yer verilmemiştir. Bu durum öğrencilere

öğrenciler de dil zevki uyandırma adına eksiklik olarak değerlendirilebilir. Sınıf düzeyine uygun olarak seçilecek şiir türündeki dinleme metinlerinin öğrencilerin Türk dili ve edebiyatına ilgisini arttıracakı düşünölmektedir. Şiirlerin anlamına uygun bir fon müziğı ve eksiksiz bir diksiyon ile seslendirilmesi ders akışını olumlu etkileyebilir.

Dinleme metinleri, dinleme kazanımları ve yöntemleri doğrultusunda incelendiğinde düzensiz bir dağılım görölmektedir. Öğrenci seviyesi ve metin türü dikkate alınarak yapılacak bir düzenlemede, kazanım sıklığı dağılımı ve dinleme yöntemi seçiminin daha nitelikli olacağı düşünölmektedir.

Çalışmada incelenen metinlerin sesletim süreleri, genel anlamda sınıf seviyelerinin altındadır. Sınıf düzeyinin yükselmesi, metin sesletim sürelerinde bir fark oluşturmamıştır. Metinlerdeki sesletim sürelerinin bir plan çerçevesinde sınıf düzeylerine uygun ayarlanmadığı görölmektedir. Bu durum 1981 programına (MEB, 1981: 331-332) uygun değildir.

Yavuzer (2001) dinleme metinlerinde öğrenciye görelık ilkesine dikkat çekmiştir. Ancak dinleme metinlerinin çoğunda erkek sesi tercih edilmiştir. Metinlerin seslendirilmesinde %55 erkek, %45 kadın sesine yer verilmiştir. Metin seslendirmelerinde çocuk sesi yoktur. Uzman görüşlerine göre metinleri seslendiren kişilerin diksiyonları düzgündür. İki ders kitabının tamamında erkek sesi tercih edilmesi öğrencilerin bilgi ve alışkanlıklarına aykırı bir durumdur. İki ders kitabında ise hem erkek hem kadın sesine yer verilmiştir. Metinlerin tamamını kapsayan bir fon müziğı kullanım durumu yoktur. Ancak metinlerin giriş kısmında en fazla sekiz saniye olacak şekilde giriş fon müziğı kullanıldığı görölmektedir. Uzman görüşlerine göre metinlerin sesletiminde metne uygun fon müziğinin kullanılmaması ve sesletimde cinsiyet tercihleri, çocuğa görelık ilkesi gereğince tekrar düzenlenebilir.

Siviş ve Emiroğlu'nun (2020) ilkokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerini inceledikleri çalışmada, metinlerin öğrenciye görelık ilkesi gereğince öğretim programı ve alanyazıdaki ölçütlere genel anlamda uyulmadığı ve şiddet, argo, değer aktarımı özellikleriyle programla uyumlu olduğu tespiti araştırma ile uyumlu tespitlerdir. Dinleme metinleri, içerik özellikleri bakımından değerlendirildiğinde cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet

unsurlarına genel anlamda yer verilmediği sonucuna varılmıştır. Şiddet unsuru bir metinde tespit edilmiştir. Metinlerde argo ve kötü örnek oluşturacak ifadeler yoktur. Beşinci sınıf düzeyindeki bir dinleme metninde ve altıncı sınıf düzeyindeki iki dinleme metninde çocuğa görelilik ilkesi ile uyumlu olmayan ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate almayan içerikler tespit edilmiştir. Dinleme metinlerinin her birinde en az bir değere yer verilmektedir. Metinlerde yer alan değerler programla uyumlu olup öğrenci ihtiyaçları ile ilgilidir.

B. Sonuç

Bu araştırmada 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan 48 dinleme metni incelenmiştir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinde bulunması gereken nitelikler ele alınmış, tespit edilen bulgular literatürde yer alan araştırma bulguları, teorik bilgiler ve uzman görüşleriyle mukayese edilerek tartışılmıştır. Tüm bunların ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Dinleme metinlerindeki sözcük sayıları sınıf seviyesine göre artmıştır. Ancak aynı sınıf seviyesinde olan ve iki farklı yayınevi tarafından hazırlanan metinler arasında sözcük sayısı bakımından önemli farklılıklar vardır.
- Dinleme metinlerinde yeterli sayıda atasözüne yer verilmemiştir. Dinleme metinlerinin her birinde deyim vardır. Metinlerdeki deyim ve atasözlerinin sayısının ve çeşitliliğinin sınıf düzeyine göre düzenli bir artışı yoktur. Atasözü ve deyim kullanımına yönelik bir planlama yapılmamıştır. Benzer deyimler kullanılarak tekrara düşülmüş ve deyimlerin bazılarının aslı değiştirilmiştir.
- Dinleme metinlerinde yer alan cümlelerin uzunluğu sınıf seviyelerine uygundur. Sınıf seviyesinin artmasıyla cümle uzunluklarında düzenli bir değişim yoktur.
- Ortaokul Türkçe ders kitabındaki dinleme metinlerinde yer alan anlamı bilinmeyen sözcüklerin sayısı metnin anlaşılmasını engelleyecek düzeyde değildir.

- Dinleme metinlerinde en fazla öyküleyici türdeki metinlere yer verilmiştir. Bilgilendirici metinlerin sınıf düzeylerine uygun olarak artması planlanmamıştır. Şiir türündeki metinler bazı kitaplarda dinleme metni olarak yer almamıştır.
- Dinleme kazanımlarıyla uyumlu olan ve olmayan metinler, sık ve seyrek kullanılan kazanımlar belirlenmiştir. Bu doğrultuda dinleme metinlerinin dinleme kazanımlarıyla uyumunda bir düzenin olmadığı ve kazanımların metin ve etkinliklerle örtüşme durumunda eksiklik olduğu görülmüştür.
- Dinleme metinlerinde en fazla kullanılan dinleme yönteminin tüm sınıf düzeylerinde ve her metin türünde not olarak dinleme olduğu tespit edilmiştir. Tahmin ederek dinleme yönteminin öyküleyici metinlerde kullanıldığı belirlenmiştir. Seçici, katılımlı ve yaratıcı dinleme yöntemlerine incelenen dinleme metinlerinin tamamında yer verilmemiştir. Dinleme yöntemlerinin sekizinci sınıf dışında çeşitlilik göstermediği tespit edilmiştir.
- Metinlerin seslendirilmesinde diksiyon kurallarına dikkat edildiği, seslendirmelerde çoğunlukla erkek sesine yer verildiği ve fon müziği kullanımının yaygın olmadığı görülmektedir.
- Dinleme metinlerindeki seslendirme süreleri sınıf düzeylerine uygun olarak düzenli bir dağılım göstermemiştir.
- Metinler değer aktarımı açısından uygundur.
- Metinlerde az da olsa çocuğa görelilik ilkesine aykırı durumlar tespit edilmiştir. Bir metin dışında genel olarak şiddet unsurlarına ve cinsiyet ayrımcılığına yer verilmediği tespit edilmiştir.
- Aynı sınıf düzeyinde kullanılan farklı yayınevleri tarafından hazırlanmış kaynaklar arasında öğrenciye kazandırılacak hedef davranışları etkileyecek boyutta farklar vardır.

C. Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan tespitlere uygun olarak önerilerde bulunulmuştur:

- Dinleme becerisi kazanımlarının gerçekleşebilmesi amacıyla atasözü ve deyim kullanımının metin bazında planlanması, öğrenci seviyesine dikkat edilerek yapılabilir. Deyimlerin kullanımında tekrara düşülmemesine ve deyimlerin değiştirilmeden kullanılmasına dikkat edilebilir.
- Dinleme metnindeki cümle uzunlukları sınıf düzeyine göre kademeli bir şekilde artırılabilir. Metinlerdeki cümle uzunluğu öğrenci seviyesi göz önünde bulundurularak düzenlenebilir.
- Dinleme metnindeki sözcük sayılarının öğrenci seviyesinin altında veya üstünde olmamasına dikkat edilebilir.
- Dinleme metninin türü ve metnin içeriği bir plan çerçevesinde sınıf düzeyleri gözetilerek yeniden oluşturulabilir. Türkçenin zenginliğini dil ve üslup özellikleriyle gösteren şiir türündeki dinleme metinlerine yer verilmesi öğrencilerin dil zevki kazanmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.
- Dinleme metin ve etkinliklerinin dinleme kazanımları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesinin, öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında olumlu sonuçlara neden olacağı düşünülmektedir.
- Her düzeyde dinleme yöntemi çeşitliliğinin artması ve öğrenci seviyesine, dinleme kazanımlarına, metin türüne ve etkinliklere en uygun dinleme yöntemiyle metinlerin işlenmesi derslerdeki verimi olumlu etkileyebilmektedir.
- Metin seslendirmelerinde metin konusuna uygun kadın, erkek veya çocuk seslerine yer verilebilir ve metne uygun fon müzikleri kullanılabilir. Seslendirme ve fon müziği planlanırken çocuğa görelilik ilkesi göz ardı edilmemelidir.

- Metinlerdeki değer aktarımının hangi türlerde ve içerikte yapılacağı planlanıp öğrenci seviyesine göre düzenlenebilir.
- Metinlerde cinsiyet ayrımcılığına, şiddet unsurlarına, olumsuz örnek oluşturabilecek içeriklere ve sözlere yer verilmemesi uygundur.
- Türkçe dersi öğretim programı ve sınıf seviyesi dikkate alınarak metnin türüne uygun dinleme yöntemlerine yer verilmesinin olumlu olacağı düşünülmektedir.
- Aynı sınıf düzeyinde kullanılan ve farklı yayınevleri tarafından oluşturulan kitaplar arasında söz varlığı, metin türleri, okunabilirlik ve sesletim özelliklerine ait belirgin farklılıklar giderilebilir.

VI. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

KARATAY (Ed.) **Türkçe öğretimi el kitabı** içinde. (s. 151-178). Ankara: Pegem Yayınları.

MEB.(2006).**İlköğretim Türkçe dersi** (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınları.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI, (2018). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2019). **Türkçe Dersi Öğretim Programı** (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.

MEB. (2019). **Türkçe dersi öğretim programı** (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ORAL, B. & DEMİREL, Ö. (Ed.). (2005). Konu Alanı Ders Kitabı Alanı, Ankara: Öğreti Yayınları.

SEVER, S. (2000), **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayınları.

TAŞER, S. (2012), **Konuşma Eğitimi**, İstanbul: Pegasus Yayınevi.

TDK. (2005). **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UMAGAN, S. (2007). **Dinleme-İlköğretimde Türkçe Öğretimi**, Ankara, Pegem A Yayıncılık. Ugan,S. (2009). Dinleme. A. Kırkkılıç veH. Akyol (Ed.) İlköğretimde Türkçe öğretimi içinde (s.135-161). Ankara: Pegem Yayınları.

ÜNALAN, Ş. (2006). **Türkçe öğretimi**. Ankara: Nobel.

YALÇIN, A. (2002). **Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar**, Ankara, Akçağ Yayınları.

- YALINKILIÇ, K. (2010). **Bir Öğretim Aracı Olarak Ders Kitabı**. Türkçe Ders Kitabı Çözümlenmeleri, (Editör: Hakan ÜLPER), Ankara, Pegem A Yayınları.
- YILDIRIM, A. VE ŞİMŞEK, H. (2006). **Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayınları.
- YAVUZER, H. (2001). **Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAZAR, S. & YAZAR, İ. (2018). **Türkçe öğretimi**. S. M. Taşkaya ve R. Karadağ. (Editörler). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- AKSAN, D. (2015). **Türkçenin sözvarlığı**. Ankara: Bilgi Yayınları.
- AKSAN, DOĞAN, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- AKYOL, H. (1997). **Kelime Öğretimi**. Millî Eğitim, (134), 46-47.
- ALPEREN, N. (2001). **Türkçe Okuma ve Yazma Eğitimi Rehberi**. Ankara: Alperen Yayınları.
- ARSLAN, M. M. (2001). Mirici, İ. H. ve Yaman, M. (2001). **Millî Eğitimin Yasal Dayanağı Mevzuat – I**. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- MEB (1968). **İlkokul Programı**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB (2005). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı**. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- SEVER, MEHMET (1997) **Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- ÖZBAY, M. (2005). **Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi**, Ankara, Akçağ Yayıncılık.
- YILDIZ, C. (Ed.). (2008). **Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi** (2. Baskı), Ankara, Pegem Yayıncılık.
- BİLEN, M. (2006). **Plandan uygulamaya öğretim** (7. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- CEMİLOĞLU, M. (2015). **İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi**. Bursa: Aktüel Yayın.
- DEMİREL, Ö. (2012). **Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya**, Pegem Akademi.
- DOĞAN, Y. (2012). **Dinleme eğitimi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DOĞAN, Y., (2013). **Dinleme Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme**. Türkçe Öğretimi El Kitabı (pp.151-180), Ankara: Pegem Akademi.
- ERGİN, A. VE BİROL, C. (2000). **Eğitimde İletişim**, Ankara, Anı Yayıncılık.
- GÖĞÜŞ, B. (1978). **Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi**. Ankara: Gül Yayınevi.
- GÜNEŞ, F. (2014). **Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller**. Ankara: Pegem Akademi.
- DEMİR, C. (2006). **Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti**. Millî Eğitim, 169, 207-226.
- KRİPPENDORFF, K. (1980) **Content Analysis: An Introduction to is Methodology**, Sage, Beverly Hills.
- TRAVERS, M. (2001). **Qualitative research through case studies**. SAGE Publications.

DERGİLER

- ATEŞMAN, E. (1997). "Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi". **AÜ TÖMER Dil Dergisi**, 58, 171-174.
- AYTAN, T. (2011). Aktif Öğrenme Tekniklerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkileri. **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 2 (4), 23-43.
- BAYRAM, B. (2019). "Türkçe Öğretmenlerinin Sınıf İçi Dinleme Eğitimi Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri". **Millî Eğitim Dergisi**, TEMEL EĞİTİM, 57-80.

- ÇIRAK, F. VE CERAN, D. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının dinleme/ izleme yöntem ve teknikleri bakımından incelenmesi. **Çukurova Araştırmaları Dergisi**, 7(1), 134-144.
- ÇİFÇİ, M. (2001). “Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler”. **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 2 (2).
- ÇOBAN, A., AKŞİT, İ. (2018). 2005 ve 2017 Sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**. 7(1), 479-505.
- EMİROĞLU, S. (2013). “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Sorunlarına İlişkin Görüşleri”. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2013 Sayı: 11, 269-307. **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, 11, 269-307.
- EPÇAÇAN, C. (2013). “Temel Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme ve Dinleme Eğitimi”. **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2013 Sayı: 11, 331-352.
- FİDAN, M. (2019). “6. sınıf Türkçe dersi kitabındaki dinleme etkinliklerinin kelime öğretim yöntemleri bakımından incelenmesi”. **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 14/2, 462-472.
- FLESCH, R. (1948). A new readability yardstick. **Journal of Applied Psychology**, 32, 221-233.
- GÜNDOĞDU, A., E. (2011). “İlköğretim Sekizinci Sınıf Dinleme Metinlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. **Journal of Turkish Studies**.
- GÜNEŞ, F. (2013). “Türkçe öğretiminde metin seçimi”. **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, 1 (1), 1-12.
- GÜNEŞ, F. (2017, a). Türkçe öğretiminde etkinlik yaklaşımı, **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, Journal Of Mother Tongue Education ADED-JOMTE, 5 (1): 48-64.

- GÜNEŞ, Y. Ü. B. (2002). “Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak M.E.B İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış”. **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**.
- HARRİS, K. R., & GRAHAM, S. (2016). “Self-regulated strategy development in writing policy implications of an evidence-based practice”. **Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences**, 3(1), 77-84.
- KARDAŞ, M. N., ÇETİNKAYA, V. & KAYA, M. (2018). “2005-2017 Yılları Arasında Dinleme Eğitimi Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmaların Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma”. **Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi**, 2 (1), 21-32.
- KEKLİK, S. (2009). “1–8. Sınıf Türkçe Dersi Ders Kitaplarının Metin Türleri ve Özellikleri Açısından İncelenmesi”, **I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi**, www.oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2023).
- KEMİKSİZ, Ö. (2016). “Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği- Metin Türü İlişkisi / The Relationship between Listening Method/Technique- Text Type in Listening Texts of Turkish Courses”. **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, 4 (1) , 15-30 .
- KILIÇ, F. & ERKAL, M. (2021). “Ortaokul (5-6-7-8) Türkçe Dersi Öğretim Programları Dinleme/İzleme Kazanımları (2006-2015-2019) ve Metin-Strateji İlişkisinin İncelenmesi”. **Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7 (2), 1-25.
- KÜÇÜK, S. (1996) “Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi ve Önemi”. **Dil Dergisi**. Sayı: 43, s. 10-14.
- LÜLE MERT, E. (2013). “İlköğretim Türkçe Programı ile Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Kazanım ve Etkinliklerin Sözcük Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi”. **Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi**, 2(5), 13-31.
- MEB. (1981). “Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı”, Tebliğler Dergisi, cilt 44, sayı 2098, (26 Ekim 1981), ss.324-356.

- MELANLIOĞLU, D. (2012) “Dinleme becerisine yönelik ölçme değerlendirme çalışmalarında üstbiliş stratejilerinin kullanımı. Turkish Studies - International Periodical For The Languages”, **Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 7/1 Winter 2012, p.1583-1595, TURKEY.
- ÖZBAY, M. & ÇETİN, D. (2011). “Dinleme Becerisinin Geliştirilmesinde Prozodik Farkındalığın Önemi”. **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (26) , 155-175 .
- TABAK G., GÖÇER A. (2014) “Dinleme becerisine yönelik Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Araçları”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** Cilt 3, Sayı 2, s. 250 - 272, Kış 2014.
- TURAN SİVİŞ, B. & EMİROĞLU, S. (2019). İlkokul 1-4. Sınıflarda Okutulan Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin Belirlenen Ölçütlere Göre İncelenmesi. **İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 5 (2), 105-136.
- TÜZEL, S. & KELEŞ, E. (2013). “Dinleme Öncesi ve Dinleme Sonrası Verilen Soruların 5. Sınıf Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi/The Effects of Pre and Post Listening Questions on the Listening Comprehension Levels of 5th Grade Students” . **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10 (23) , 27-45.
- UZUN, O., AYTAN, T. & UNGAN, S. (2022). “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Dinleme/İzleme Metni ve Etkinliklerinin Türkçe Öğretim Programı Doğrultusunda İncelenmesi”. **IBAD Sosyal Bilimler Dergisi**, (13), 366-401.
- YALÇIN, S. K. VE ÖZEK, F. (2006). Söz varlığının temel dil becerilerinin ve akademik disiplinlerin kazanımına olan etkileri. **Millî Eğitim**, 171, 130-139.
- YAZICI, E. & KURUDAYIOĞLU, M. (2017). “5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin Öğrencilerin Seviyesine Uygunluğunun İncelenmesi”. **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, 5 (4), 967-984.

TEZLER

- AYDIN, Ő. (2018). “Dinleme/izleme tűrlerinin terim ve tasnif bakımından karŐılaŐtırmalı incelemesi”. (YayımlanmamıŐ yűksek lisans tezi). Marmara Ŭniversitesi Eēitim Bilimleri Enstitűsű, İstanbul.
- ŐELEBİ, H.M. (2008). “İlkűđretim 6, 7 ve 8. Sınıf Őđrencilerinin Olay ve DűŐűnce Yazılarına Gűre Dinleme Becerilerinin Deēerlendirilmesi (Muēla Őrneēi)”, (YayımlanmamıŐ yűksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitűsű, Sıtkı KoŐman Ŭniversitesi.
- PAYZA, T. (2015). “Ortaokul 5. Sınıf Tűrkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin İncelenmesi”, (YayımlanmamıŐ yűksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitűsű, Adnan Menderes Ŭniversitesi.
- SİVİŐ, B. TURAN (2019), İlkokul 1-4. Sınıflarda Okutulan Tűrkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin Belirlenen ŐlŐűtlere Gűre İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitűsű, İstanbul Aydın Ŭniversitesi.

EKLER

EK.1: Uzman Görüş Formu Örneği

EK.2: Uzman Görüş Formu Onay Yazısı

EK.3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Uzman Görüş Onam Formu Örneği

EK.4: Etik Kurul Kararı

EK.1: Uzman Görüş Formu Örneği

Değerli Katılımcılar,

Bu çalışmanın amacı 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda Türkçe ders kitaplarında kullanılan dinleme metnlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesidir. 4 açık uçlu sorudan oluşan bu forma vereceğiniz cevaplar bilimsel araştırmanın niteliği bakımından önem taşımaktadır. Cevaplarınız tamamen gizlilik içerisinde değerlendirilecek ve sadece akademik çalışma için kullanılacaktır. Katılımlarınız ve samimi cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Cinsiyet:

Kıdem:

Çalışılan İl:

1. Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metnlerinin seslendirme özelliklerini (diksiyon, telaffuz, seslenen kişinin cinsiyeti, fon müzikleri vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?

2. Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metnlerinde en fazla öyküleyici türdeki metinlere yer verildiği görülmektedir. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

3. Dinleme metnlerinde hangi dinleme yönteminin kullanılması gerektiğini nasıl belirliyorsunuz? Dinleme yöntemini belirlemenizde Türkçe ders kitabında yer alan dinleme öncesi ve sonrası uygulanan etkinlikler ve metnin türü sizi yönlendiriyor mu?

4. Dinleme metnlerinin seslendirme sürelerini (uzunluğunu) sınıf seviyesini de göz önünde bulundurarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

EK.2: Uzman Görüş Formu Onay Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 12.10.2023-24535

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmakta olan yüksek lisans öğrencisi Merve Çiftçi'nin hazırladığı uzman görüş formu soruları tarafımdan incelenmiş ve uygun olduğuna karar verilmiştir. Bilgilerinize saygılarımla arz ederim.

12.10.2023

Prof. Dr. Belkıs Gürsoy

EK.3: Bilgilendirilmiş Gönüllü Uzman Görüş Onam Formu Örneği

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ UZMAN GÖRÜŞ ONAM FORMU

İstanbul Aydın Üniversitesi Türkçe Eğitimi (Tezli) Yüksek Lisans öğrencisi Merve Çiftçi'nin "Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin İncelenmesi" adlı çalışması kapsamında 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda Türkçe ders kitaplarında kullanılan dinleme metinleriyle ilgili oluşturulan uzman görüş formuna verdiğim cevaplarda ve tez sürecinde araştırma konusuyla ilgili görüşümün alındığı diğer konularda kendi isteğimle ve uzmanlık alanım doğrultusunda cevap vermiş bulunmaktayım. Görüşlerimin, çalışma için paylaştığım kişisel ve mesleki verilerimin çalışmada kullanılmasına izin veriyorum.

AD-SOYADI

İMZA

EK.4: Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 14.12.2023-104905

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-104905
Konu : Etik Onayı Hk.

14.12.2023

Sayın Merve ÇİFTÇİ

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurul Komisyonu'nun 12.12.2023 tarihli ve 2023/12 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Sencer GİRGİN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSA42U708P Pin Kodu : 49742

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Kaçıkçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Keş Adresi : iau.yazisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Tuğba SÜNNETÇİ

Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

Tel No : 31002

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad-Soyad: Merve ÇİFTÇİ

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans:

Balıkesir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği- 2013

Yüksek Lisans:

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana
Bilim Dalı– Devam Ediyor

MESLEKİ DENEYİM:

Millî Eğitim Bakanlığı – İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü Temel Eğitim Ar-Ge
Koordinatörü (2023- Devam Ediyor)

Millî Eğitim Bakanlığı –Türkçe Öğretmeni (2019- 2023)

Millî Eğitim Bakanlığı – Türkçe Öğreticiliği (2017-2019)